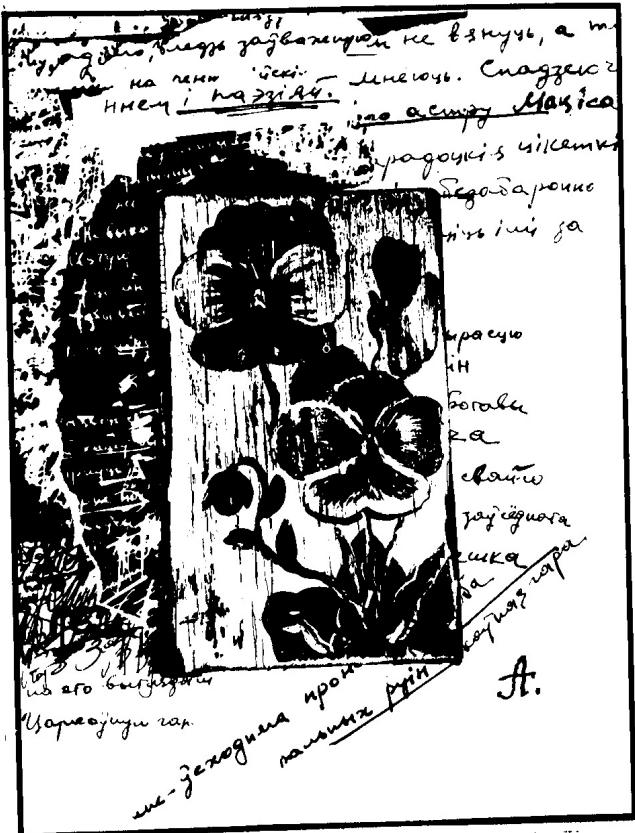

Леанід Дранько-Майсюк

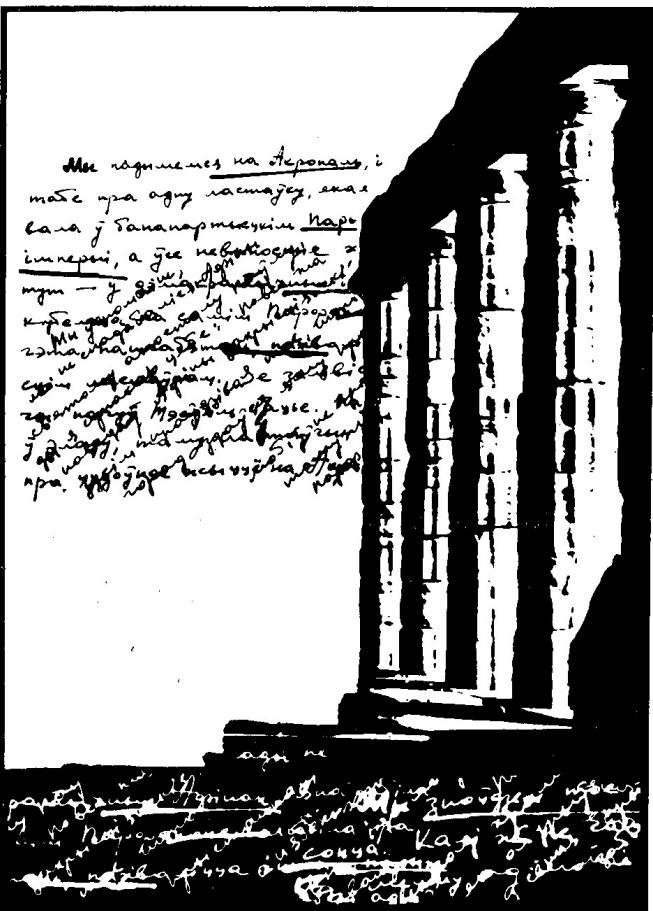

АКРОПАЛЬ

ПАЭЗІЯ
ЭСЭ

Мінск
“Мастацкая літаратура”
1994

РАТАВАННЕ ГРЭЦЫЯЙ

Ратаванне Грэцыяй EGO ESSAI

І табе, напэўна ж, вядома гэтае вісельнае адчуванне, калі на самым досвітку, на самай першай дрыготкай залацінцы дня, — спіцца і не спіцца, сон прыходзіць і няма ніякага сну; калі раптам няма чым дыхаць і табе пачынае здавацца, што сэрца распухае, пачварна разрастаетца, робіцца вялізным і балотна-мяккім, як тая (дзіцячы ўспамін) чырвоная падушка, што выпала з цыганскага воза і, нікому ўжо не патрэбная, абскубленая вераб'ямі і абсмоктаная жабамі, ляжыць у калюзе, набракае вільгаццю і небам;

калі хрчацца крыкнуць пра сваё сэрца: яно мяне душыць! Але замест крыку няцяmlівия вусны зусім спакойна вышэптваюць амаль фатальную фразу: «Дык гэта ж і ёсць яно, набліжэнне да смерці...»

Каб пазбавіцца і ад гэтага ледзянога адчування, мы ляцім у Грэцыю, у кананічную для ўсёй Еўропы Грэцыю;

мы ляцім на поўдзень — на сваю святочную прарадзіму.

Наши целы ператворацца ў самыя тонкія струны, а души — у самыя пранікнёныя гукі.

Усе альфы смутку стануць амегамі радасці; усе здзіўленыя воклічы забудуцца, акрамя самага чыстага здзіўлення: «Божа...»

Як малое лашчицца да маці, шукае абароны і цеплыні, так будзённая Еўропа — гэтае звышцывілізаванае дзіця — туліцца да святочнай Грэцыі, да яе прыцягальной дауніны, ратуючыся ад духоўнай пагібелі.

Еўропа малітоўным шэптам успамінае запаветы Элады: культуру трэба ставіць вышэй за цывілізацыю, а цудоўнае ахоўваць ад звычайнага.

І мы, трывалая часцінка будзённай Еўропы, ляцім у Грэцыю, каб яшчэ і пакаяцца, па-дзіцячы прызнацца, што часцей за свечку запальваем электрычную лямпачку, часцей за Евангелле чытаем газету.

Пані Грэцыя, даруй нам і, як вуснам даеш каханыя вусны, — дай нашым душам цудоўнае.

Цэлафанава патрэскуючы, у нашу кроў паволі ўваходзіць дзесяцікаметровая вышыня. Усе яе марозныя туманы, ледзяныя воблакі і

паветраныя плыні задушліва падступаюць да пацяжэлых скроняў.

Прэм'ерныя каўнерыкі сцюардаў і дымна-касметычная элегантнасць сцюардэс дбайна ствараюць напаўсонны цывілізаваны нябыт. Наша стомленасць і наш вандроўны неспакой, імгненні, што прамінулі, і тыя імгненні, якія не паспелі надысці, — плаваюць у каламутным акварыуме гэтага нябыту, трывожна пабліскваючы, як луска падманутай залатай рыбінкі.

Чалавек на зямлі і чалавек у небе — розныя істоты; на зямлі — ён гаспадар, у небе — госць.

Яго мала суцяшае большая цывілізованасць неба, заснаваная на біблейным сведчанні: згодна першай кнігі Майсеевай, Бог спачатку стварыў неба, адкуль і вынікае, што засваенне неба пачалося раней, чым каланізацыя зямлі...

Мы — у небе.

Ты просіш цыгарэту, і мне здаецца, што на сапфіравы агенъчык запальнічкі набяжыць эгейская хвала.

Далёка ўнізе — мора.

Высокі голас эгейскае вады перамагае свой уласны шум, нібыта яна,

цёплая марская вада, вымаўляе санорныя зычныя.

Надыходзіць небаструннае заспакаенне, і я пачынаю прывыкаць, паступова прызвычайвацца да цябе, да твойго навальнічнага водару. Але ж не, гэта не толькі твой водар, не адной табе ахвяраваны абставінамі журботны пах.

Так пахне і маладое бярозавае лісце, гвалтоўна кінutaе ветрам на сірочы алтар пакінутай палескай цэркаўкі.

І гэтак жа пахне святое кожнай нараўлянскай раніцы. Гнанае паляшуцкім болем, ляціць яно за Карпаты, за Альпы і дзе-небудзь у Верхній Савоі зіхотка падае на старанна дагледжаны, некалі працавіты нож музейнае гільяціны.

Ды не пра яе, далёкую музейную гільяціну (тое далёкае яшчэ будзе), — я апавядваю пра блізкае, роднаснае нашаму вандроўнаму настрою. Пра жнівеньскую веранду, у якой стаяць на падлозе, дарэмна чакаюць людзей, ужо нікому не патрэбныя слоікі з малінавым сокам, а за тонкай, як струна, сцяною ў мядовым гародчыку, паміраючы, зламаная сцяблінка вербены жаліцца соннай кітайскай ружы на свайго няшчырага

каханка, на п'янага Палевіка — нябачнага чалавечаму воку палескага фаўна. Ен толькі што быў у гародчыку, але нават і не зірнуў на няшчасную вербену, адно патаптаўся на градзе і, пакінуўшы ў паветры пякучы пылок смутку, скончыў на высокі плот — паляцеў адпачываць у свае любыя палі.

У гародчык вярнуліся напалоханыя матылі, а сонная кітайская ружа так і не прачнулася, так і не пачула перадсмяротнае жальбы безнадзейна закаханай вербены.

Я апавядаю, але ты не слухаеш, і не глядзіш на мяне, і не адчуваеш майго шалёнага спакою.

Тысячы феерычных слоў нараджаюцца ўва мне, тысячы неверагодных вобразаў. І ўсё гэта адначасова. Я разгублены, я згубіў іхня таленавітая пачаткі і геніяльныя завяршэнні. Як у неахопнай гісторыі Старажытнай Грэцыі вельмі цяжка адрозніць міф ад праўды, а праўду ад легенды (на гэтай цудоўнай мешаніне, дарэчы, і заснавана наша ўяўленне аб Эладзе), так зараз і ў маёй душы зусім немагчыма сапраўданае аддзяліць ад прыдуманага, вымаўленае ад напісанага.

Немагчыма!

І гэта выратавальная немагчымасць, бо ўсе мае пачуццёвыя супрацьлегласці., уся мая хмельная праўда, перакрыжаваная цвярозым фальшам, дапамагаюць мне ў майм бяскрыўдным донжуанстве — ствараць свята табе адной. Табе адной!

І таму я хачу глядзець толькі на цябе — на твой лёгкі матыльковы шалік, на тваю доўгую сукенку, у якой пазнаю тэатр, ягоную заўсёды патаемную заслону, мімаходзь думаючы, што ва ўсіх тваіх міні-спадніцах жыве неадольнае жаданне ператварыць тэатр у кабарэ.

Мне хочацца глядзець на цябе і маўчаць, глядзець бясконца; глядзець і нават не думаць, нічога не чуць, зусім не рухацца, слепнучы ад цябе, як слепне, не страчваючы зрок, мужчына, ператвараючыся ў хлопчыка.

Мне хочацца бачыць, як тоне ў бяздоннай плыні ачышчальнай эротыкі маё шчаслівае сэрца.

Прагну, каб ты высока асаніла маё ідылічнае донжуанства, якое ці не самы надзейны доказ таго, што я — жыву!

Мы сядзім побач, гэтак блізка, што фізічна пераходзім адно ў аднаго. Нам не перашкаджае адзенне, і паміж намі няма

ніякае мяжы, ніякай бачнай лініі, як паміж кветкамі ў вазе.

Ты просіш віна, і я частую цябе, але не таму, што мне хочацца, каб ты піла, а толькі таму, што мне падабаецца, калі твае вусны пахнуць віном.

Мне падабаецца, калі, рассказываючы пра нешта ці проста смеючыся, ты дакранаешся да мяне, не рукамі — вуснамі, і пакідаеш на маёй шчацэ далікатны слядок пацалунка.

Пачынаю разумець: мне патрэбна твая заўсёдная прысутнасць, тваё вечна новае цела — дасканалае, як арфічны палёт лебедзя; паіўнае, як маладзіковая сляза; капрызлівае, як вузел, у які непарыўна спляліся гітарныя струны і шыпшынавыя сцябліны.

І я дакранаюся да цябе ўсім сабой, як дакранаюцца ўдзень да святла, а ўночы — да цемры.

Я — закаханы, і мая закаханасць не абцяжараана сямейнаперспектыўнымі абавязкамі, рытуальными абяцаннямі. Вольная, яна ніколі не здрадзіць волі.

Я не хачу, каб закаханасць пераастала ў каханне.

Каханне — пачуццё тупіковае, таму я баюся кахання. Над ім злавесна пацепваецца асінавае лісце нянатіці.

Дык будзь жа вечнай, мая закаханасць, узгадаваная мудрымі анакрэнтыкамі, чыёй паэзіяй таропка наталяюцца мае вясёлыя дотыкі да тваіх рук, да тваіх ног і да твайго лона.

Як Юная Парка, ты хацела застасца няянініцай.

Пасля Чарнобылю ты не толькі баялася нараджаць — нават не хацела ведаць мужчыну.

І вось мы ляцім у Грэцыю, мы хочам увайсці ў гэтую краіну, як у чистую ваду, каб змыліся ўсе нашыя страхі і забабоны, усе нашыя бяссонныя ночы і галаваскрутныя дні. Мы верым — у Грэцыі такое магчыма, бо ўся яна — Кастальская крыніца.

Мы будзем вандраваць па гэтай зямлі, не замінаючы нікому, — так, як сонечныя парушынкі вандруюць па іконе.

Мы будзем губляць свае целы і знаходзіць свае душы ў незлічона алтарным храме старожытных напамінаў, імя якому — Афіны.

Ты ўспомніш, як не спадабаліся Афіны святому апосталу Паўлу, ды я супакою цябе: Павел жа наведаў Афіны дахрысціянскія і зусім праўдзіва тое,

што гэты горад здаўся яму прыстанкам ідалаў.

Павел любіў не храмы, а нябёсы над храмамі, таму лёгка ўявіць, як абурыў яго Парфенон, што нават і сёння прымушае грэшнага чалавека забываць пра нябёсы.

Па дарозе на Акропаль, зойдзем на тайфунны рынак Монастыракі, дзе можна ўмомант звар'яцець, але ў наступны момант без аніякае тэрапіі вярнуцца да поўнага здароўя.

Тут можна набыць ключ да замка, што вісіць на райскай браме, купіць палатняную вопратку анёла і ядвабныя ўборы д'ябла.

Тут можна, як у кавалак шорсткай мешкавіны, закруціцца ў густы, непрадыхны шум.

Тут ёсьць храм, царква святога Піліпа — надзейнае сховішча спакою. Гандляры заходзяць сюды ненадоўга, на некалькі хвілін — памаліцца і проста адпачыць.

З Монастыракі вочы цягнуцца да Акропала, на якім адкрываецца ва ўсім сваім разбурана-пластычным харавстве мускулісты атлет гісторыі — Парфенон.

Мы падымемся на Акропаль, і я раскажу табе пра адну ластаўку, якая бесклапотна летавала ў банапартысцкім

Парыжы перыяду другой імперыі, а ўсе невыносныя халады перабывала тут — у дэмакратычных Афінах. Яна рабіла кубельца на самім Парфеноне і любіла пра гэта пашчабятаць, пахваліцца іншым парыжскім ластаўкам. Яе залівісты шчэбет аднойчы пачуў Тэафіль Гацье. Паэт быў закаханы ў Эладу, таму ластаўчын узнёслы аповяд пра цудоўнае жыццё на Акропалі ператварыў у ідылічны верш.

Мы знайдзем тое гняздо, блізкае да сонца. Калі ж не само гняздо — то хоць бы меціну ад яго, ледзь заўважную аксамітную плямку на пенталійскім мармуры ранішне-ўсходняга пронаосу.

А яшчэ мы ўбачым ката — чорнага, худога ката і здагадліва ўсміхнёмся: на Акропалі ёсьць мышы!

Кот будзе йсці па-шляхетнаму павольна, не забываючы штохвіліны абнюхваць кожны музейны камень. Дарма хвалявацца, — нягледзячы на ўсю сваю пужлівую чарнату, нашай дарогі ён не перабяжыць, скокне на ўцалелы фрагмент калоны і звесіць доўгі, як дубец, хвост на кудзер іянічнай капітэлі. Пасля, — нічога так і не ўпаляваўшы, — кіпцюрыстым каменем сарвецца з

усходняга схілу Акропала, і яго паглыне
Плака — раён старых Афінаў.

Каля тэатральных руін Парфенона, сярод якіх і да сёння блукае элегічны чень Фідыя, мая закаханасць набудзе геаметрычны спакой, і на ўсе твае пытанні я здолею адказаць не праста дакладна, а з матэматычнаю пэўнасцю.

Каля тэатральных руін Парфенона я здолею табе растлумачыць незразумелае апакаліптычнае патрабаванне: узяць і з'есці разгорнутую кніжку.

Не здзіўляйся, калі на Акропалі пачуеш слёзныя мінорныя ўсхліпы. Гэта Парфенон, уздыхаючы, будзе апавядадзіць пра сваю трагедыю, пра сваю амаль невылечную хваробу: пачварны бог сучаснай індустрыйнай міфалогіі Нефас, выпускаючы з пащы пыл, дым, сажу, попел і серу, змешаную з вадой, ператварае старавечны мармур у вапну...

Парфенон, чыім цнатлівым святылом напоена ўсмешка і кожнай беларускай дзяўчыны, жаліцца-плача ўжо не адно стагоддзе, і ягоныя горкія мармуровыя слёзы, скрэзь раскіданыя па Акропалі, не высыхаюць.

Грэцыя не хавае сваіх слёз, не ўтойвае ні вялікай, ні малой бяды.

Мы будзем прыпыняцца каля прыдарожных каплічак, глядзець на журботныя маленъкія іконы, а таксама на фотаздымкі тых няшчасных вандроўнікаў, што, загінулі тут, на дарозе, магчыма, не паспеўшы нават падумаць пра смерць.

Моўчкі мы расскажам ім пра свой боль і страхі.

Хай яны паслушаюць нас і выкарыстаюць святое права мёртвых — права супакоіць жывых.

У Дэльфах дахрысціянскія сцежкі прывядуць нас на бязлюдны, каменны іпадром, што ўзвышаецца над піфійскім тэатрам і адноўленым дарычным храмам Апалона.

Нашую адзіноту і шчаслівую адасобленасць будзе ахоўваць заснежаны Парнас, той самы казачны Парнас, на які ўслед за паэтамі ўзлез аднойчы й непаэт, наш кемлівы палясоўшчык. Аднак ні паэтаў, ні вясёлага палясоўшчыка Тараса мы не ўбачым. Убачым на самым версе толькі блакітна прыцьмельны снег. Супакоімся: некалі ж і Байран на гэтай святой гары бачыў тое ж. Парнас,

паводле сведчання вандроўнага лорда, быў «увянчаны снегавой каронай»¹.

Я гатовы паверыць: гэтая карона з часоў Байрана не мянялася, заўсёды заставалася такая ж самая — недасяжна халодная і блакітна прыцьмелая.

І тут, на бязлюдным парнаскім схіле, паўней адчуўшы маё непераможнае жаданне, маё заўсёднае імкненне быць з табой, ты пацалуеш мяне, а пасля надта ж сур'ёзна, нібыта ніякага пацалунка й не было, пашкадуеш апошнюю Апалонаву прарочыцу — піфію; пашкадуеш яе, як сваю няшчасную сяброўку, што пасля вялікай славы і багацця раптоўна спазнала не проста выгнанне і страшэнную галечу, а найбольшы (ты ўпэўнена ў гэтым!) здзек. Так, найбольшы, бо яна была апошняя — апошнім жа заўсёды выпадаюць нечалавечыя пакуты.

Гісторыя падказвае: за хрысціянскімі часамі рымскага імператара Феадосія I дэльфійскі аракул быў забаронены як паганскае з'явішча, і таму йсці да піфіі, шукаць у яе дапамогі зрабілася вельмі небяспечна.

¹ Радок Байрана, перакладзены Р. Барадуліным

Горкая мера пакут, зведеных апошній Апалонавай прарочыцай, яшчэ не вызначана ні гісторыкамі, ні паэтамі.

І сапраўды ж, ці не шкада яе — гэту магічную істоту, гэтую выдатную актрысу, якая, выкрыкваючы прарочыя слова, здзяйсняла галоўнае — супакойвала людзей, рабіла блізкай і зразумелай будучыню, шчыра служыла Апалону і ягонаму дрэву — лаўру.

З вуснаў піфіі і з яе прароцтваў ніколі не выветрываўся пах святога лаўровага лісця.

І мы будзем падарожніцаць пад летуценым знакам Апалонавага дрэва.

Вобраз вechназялёнага міжземнаморскага лаўра адновіць у памяці радок-назіранне Уладзіміра Дубоўкі: «...поўдзень, у лаўры спавіты», і праз гэты эказатычны радок мы ўспомнім усю задзірлівую спрэчку маладога ўзвышанца з магутным класікам: «Джордж Байран! Вы йшлі бараніць не грэкаў, а грэцкія міты. Вяла вас антычная ніць на поўдзень, у лаўры спавіты... Джордж Байран! Мінула даўно ўся гэна рамантыка ваша, а з грэкамі туркі ў адно для кухань лаўровы ліст важаць...»

Мы ўбачым і грэкаў, і туркаў, якія разам «лаўровы ліст важаць», і грэкі

будуць падобныя на туркаў, а туркі на грэкаў.

У гандляроў заўсёды адноўкавыя твары.

«Пані Грэцыя, — спытаемся, — а дзе твае сённяшнія выдатныя філосафы і паэты?»

«Ды вось яны», — пажартуе пані Грэцыя і пакажа на гандляроў.

Мы ўбачым вавілонскі тысячакрыкі тэатр гандлю — цікавы нават самай нязначнаю сваёй мізансцэнаю: на афінскай вуліцы Нічыпароу белы чалавек прапануе баскетбольнаму негру белыя шкарпэткі. «Пэнць тысёнц», — просіць белы чалавек. Пакупнік не разумее і няўцягна ківае кучаравай галавой. Тады замест элітарнага «пэнць» белы чалавек вымаўляе дэмакратычнае «файф», і гэтае зразумелае «файф», вядома ж, выратоўвае...

У Пірэі, прыафінскім кірмашовамарацкім порт-мястечку, малінава-бронзавыя гандляры амаль жабрацкімі жэстамі і тужлівымі галасамі, поўнымі ржавага металу і бясконцага спадзявання на ўдачу, ледзьве не становячыся перад намі на калені, будуць упрошваць купіць у іх хоць якую-

небудзь рыбіну ці жменю ружовых крэветак.

Але што адчайныя просьбы і крыкі няшчасных рыбнікаў? Хіба вартыя яны будуць нашае ўвагі, калі амаль побач з іхнімі слізкімі, густа абкладзенымі кавалкамі сіняватага лёду, прылаўкамі, у цеснай затоцы Саронікас з'яўіца пад белым ветразем старажытная унірэма. Яна марудна выплыве з-за непаваротнага тулава сучаснага танкера, пакажацца ўся як ёсьць: з намаляванымі драпежнымі вачыма і з крута загнутым угару жоўтым хвастом, таемная марская істота з магутнымі плаўнікамі-вёсламі — па дванаццаць на кожным борце.

Над ёю, апетай ананімнымі аўтарамі вандроўных перыплаў, пачуецца пакутлівы скрогат галерных ланцугоў сірока, і заскуголіць калючи аравійскі пыл. А пад ветразем, пераплеценым смалянай вяроўкаю на квадраты, мы раптам убачым юную грачанку і... ашуканыя праз Пушкіна... страшэнна здзівімся: гэтая каляжанка харытаў, нягледзячы на сваё манекеннае хараство, такая звычайная з выгляду, што напроці любой нашай славянскай ружы — зусім як безназоўная кветка.

У гарах Факіды табе захочацца ўбачыць лаўровы лістапад, апынуцца ў завеі кухоннага, цёмна-зялёнага лісця.

Зялёны без адзінай жоўтай плямінкі лістапад! Такое свята надзвычай дзівоснае для нас, выхаванцаў паўночнай восені.

Некалькі лаўровых галінак будуць памінальна ляжаць у пыльнай каменнай чашы, у якую тысячагоддзямі набягала ачышчальная вада з Кастальскага крыніцы.

У гэтую чашу іх выпадкова занёс вецер, ці, можа, нейкі паломнік ушанаваў мёртвую крыніцу.

Але больш верагодна, што лаўровыя галінкі вінавата паклаў у памяць палахлівай німфы Касталіі сам Апалон.

Нашую любоў да цябе, пані Грэцыя,
нашу захопленасць, вядома ж, будуць
ахоўваць эўзоны — твае высокія, па-
балетнаму зgrabныя прыгажуны-
гвардзейцы, узброеныя карабінамі.

Іхняе адзенне — карнавальны
жывапіс!

Сінія або святочна-белыя світкі-
фустанэлы; лёгкія чырвоныя чаравікі,
густа падбітыя цвікамі, а зверху
аздобленыя чорнымі пушыстымі

пампонамі; чырвоныя фескі, з прышытай да іх доўгай да самога пояса чорнаю стужкай...

У Афінах, у таверне «Новы кароль», амаль у гэткіх уборах выходзяць на эстраду танцоры з фальклорнага ансамбля...

У любую краіну можна ехаць аднаму, але сюды, у Грэцыю, трэба ехаць з той жанчынаю, якая падабаецца, — толькі з той жанчынай, цалуючы якую, дакранаешся, як да жывой плоці, і да яе завушніцаў, пярсцёнкаў, ланцужкоў...

Вандроўную самоту мужчыны зразумеюць паўсюль, але тут, у Грэцыі, — не. Само гэтае неба адпрэчвае ўсялякі пурызм і патрабуе закаханай суладнасці душ і закаханай суладнасці целаў.

На акадэмічна статуарным беразе Карынфскага заліва мы адчуем лацінскі дух Іанічнага мора і развеем прывідны спалох аліўковых дрэў. Спалох перад нашымі паўночнымі халадамі.

У доўгай лодцы з адным вяслом, амаль венецыянскай гандоле, на гурбе вечназялёнага маслінавага лісця будзе спаць бронзаваголы кучаравы хлопчык,

узброены лукам з вострай стралою
напагатове.

Мы разбудзім яго, нават напалохаем
сваім нечаканым з'яўленнем, і ён,
нездаволены, па-птушынаму імгненна
падхопіцца са сваёй выпадковай пасцелі,
уздыме над кучараўай галавой не па
гадах вялікія крылы і паляціць на заход
— у бок элегантнай Italii.

Гэта Эрот.

У лодцы, на маслінавым лісці,
застанецца ягоны лук з вострай стралою
напагатове.

Запяюць, здрыгануцца тужліва дзве
сцябліны, дзве непадзельныя трысцінкі
архаічнага аўлоса, і на ўтульна-
таршэрным беразе Карынфскага заліва
ўбачым, як сваю будучую немаладосць,
старых афінян, сямейнанепадзельных і
безыменных для нас — Яе і Яго.

Ужо далёка-далёка адплыў ад іх
безразважны агонь юнага шлюбу, і ужо
зусім блізка, яшчэ хвіліна і — наплыве на
вочы скупое свято пахавальнае свечкі.

Але што тое свято, што тая свечка,
калі старасць для іх — толькі ўзрост,
усяго толькі ўзрост, а не стомленасць, не
расчараўанне і не адчай.

Калі старасць для іх — зярнятка з
золата. Так, яно не дасць ужо ніякай
рошчы, але ж не пакрыецца і ніякай

іржою. І ўсё таму, што Яны — афіняне,
што Яны грэкі — вечныя дзеци
са старэлай без пары Еўропы. І ўсё таму,
што Яны шчыра вераць: існуе імгненне, у
якое міфы матэрыялізуцца — робяцца
тою шчаслівай яваю, калі вяртаецца
малады век зямлі, калі можна үбачыць
жывога Апалона і жывую Касталію, калі
можна дакрануцца да чыстага адзення
першабыцца.

Дзеля гэтага імгнення яны штогод
прыязджаюць у Дэльфы.

Яны адораць нас яшчэ адной
радасцю — радасцю старасці.

І мы на старасці прыедзем у Дэльфы
і прычакаем імгненне, у якое міфы
пераходзяць у яву...

І да нашых ног упадзе сувенірны
лісток з геліконскага лаўра...

І вернемся ў Афіны, весела думаючы
пра свае апошнія дні, і пройдземся па
дыяфанава-вітрынай вуліцы Асклепіу да
кавярні «Дыяна»...

І шчасліва захлынемся ад
каштанавага паху жароўняў, і нават ад
незычлівай сігналізацыі, калі неабачліва
дакранемся да нечага матацыкла,
пакінутага на людным тратуары...

І нашы сэнтыментальна-вытанчаныя
ўспаміны, апранутыя ў чорныя фракі,

пададуць нам гарачую каву і па-
студзенську халодную ваду.

І на старасці год, як і цяпер, мы
знайдзем у Грэцыі лекі, пра якія не ведае
фармакалогія.

А пакуль — мы ў небе.

(7 лютага — 11 ліпеня 1990 года)

Завушніцы

У тумане мая галава,
Меладзінным тумане...
Што мне трэба? Глыток хаства
І з табой мілаванне.

Ты глядзіш на мяне, ты глядзіш,
Нечаканая госця, —
Так Венера глядзіць на Парыж
І спрыяе мілосці.

Мілавання біблейскі выток
Не загіне, не счэзне.
Ты — пачатак, ты першы радок
Саламонавай песні.

Я шапчу той радок, я пяю...
Я запомніца спрабую
Навальніцу тваю і тваю
Цішыню маладую.

Голос мой кацянём прыстае,
Мякка скача на блузку...
Як урок, паўтараеш мае
Словы па-беларуску.

Амываеш мой сумны пагляд
Хваляй рук-ручаінаў.
Тваё цела абвіў вінаград
Старажытных Афінаў.

Ен зялёны, як мора ўскалых
На дзіцячых малюнках;
Ен паспее ў абдымках маіх
І ў маіх пацалунках.

І як першую гронку сарву —
Патану ў вадаспадзе!
Наляціць на маю галаву
Вадаспад вінаградзін.
Я спазнаю да кроплі нектар
Пачуццёвага выйсця,
Прадзіраючыся праз гушчар
Вінаграднага лісця.

Я закрыю тваю галізну
Пераможным дыханнем
І жаданне тваё ахіну
Гэткім самым жаданнем.

Нічыя... Ты яшчэ нічыя,
І ў мяне ты часова,
Ружа чорная, ружа твая
Стане ружай пунсовай.

Не спяшайся, світанак, паспі,
Не палохай праменнем...
У пакоі, куды ні ступі,
На падлозе — адзенне.

За акном — дыяфанавы пляц
Іанічнага мора.

Пачынае святло прапускаць
Кіпарысная штора...

Ты адмовілася ад віна,
Знікла ты легкакрыла.

Ты на століку каля акна
Завушніцы забыла.

P.S.

У якой там бажбе-варажбе,
Дзе ты чуў, закаханы, ці сніў дзе,
Каб дзяўчына казала табе:
«Я цябе не хачу пакрыўдзіць...»?

Каб яна, забываючы страх
І атруту падманнае страсці,
У глыбокіх тваіх валасах
Завушніцы губляла на шчасце?

Гаварыла пра сына твайго
І пра жонку тваю гаварыла
І пры гэтym ніякай тугой
І нічым сябе не засмуціла?

Пэўна, гэтак бывае тады,
Калі Бог на зямлю пазірае,
Калі кожную краплю вады
У віно ён ператварае.

А віно? Мне патрэбна яно —
Завушніцы кладу я ў віно.

26 лістапада 1989 — 22 кастрычніка 1990

Каханка

1

Магчымасць незвычайная была
Спазнаць неверагоднае каханне —
Каханка не прыйшла, а прыплыла
На хвалі эратычнага жадання.
Яна была апранута ў змярканне,
І ластаўка сядзела на плячи,
На кожным крылцы — залатое ззянне,
Над галавой віліся крумкачы,
І кожны дзюбу, нібы меч, трymаў: “Маўчы!”

2

І я маўчаў, уражаны да дна
З'яўленнем, назаву яе, акторкі.
У тым з'яўленні—не з дзвярэй, з вакна —
Была імгненнасць казачнай вавёркі!..
У ластаўкі агнём гарэлі пёркі,
У крумкачоў хрыпелі валлякі.
Яна ж марудна расшпіліла зоркі —
Змярканне паплыло з пляча, з рукі...
Шмат цудаў бачыў я, але ці быў такі?

3

Што за пытанне? Таннаю цаной
Пазначанае — не манетай звонкай...
Яна спынілася перада мной,

І ўсё забылася — і сын, і жонка.
І чулася птушыная гамонка,
І містыкі ніякай не было
Ці жарцікаў на ўзроўні Макаёнка.
Ад месяца свято ў пакой плыло,
І што тут здарыцца паганага магло?

4

Ад ластайкі якой чакаць бяды?
Ад крумкачоў? Яны ж амаль анёлы...
У валасах яе цвілі сады,
І пахла мёдам, і звінелі пчолы,
Пялёсткі ўніз плылі па целе голым —
На ўлонні затрымацца не маглі,
Мой позірк там затрымваўся вясёлы.
За харство б такое каралі
Свае кароны ўсе умомант аддалі.

5

Не маючи кароны залатой,
Я аддаваў свой позірк захмялела,
Але цвярозасць хітрай: «Пастой, —
Сказала мне, — ты бачыш толькі цела,
А дзе душа? Душки няма! Скалела!
Такі ў распусніц незайздросны лёс.
І госця гэтая цябе «схемела»
Пасля мільёнаў ласак і пагроз
Мужчын і юнакоў, разбэшчаных
наскроў».

6

І хоць не надта слухаў я, ды ўсё ж
Паходзілі на праўду слова тыя,
Бо ў ластайкі і ўпоперак і ўздоўж
Пабляклі раптам пёркі залатыя,
У крумкачоў папрыгінала шыі,
А з валасоў каханкі ўсё гушчэй
Пялёсткі не жывыя, а сухія
Завіравалі да маіх вачэй,
І млюсна думкам стала, сэрцу — гарачэй.

7

Я разважаў: Яна душу згубіла,
 Аднак жа не згубіла хараства,
 Яна мужчын не любячы любіла —
 Не жонка нічыя і не ўдава.
 Прымятая, аднак усё ж трава
 З тым водарами банальна-
 незвычайным,
 Якога часам прагне галава,
 З якім сысці магчыма ў вір адчайны
 І, там застаўшыся, прыняць зыход
 лятальны.

8

Ды што з таго — з душой ці без души,
 Калі яна — прыгожая жанчына.
 Якія б ні распусныя мужы
 З ёй цешыліся — гэта не прычына
 Цябе прагнаць, лірычны адпачынак!
 Да Спенсера пабег я па страфу,
 Каб твор быў у класічной аблямоўцы,
 Удзячны будзъ за мілую магчымасць
 Зноў паляцець у палюбоўны рай,
 У рай, дзе сонечным здаецца і адчай.

9

Магчымасць незвычайная была
 Спазнаць неверагоднае каханне,
 І я спазнаў, я выпаліў датла

Цвярозасці барачнай збудаванне...
 Спявала ластаўка, вітала ранне,
 Прыйладзіўшыся на маім плячы —
 Ізноў на крылцах залатое ззянне!
 І нада мной віліся крумкачы.
 «Ты пакахаў Яе, — прасілі, —
 дык маўчы!»

10

І я маўчаў да хвілі да тae,
 Пакуль знікалі разам з Ею ў сонцы
 І ластаўка — дарадчыца яе,
 І крумкачы — дзюбастыя ахоўцы.
 А зніклі — я пачаў падшукваць
 слоўцы.
 Да Спенсера пабег я па страфу,
 Каб твор быў у класічной аблямоўцы,
 Каб меў геданістычную страху, —
 Я Кітса абакраў, не бачачы граху.

14 студзеня 1990

Маёй цудоўнай А.

* * *

У Вашым голасе квітнеюць астры,
Якіх не бачыў я раней.
Мне зразумела ўсё і ўсё не ясна...
У Вашым голасе квітнеюць астры,
І кожнай кветцы Бог сказаў: квітней.

Мне зразумела ўсё і ўсё не ясна —
Ці варты музыкі такой?!
Ці варты я хвіліны гэтай шчаснай,
Калі гучаць арфічна Ваши астры
Па-над пустой канцэртнай асакой.

Ці варты я хвіліны гэтай шчаснай,
Не ведаю і ведаць не хачу.
Запамінаю голас Ваш прыязны;
Нібыта верш, запамінаю астры —
Па-школьнаму, на памяць іх вучу.

Запамінаю голас Ваш прыязны...
Пакінь, пакінь, глыбокая струна,
Шум глыбіні і неспакой рамансны,
Каб у крыві маёй квітнелі астры...
Кроў — гэта ваза, што не мае дна.
19 чэрвеня — 14 снежня 1991

* * *

Над Прыпяцю і над Гарынню,
Не дакранаўчыся да зары,
Хрысціў ерусалімскай сінню
Свой век,
што перайшоў за трыццаць тры,

I пра адну жанчыну думаў,
Яе лілейны цень на сэрца лёг.
Да тонкіх чааратовых струнаў
Ляцеў генісарэцкі матылёк.

I я сачыў за тым палётам,
Удыхаўчы евангельскі пыл,
I ехаў да бацькоў. Мой клопат
Для іх зусім незразумелы быў.

Не заўважаў цяжкой работы
На гародах палескіх і палях, —
Бо мне хацелася пяшчоты,
Хацелася бачыць лілейны страх!

Той страх мне дорыць палесціну,
Той страх ператварае на вачах
Жанчыну любую ў дзяўчыну —
З туманам у лімонных валасах.
26 чэрвеня — 15 снежня 1991

* * *

Рука вышэй за музыку і вершы,
Калі яна — твая рука!
I позірк твой, за матылька лягчэйшы,
Ляціць на просьбу спевака.

У просьбе той блакітна-італіянскай,
У элегічным tremolo —
Плыве трырэма даўніны раманская,
Вясло кладзеца на вясло.

Мы там сустрэнемся абавязкова,
Узяўшы Прыпяць і Гарынь,
I нашая вясёлкавая мова
Разбудзіць медную латынь.

Рука твая адчуе шум бяздонны,
Чужыны радасны апёк.
У валасах туманных і лімонных
Успыхне родны васілёк.

Сапфірынка ў акіянічным жыце
Да спевака вяртае нас,
I шэпт аліўкавы: вось так жывіце, —
З часоў папірусных не згас.

Спявак пяе, і з намі ён танцуе
I ў нашай радасці жыве...
I мой уздых, які цябে цалуе,
Засне ў лімонным харастве.
27 чэрвеня 1991

* * *

Вядома ж, не... Мне гэта ўсё здалося!
Яшчэ ніякі гэта не разрыў!
Яшчэ шуміць эгейскае калоссе,
І кіфарыйскі спеліца матыў.

І не марнее, жывіцца мастацтва
Глінянай прахалодаю быцця.
Яшчэ магу кахаць, і падабацца,
І чыстым быць, як зорка і дзіця;

Паіць віном паўлінавыя астры,
На пчол глядзець і цешыцца любой!
І ластаўку, якую сочыць ястрраб,
Забраць адсюль у Грэцыю з сабой...

З гарода бацькі, з матчынай гаруткі,
Абтрэсваючы каранёў цяжар,
За мной бягуць лілеі, незабудкі
І шольсіі лімонавы пажар.

У кожнай кветцы дух жыве ахвярны.
І ў алкагольны падаючы след,
На століку афінскае кавярні
Яны ніяк не стойпяцца ў букет.

Віхура каралеўскага гарода,
Па горла апынуўшыся ў віне,
Пяе пра кучараўага Эрота,
Цвярозасць вымываючы з мяне.

Вось так паэт становіцца багатым
І адчувае асалоду ўсю.
На капытках і рожках казлянты
Яму нясуць музейную расу.
1 ліпеня 1991

* * *

Зноў хваля, ператвораная ў камень,
Ударыла мяне.
Цяпер ляжаць мне ў элегічнай яме
На камяністым дне.

Каго, каго пакліаці, пазваці —
Набрацца родных сіл?!
Далёка бацька, і далёка маці,
І Вольга, і Васіль.

А побач ты ў педагогічным змроку
Ля камяністых сцен,
І — музыка ў любым тваім уроку,
Настаўнік мой Верлен!

Нябёсы камяністыя над намі
Не скоціцца далоў.
Пяю рамансы ў элегічнай яме,
Як ты вучыў, — без слоў.

Твая душа й па гэты час ад здзеку
Бароніцца ў журбе,
Бо цынік зноў мужчыну-недарэку
Вышуквае ў табе.

Твая бяда ва ўсіх французскіх трунах
Не менее ў цане.
Твой алкаголь у клавішах і ў струнах
І ў каніфольным сне.

Імя тваё на вуснах у Еўропы,
Як васільковы лёд!
Калі растане — свежасцю акропіцъ
І мой гарынскі рот.

Я пэўны праз цябе, Верлен!.. Пакуль жа
На камяністым дне
Яе саму, яе дзяцей і мужа
Я бачу, як у сне.
Яна не набліжаецца, далей шчэ
За Вольгу, Васіля.
Ля ног яе жывая хваля плещча
Твайго, Верлен, святла.
4 ліпеня 1991

* * *

Над нашым пацалункам першым
Плыў дым сямейнага кастра:
Не палюбоўніца — сястра!
А я? А я — твой брат старэйшы.

Дым не здагадваўся, што горкі, —
І галаву тваю абвіў,
І дзве маслінавыя зоркі
Па-над каўнерыкам лавіў.

І ўбачыў я, што на масліны
Праз дым і золата слязы
Ляглі калючыя сцябліны,
Завязаныя на вузлы...

Нас душыць неспакой сямейны,
Не сон прыходзіць па начах,
А зноў жа гэты страх лілейны,
Што й пад слязою не ачах.

Тваёй трывозе падуладны,
Анёл таршэрнай цемнаты
На вуснах ломкіх, лістападных
Знайшоў зялённыя лісты, —

Паспей адчуць іх шум эладны,
І ты прамовіла: «Пара...»
Мая. Я ведаю дакладна!
Мая... малодшая сястра.
5 ліпеня 1991

* * *

Пакуль з рукі спяшаўся на руку
Мой пацалунак легкаважны, —
Ты расказаць паспела пра дачку
І сівізну маю заўважыць.

Пакуль хаваў я галаву сваю
У жоўты куст тваёй сукенкі, —
Ты развязала горла салаўю,
Туман паклала на каленкі.

Ты аддалася школнай пахвальбе,
Свабодзе калідорна-класнай, —
Што мова беларуская табе
Бліжэйшай робіцца і яснай.

Пра астры гаварыла, што яны
Паводле гараскопнай гліны
Вакол маёй узыдуць сівізны,
Кастрычнік цягнучы ў сцябліны.

Глядзела ў очы мне і ў іх вадзе
Ты толькі хітрасць заўважала
І ямку ж хітрую на барадзе
Ружовым лісцем закрываала.

«Не верь, не верь...» — пачуў на адыход
Журбу дыпламатычных місій.
Так, гэта Цютчаў свой класічны плот
Паміж табой і мной узысіў.
11 ліпеня 1991

* * *

Калі ўзыходзіў на Акропаль,
Яшчэ не ведаў пра цябе.
Каханне ў ценю ад Еўропы
Чакаць змушала і цярпець.

Я тое прадчуваў каханне,
Ягоны вінаградны воск,
Калі гарынскае змярканне
Святлу афінскаму прынёс.

I, стоячы ў жаданым цені,
Сачыў: над душамі багоў
Вятры паўночныя ляцелі
Да італьянскіх берагоў.

Незразумелы мне арганум
Узбагачаў мой бедны слых:
«Як пакахаеш, то каханым
Ты станеш на адзін уздых...»

Каб пасвятлеў твой цёмны вопыт,
Спяшайся да агню свайго!
Каханне ў цені ад Еўропы —
Імгненне, і не больш таго».

12 ліпеня 1991

* * *

Мой сон пусты — як ваза, у якой
Даўно няма ні кветак, ні сцяблінак,
Няма вады і сонечных іскрынак,
Тых самых — з аксамітнаю лускай...

Прысніся. Ты не снілася ні разу.
Да вазы прыхініся галавой.
Я ведаю любімы колер твой,
І гэты колер хай напоўніць вазу.

Твой колер — жоўты. Сіні колер — мой —
Мяне гняце, са мной не размаўляе,
А жоўты колер — ён найменш стамляе,
Хоць поўны нечаканасці любой.

Я знаю ўсё па матчыным гародзе:
Там раніцаю шольсія ў акно
Шпурляе мне з расою кімано,
І сонца іерогліф узыходзіць.

Наастуркі мне захоўваюць эмаль,
Календула мне дорыць залатоўкі,
А ўсе чарнічна-жоўтыя галоўкі
Сямейных братак — неспакой і жаль...

Мой сон пусты, і я прашу: «Прысніся» —
І стаўлю вазу чистую на стол...
Твой жоўты колер пазалоціць высі,
Мой сіні колер абцяжарыць дол.
16 ліпеня 1991

* * *

Твае гранатавыя каралі,
Захоўваючы пяшчоту ўсю,
На зборніку майм ляжалі,
На словах двух — Дранько-Майсюк.

Твае эмалевыя рамонкі,
Балетны ўскідваючы падол,
З вазы ольштынскай, як з палонкі,
На ледзяны высоквалі стол...

Табе разгортваючы Верлена,
Заўважыў: у жоўтым тваім агні
Зялёны блакіт успыхваў імгненна,
На страху настоены і чысціні...

Паспей і болей таго спазнаці,
Верш апусціўшы ў сонечны шоўк:
Дзяўчына, жанчына, жонка і маці —
Таксама гранатавы ланцужок.

19 ліпеня 1991

* * *

Ты ведаеш, калі і што сказаць,
І так сказаць, што я раблюся п'яным,
І п'яная царкоўная лаза
Шуміць паміж талмудам і каранам.

Я слухаю і ў кожным любым дні
Хачу заўважыць і не заўважаю
Ні хітрасці ніякай, ні хлусні —
Ніякага сцэнічнага адчаю.

Ты абдымаеш голасам мяне —
Павоем эратычнае навукі,
І голас твой у гэты міг мацней
За мілас — грацыёзны і бязруки.

У вершах, у быльх маіх радках,
Дзе страх вучнёўства горы пераважыць,
Сябе самую, свой вялікі страх
Знаходзіш ты, як даўнюю прапажу.

Я не прашу: на памяць іх вучы!..
Ды каб забыць сямейныя галеры,
Ты шэпчаш іх, на кухню ідучы
Да місак звонкіх і глухіх талерак.

Так, мы — галернікі, так, мы — рабы,
Да вёслаў розных змушаны схіляцца,
Бо ўсё як ёсць, так і павінна быць,
Нязрушаным павінна заставацца.
24 ліпеня 1991

* * *

Сон залаты не мене ў цане —
Трывалая, на ўсе часы валюта!
І ты мяне вяртаеш да мяне
Той сонна-тэлефоннаю пакутай.

Да нашых слоў падстройваецца гук —
Расколінка гітарная такая,
Нібыта задаволены павук
На струны нітку слізкую пускае.

Нас падслухоўвае маленъкі чалавек
Не гогалеўскай, а савецкай косці,
І круціцца ў ягонай галаве
Вужака непрыручаная злосці.

З падпольных, невядомых нам планід —
Ен існуе і разам з тым няісны.
Навушнікаў казённы эбаніт,
Як абцугі, душу яму заціснуў...

І ўсё ж, і ўсё ж — ён дзядзька неблагі,
Я ўпэўнены, ён слёзы выцірае,
Калі ты прамаўляеш: «Дарагі...»,
Калі я прамаўляю: «Дарагая...»

Калі знаходзім пачуццё адно
І нітку залатую, што не рвецца,
То мы — не тут, мы ў Грэцыі даўно,
А ён, бядак, у Мінску застаецца.

1 жніўня 1991

* * *

Я зведаў найкароткае спатканне
На строме еўрапейскага крыла,
Калі раса мядовага змяркяння
На гіяцынты белыя ляглі.

І час не знаў — стаяць яму ці бегчы,
Адной табой захоплены, калі
Усё мянялася і нам на плечы
Пакуты салаўіныя ляглі.

І да цябе — на голас далікатны
Цякла артэрыйльная Гарынь,
І зноў мяне вандроўнае бельканта
Вяло ў Афіны праз вучнёўскі Рым...

Еўропа любая, з якой прычыны
Твая Атлантыка каралі рве, —
Суkenку звонкую маёй жанчыны
Да самай раніцы не аддае!

І я прымушаны, як пакаранне,
Вучыць паэзію чужых магіл.
Смерць блізка дыхае, і ў тым дыханні
Гарынь праваліцца ў драпежны Ніл.

Еўропа міная, я плачу, плачу,
Сініцу трацячы і журоўля;
Шчаслівы, што нічога не зыначу
У кветках Вольгі, красках Васіля.
8 жніўня — 19 снежня 1991

* * *

Калі агонь у горле ці ангіна, —
Тады спакой ірвецца напалам
І кволяцца вербена і вяргіня
За ганкам — тут і за адрынай — там.

Ты хочаш плакаць, але ты жанчына,
Якую Бог пазбавіў горкіх слёз,
І не для слёз прыдумана ангіна,
А на ўспамін пра снег і пра мароз.

Дай мне сваю царкоўную сцяблінку —
Не лекі ёй памогуць і не мёд,
А толькі пацалункі безупынку,
Што бачаць сны пра твой крынічны рот.

Рассказваць пацалункамі готовы
Табе да раніцы пра хараство,
Бо пацалункі — гэта тыя словы,
Дзе літары складаюцца ў свяцло.

Не плач, не плач... На дно пабітых шкляннак
Няхай глядзіць заплаканы Эол,
Лепш у мяне спытайся ты пра ганак
І пра адрыну з клопатам наўкол.

Я хваляй задушуся небяспечнай,
Глыну блакіт з вярбовае кары
І расскажу пра ціхае мястэчка
З царквою, што згарэла на гары.
15 жніўня 1991

* * *

О, Vita!.. На сардэчныя скрыжалаі
Запішацца і гэты покліч мой, —
Так некалі паэты называлі
Наіўны свой далагерны настрой.

І я настроем гэтым жа сагрэты...
Яшчэ сваёй не чуючи бяды,
У поклічы, у родным слове гэтым
Я чую вас, паўночныя ільды.

Я ведаю жыццё сваіх паэтаў
І не хачу іх вопыт пераймаць, —
Гучала Vita, і гучала Credo,
Addio не паспела прагучаць.

Ад будучых і гэтых уснамінаў,
Каб быў спакой падобны на спакой,
Абарані мяне, мая жанчына,
Чаканай залацінкаю: «Ты мой...»

Каб я, да слова кожнага ласкавы,
Ласкавым заставаўся назаўжды.
Забыўши пра вялікую дзяржаву
Пра вас таксама, вечныя ільды.
17 жніўня 1991

* * *

Калі званілі ў Кафедральным,
Спыніля Свіслач на хаду
У нейкім одуме астральным
Сваю зялёную ваду...

З маёй майстэрні вечаровай,
З кансерваторскага двара
Па беднай вуліцы Гандлёвай
Пайшла пяшчотная сястра.

У радасці свае парадкі,
Свае крыжы, свае вянцы —
Такія светлыя пачаткі
І вельмі сумныя канцы.

Я гэтай радасці не кіну
І, мусіць, ад таго памру,
Што аддаю сваю жанчыну
Кансерваторскаму двару.

У надакучлівыя оды
Я патанаю з галавой,
Мне застаецца тонкі водар
Яе сукенкі лугавой.

І застаецца мне прастора,
І супакойваюся зноў,
Што пад аховаю сабора
Яна вяртаецца дамоў.
19 жніўня 1991

* * *

У майстэрні, дзе ружам не цесна,
Алкагольным суцішаны дном,
Я пішу на паперы нябеснай,
На паперы, што пахне віном.

Я пішу пра салодкую цымянасць —
Толькі з ёю магу маладзець;
Дзе каханне, а дзе закаханасць,
Аніяк не хачу зразумець...

Залатою на постаці, ломкай,
Той, якую Паэзія жне,
Я нябе называю саломкай,
Што кладзецца на вусны мае.

Над саломкаю буры хадзілі
І віхор успамінаў такі,
Што самохаць ляціць мой гадзіннік,
Нібы чорная птушка, з рукі.

Я на кожнай прачытваю стрэлцы,
Як спяшаешся ты да дзяцей, —
Навальнічная рэўнасць у сэрца
Залятае часцей і часцей.

Я запомню сірочасць букета —
Залацістую золь на траве!
Ен шаптаў нам: у радасці гэтай
Алкагольнае шчасце жыве.

Я майстэрню сваю аплятаю,
Замыкаю на ружы-замкі
І з каленяў тваіх выпіваю
Фіялетавыя васількі.
24 жніўня 1991

* * *

Ты, — памножаная на неба
І падзеленая на страх, —
Здабываеш са смутку срэбра
Старажытных вясёлых драхм.

Ты далей, чым слова д а л ё к а ,
І чысцей за ўсе халады...
Неўрадлівы пясок сірока
Засыпае твае сляды.

Ты ўжо чуеш, як свечка плача
На блакітным летнім акне,
Пройдзе восень над Белай дачай
І патоне ў нашым віне.

Што ж цябе, дарагая, страшыць?
Ну, адкуль ён, адкуль ён — страх?
На віне пацалункі наши,
Дзякую Богу, не на слязах.

І калі я твой брат старэйши,
То паслухай мяне хоць раз:
Багдановіч апошнім вершам
Ад самоты пазбавіў нас, —

А ў самотнейшыя хвіліны
Уначы, пад газніцы бліск,
Не ў Вільню — пісаў у Афіны
Да Вацлава нясмелы ліст.
30 жніўня 1991

* * *

Патухла свечка летняя. Даволі!
Адно прадонне і адзін зеніт.
«Паэт не памыляеца ніколі», —
Што ж, радуйся, самотны Леанід.

Ты прадчуваў, што так яно і будзе,
Наварожыў на прыпяцкай вадзе,
Што прыйдзе міг, калі табе на грудзі
Саломка залатая не ўпадзе.

І вось не ўпала, — чым далей,
тым болей.

Узрошчаная на глухім пяску,
Егіпецкая ружа пальцы коле
І пакідае кроў на языку.

Каханая, ты на струне пагрознай
Губляеш голас, астрамі жывы;
Ты патрабуеш гутаркі сур'ёзнай
І хутка будзеш зваць мяне на «вы».

А мне ж усё сур'ёзнае — пакута,
Тугая канапляная пятля.
Яна ашчэрваеца пашчай лютай,
Пагойдваеца зблізку і здаля.

Асінавае слова «развітаньне»
У канапляны ўплецена вянок, —
Я заслужыў такое пакаранне,

Як чорны ліст — мне дадзена яно.

Ды каб хоць як самоты адцураца,
Каб не паверыць, што цябе няма, —
Як ля іконак, буду прыпыняцца
Ля кожнай літары твайго імя.
2 верасня 1991

* * *

Ты ўчора вінаградзінкай была
Апошняй над халоднаю альтанкай,
А сёння ты высокая маланка —
Ахоўніца нябеснага стала.

А я жыхар гароднага эдэму,
Там я знайшоў свой камень хрызalіт,
Калі петунію прасіў і хрызантэму
Суцешыць баязлівы твой блакіт.

О, твой блакіт — цяпло жывых петуній
І хрызантэмнай музыкі жывой,
Такі ж блакіт у позірку матулі
Любові Аляксееўны маёй.

І гэткі ж страх (балючая страшынка) —
Цяжар найбольшы для маіх плячэй.
Усё аддаў бы і на ўсё рашиўся,
Каб толькі знік ён з дарагіх вачэй.

Ды ні крыві не хопіць тут, ні грошай,
Ні верасня ў расчыненым акне,
Тут Грэцыя ніяк пе дапаможа,
Давыд-мой-Гарадок таксама не...

Махну рукой. Ды за адчай-узмахам
Адразу ж папрашу твайго цяпла:
Цалуй мяне сваім высокім страхам,
Частуй мяне з нябеснага стала.
5 верасня 1991

* * *

Я зразумеў, адкуль мае трывогі —
Не трэба Дастаеўскага чытаць...
Галоўны д'ябал Мікалай Стадрогін
Паспеў і ў Летушкі спакой забраць.

На пятніцу, суботу і нядзелю
Мы развіталіся, як і заўжды,
Каб зноў у тэлефонны панядзелак
Здабыць свято з гарынскае вады.

Я памыліўся так недаравальна,
Я не святлу, а цемры стаў відзён,
Бо засланіў раманам інфэрнальным
Сябе ад Летушкі на столькі дзён!

Схаваўшыся пад кніжныя галіны,
Я варажыў над коранем «стаўро»
І дакранаўся да класічнай гліны,
Каб вылепіць уласнае свято.

Але дабро я не зрабіў дабрэйшым
І не адчуў шыпшынавы разрыў, —
Я захапіўся духам нетутэйшым
І духам тым каханне апавіў.

Зусім не думаў, што ў душы мужчыны
Мацней за ўсё базарная мана:
Жаночы смутак — смутак без прычины,
Жаночы смутак — лёгкая цана.

Няўцям было мне пад чытанне-сненне, —
Калі марнела Летушка адна, —
Што адзіноты кожнае імгненне
Не Бог дае жанчыне — сатана.
9 верасня 1991

* * *

Нам да Марыі Магдалены
Па Старавіленскай ісці
І страх у радасці імгненнай
Згубіць і болей не знайсці...

Каб сэрца залацела ў сэрцы...
У слёз высвечваючы дно,
Каб нашых акуляраў шкельцы
Пазвоńвалі адно ў адно.

Каб цень балетнага тэатра
І ў самы нешчаслівы час,
Праводзячы да Людаманта,
Да яснасці прыводзіў нас.

Каб з тою яснасцю балетнай
Мы сустракалі кожны дзень
І каб царкоўнае паветра
Нас не пакінула нідзе.

З усіх навук адной навуцы
Каб мы вучыліся з табой, —
Каб мы вучыліся разлуцы
У восені перад зімой.

Каб мы шапталі, як маленне,
У першую сваю зіму:
«Калі навучымся цярпенню,
Тады навучымся ўсяму».
11 верасня 1991

* * *

На вуліцы Першага пацалунку
Ад пані Дароты пачую: Sto lat.
На вуліцы Першага пацалунку
У ювеліра на тонкім рыштунку
Гітарны паблісквае верасняпад.

Мяне палюбіла была адзінота.
Гітарнае лісце на вочы лягло.
Мяне палюбіла была адзінота,
І вы памятаеце, пані Дарота,
Гітарнага лісця сухое святло.

О, мудрая пані, з-пад ветразя Лодзі —
З сябе я выплакваў няўцешны матыў.
О, мудрая пані, з-пад ветразя Лодзі,
Антычнаму ветру не мовілі: где, где,
Примаючы кожны ягоны узвіў.

Я ваша цярпенне туманам няволіў,
Я вас апускаў на халоднае дно.
Я ваша цярпенне туманам няволіў —
Ні белых ляўконій, ні белых магнолій,
А толькі гітарнае лісце адно.

Не ведаў, не знаў, што чакае Акропаль,
Яшчэ не прадбачваў сваёй вышыні...
Не ведаў, не знаў, што чакае Акропаль,
Калі вы сказали:

«Забудзеш свой клопат

I згубіш даліну ў лімонным агні.

Жанчыну заўжды замяніе жанчына,
Што можа не только кахаць — разумець!
Жанчыну заўжды замяніе жанчына,
I, значыць, гітарнае лісце павінна
Вярнуцца на дрэва і зноў зелянець».

...Паслухайце, пані, вандроўная пані, —
Мой шлях патанае ў зялёны блакіт.
Паслухайце, пані, прарочыца пані, —
Саломка лімонная лёгкім дыханнем
Імя забірае маё — Леанід.

16 верасня 1991

* * *

Да сімфанічнага спакою
Плыла, не чуючи званка,
Па-над трамвайнаю ракою
Твая трывожная рука.

Я—п'яны хлапчукоўствам нейкім
Цябе не папярэджваў: стой!
Зусім не бачыў небяспекі
На гэтай вуліцы пустой.

Твая рука, расу ляўконій
Захоўваючы ў халадку,
Да сімфанічнага спакою
Выводзіла маю руку.

Твая рука жарынкі цыній
Не астуджала, берагла
І перунам трамвайных ліній
Сцябліны светлыя дала.

І лінію трымала лёсу
Майго... І ад яе цяпла
Цвіла мядовая меліса
І сальвія ў Гарынь цякла.

Дзяцінства ранак местачковы
Я ўспомніў праз тваю руку,
І зноў я — Лёнік Васілёвы
У бестрамвайнім гарадку.

І зноў да флёксай і да макаў
З гары царкоўнае лячу, —
Тады не знаў журбы ніякай
І сёння ведаць не хачу.

Дык адыдзі, журба старая,
І, смутак юны, прападзі —
Пад колы мінскага трамвая
Мая нярадасць упадзі.

Хачу спакою ўсіх сімфоній,
Каб мець абедзвюх рук спакой —
Трывожнай, што ў маёй далоні,
І той рукі, што не ў маёй.
27 верасня 1991

* * *

Паэты любыя, вы ўсё маглі,
Таму не дзіва, што ў вачах каханых
Вы мора бачылі і караблі
І свой апошні дзень, у кут загнаны.

Але ці бачылі вы туманок,
Той самы, што пад позіркам панурым
Пазвоńвае, як сонечны пясок,
У звонікі іконнай кампанулы, —

А пад вясёлым позіркам майм
Празрысты робіцца і лістападны
І ў пацалункавы ерусалім
Па небу шлях паказвае дакладны, —

І слова кожнае, і кожны верш
У вільгаць апускае залатую,
Дол агародны і нябесны верх
Сабою ясніць у пару любую...

Паэты любыя, вы ўсё маглі,
Агнём ласкавым налівалі шклянкі,
Якія прыгажуні ў вас былі
І вечары, яснейшыя за ранкі!

Але ці быў у вас хоць міг адзін,
Ахоплены павойным неспакоем,
Калі жанчына, лепшая з жанчын,
Вам уяўлялася гарынь-ракою;

Калі яна свой ашчаджала час
І хваляй паўставала немагчымай;
Калі яна рассказвала пра вас
Не музыкай, не словам — а вачыма.
б кастрычніка 1991

* * *

Хацеў бы я па вечарах
З удумлівасцю лістападнай
Па снах тваіх і валасах
Жыццё далейшае разгадваць...

Мной неспазнаная яшчэ, —
Паўз надпісы «Лянок» і «Мода», —
Да плошчы Коласа цячэ
Евангельская прахалода.

І я хацеў бы ў гэты міг,
Як лепшую страфу, паднесці
Да звонкіх валасоў тваіх
Сэнс лістападны дабравесця.

Каб неспакойнае «ало»
Згубіць у тэлефонным гудзе,
Забыць пра тое, што было,
І цешыцца з таго, што будзе.

Але ці мала што хацець
Душа надумае ў змярканні,
Калі праніклівая смерць
Глядзіць спакойна на каханне;

Калі дыханне ў каўняры
Спыняеца і мне даводзіць:
«Смерць і каханне — дзве сястры
Твае... і ты іх брат, выходзіць...»

І я згаджаюся, што брат,
І рады гэтаму сваяцтву —
Якіх яшчэ вялікіх страт
З такімі сёстрамі баяцца!

Пакіне музыка мяне,
Звядзе на струнную мякіну, —
Яны ж і пры апошнім сне
Мяне ніколі не пакінуць.

Дзве блізкія мае сястры,
Але не па крові — па страху;
Яны спатоляць без пары
Маю евангельскую прагу.

І ты — ім блізкая сястра...
І нам пакінута надзея
Ісці да Паўла і Пятра,
Шлях пачынаючы з Мацвея.
14 кастрычніка 1991

* * *

Х а ч у ўзыходзіць над м а г у
У хвілю самую бязбожную.
Я ў сэрцы кволасць берагу —
Сваю саломінку апошнюю.

Я ведаю: не патану,
Паверхні не згублю алмазнай,
Адно — мой голас пойдзе дну
Пра патаемнае расказваць.

Не буду замінаць яму,
Няхай сабе распавядае,
Што роспач не пазбыць таму,
Хто па-сапраўднаму каахае;

Што па-над ястребным х а ч у
М а г у жураўнае не ўстане
І праз персідскую парчу
Цвяток радзімы не прагляне;

Што на саломінцы надлом
Вясёлай ніткаю віецца
І Апалонавым святлом
На гэтым свеце марна грэцца;

Што застaeцца — цішыня,
І асака, і нач рудая,
Калі марудна цеплыня
Кроў маладую пакідае.
20 кастрычніка 1991

* * *

Паэт сказаў: «Стамляеца метал...
Свято стамляеца, і Апалон стамляеца,
Арлы стамляюцца, вартуючи амфал,
А хараство ніколі не стамляеца».

Я ўсцешаны, бо гэта зразумець
Паспей усё ж на трыццаць пятym годзе,
Калі душа стамілася старэць
І пачала паэзію знаходзіць.

Як у дзяцінстве, Божага Раства
Салодкі лёд пакладзены на губы.
Душа адчула холад хараства,
Што пад калядныя прыходзіў бубны.

Шкадуючы далёкае, люблю
Праседжваць нач з суботы да нядзелі
І назіраць, як просяцца ў зямлю
Бяссмертнікі — сухія іmartэлі.

Тады чужое робіцца сваім
І цвет сухі, як толькі развіднее,
Ужо не ахвяруючы нічым,
Марозную сагрэе галілею...

З апоўначы мне ўспамінаць да дня,
П'янеючы ад акварэльной скрухі, —
Як да мяне прыходзіць чысціня
І як яна мае цалуе руکі, —

І просіць расказаць пра хараство...
Я новых таямніц не адкрываю,
Нібыта свой чытаю гараскоп,
Калі сурдзінным шэптам паўтараю

Вядомае: «Стамляеца метал...
Свято стамляеца, і Апалон стамляеца,
Арлы стамляюца, вартуючи амфал,
А хараство ніколі не стамляеца».
28 кастрычніка 1991

* * *

Мне шчасце дадзена магчымае
І з ім такое адкрыццё, —
Што толькі з гэтаю жанчынаю
Спазнаю поўнае жыццё;

Што толькі з ёю мне адкрыюцца
Глыбіні, цёмныя дасюль,
І думкі чысцінёю ўмыюца,
І стане светла адусюль...

І толькі гэтак жыць мне хочацца, —
З вясёлым страхам цераз край!
Няхай душа мая заходзіцца
І задыхаецца няхай;

Няхай пачуцці вінаватыя,
Сваёй збаяўшыся віны,
Папросяць радасці эладнае
У вечна юнай даўніны...

У даўніны — не крык анафемны,
А суцяшэнне для мяне:
«Няма ні грэшных і ні праведных,
А ёсць кахраныя і не...»

І што ж тут кепскага здараецца,
Калі пад знакам адкрыцця,
Жанчына любая з'яўляеца
З чужога нейчага жыцця?!»
9 лістапада 1991

* * *

Я ведаю цябе ад хрызантэм
І да радзімак, самых патаемных, —
Ад чыстых ненапісаных паэм
І да заўсёднай музыкі багемнай.

Ты — з глыбіні віёлавых садоў!
І снежань упрыгожыўши сабою,
Не закрываешся ад халадоў
Ні хустачкай і ні маёй журбою.

Як хрызантэма, мокне галава...
Халодны дзень у кожную хвіліну
Цалуе і не кіне цалаваць
Твае пялёсткі, лісце і сцябліну.

Непаслухмяная, — ты йдзеш туды,
Дзе нават мілаваннем не сагрэцца;
Дзе чысціня кастальскае вады
Бярэцца ў лёд і ў лёдзе застаецца.

Я ведаю, што хараству твайму
Не падабае выгляд mestачковы,
Ды каб лягчэй перацярпець зіму —
Хоць паўтары за мной такія слова:

Да хаты Майсюковай
Іду я па сняжку
У хустачцы пуховай,
У белым кажушку.
25 лістапада 1991

* * *

Мы дажылі да першае зімы,
Да першай радасці марознай, —
Пакуль яшчэ крывёй сагрэты мы
Артэрыяльнай і вянознай.

Да старасці, як да князёўства нам,
Далёкі шлях — дай, Божа, ногі;
На золата і срэбра нашым снам
Яшчэ хапае добраі змогі.

Усё ў нас ёсць. Каханы гэты год
Свяціў нам свечкай венецыянай.
Нас не палохае валютны лёд
У магазінах камерцыйных.

Мы ведаем, што не пакрыўдзіць лёс;
Што нас агорне, не пакіне
Парнаскі снег, а першы наш мароз
Падорыць белыя вяргіні...

У школьніранак мы дзяцей сваіх,
Пацалаваўши, выпраўляем
І недаедзены сняданак іх
Мы даядаем, дапіваем;

І Блок-дзіця нам асвятляе твар,
І засмучаюць нас харыты,
Якім не падабаецца пясняр
Акіянічнай Кармэнсіты...

Ты ў горадзе, і мой раўнівы зрок
Эпохі блытае, няйначай —
Я не хачу, каб у трамваі Блок
Цябе, прыгожую, убачыў.

У рэўнасці маёй жыве сакрэт,
З якім — не трэба славы большай.
Я не хачу, каб любы мой паэт
Табою павялічыў боль свой.

10 снежня 1991

* * *

Адкрыюся эндакрынолагу:
«Яна ў маё нырнула цела
І ў горле залатою голкаю
Спынілася і зазвінела.

Я дыхаю арганнай шчырасцю —
Яе дыханнем каталіцкім,
Ды на аптэчную нішчымніцу
Усё ж я змушаны маліцца.

Дзе лекі тыя, што вясёлкаю
Гаюча ў жылах разальюцца,
Мяне пакінуць з гэтай голкаю
І не дадуць мне задыхнуцца?

Дзе тое простае і вечнае,
Што, узышоўши бальзамінам,
Жанчыну любую вылечвае,
Як пацалункам, успамінам?

Што прадчуваннем слова новага
Мяне і ў старасці азорыць...»
Не чую я эндакрынолага,
А ён нічога й не гаворыць.

Ен апранае футру штучную,
Ідзе з Траецкага прадмесця
Сюды — дзе ззяе ў ноч аптэчную
Кафэ «Сем пятніц» на праспекце.
4 студзеня 1992

* * *

У стомленасці ёсьць тваё імя.
Стамляючыся,noch тваю сустрэну...
Ты кветкі сніш, якія сню і я —
Лілею каралеўную й вербену.

Мяне ў Парыж ты правяла, у дым,
Якім я дыхаў і якім я плакаў.
Гітара тэлефонная аб тым
Званіла, што няма журбы ніякай.

Цяпер я веру: сапраўды няма...
Сівы скрыпач у Люксембургскім садзе
Іграе пра вясёлае імя
Са стомленасцю любай у паглядзе...

Я заблудзіўся ў радасці чужой,
Я заблукаў на дарагой чужыне,
Упэўнены: з апошняю струной
Парыжскі дым у сэрцы не астыне.

Фантанныя я надламаў слупы,
Каб не ўцякла скрыпічная саната,
Каб монпарнаскі небадом сляпы
Убачыў яснасць неба і Сената.

Адпачывай, нядзельны мой Сенат,
Курантамі нагадвай, што заўсёды
Каханых прыме Люксембургскі сад
І да скрыпічнай прывядзе лагоды.

У той лагодзе я знайшоу яе —
Хвіліну галубінага спакою.
Мая душа не плача, а пяе,
Бо стомлена не лёсам, а табою.
3 лютага 1992, Парыж

* * *

Ты пралывай заўсёды нада мной
І ў ружу завівай маё дыханне,
Здзіўляй мяне парнаску цаной,
Стамляй парнаскім хваляваннем.

І з таямніц, незразумелых мне,
Адкрый мне тую таямніцу,
Што ў гэтым хваляванні і цане
Класічным мармурам іскрыцца.

О, не, не раскрывай яе да дна,
А растлумач мне толькі тое —
Калі мая каханая адна,
Што робіцца з яе душою?

Здагадка забірае мой спакой,
Бо ў той здагадцы навіна благая:
Каханая парой такой
З маёй паэзіі знікае.

Ты ў мармур апранаеш малады
Яе зыход. І я бездапаможны!
У вусны мармуроўыя тады
Яе цалуе кожны падарожны...

Скажы, што ўсё не так, што ўсё' не так,
Што я здушыў сябе маною.
Накрэслі мне супакаення знак
І заставайся нада мною.

15 сакавіка 1992

* * *

Я прачытаў: адзін мастак,
Што золатам пісаў дыханне,
Тлумачыў жоўтае, як знак
Найпранікнёнаага кахання.

Раней падумаў бы: мана,
Бо жоўты ж колер на разлуку
І ў жоўтай радасці няма
Ні краплі радаснай, ні гуку.

Але цяпер са мною ты,
Твой цвет вядомы мне і колер —
Ен поўны сонечнай вады,
Якой не высахнуць ніколі.

І я паверыў мастаку,
У лёс ягоны самагубны,
Што звон магільнага пяску
Дадаў у колер непадкупны.

Мастак той ведаў, што лягчэй
Магчыма жыць, але ці трэба?
І з пастарскіх яго вачэй,
Нібы з турмы, глядзела неба.

Спакоем кінуты і сном,
Ад самагубства раіў шчыра
Лячыцца хлебам і віном
І правансальскім жоўтым сырам.

Тут і ўзышла сляза твая
Над патаемным нашым садам,
Табе здалося, што і я
Той карыстаюся парадай;

Табе здалося, што жыву
Як не жыву — адно чакаю,
Дзе б гэта скласці галаву
Дзеля імгненнага адчаю, —

І самагубства па мяне,
Як па даступную ахвяру,
У канапляным лахмане
Ідзе, падобнае на Мару...

Павер, павер — усё не так,
А ў тым, што расказаў такое,
Магчыма, вінен той мастак,
Што закахаўся ў жоўты колер.

Прабач, каханая, цябе
Сваёю кніжнаю трывогай
Я напалохаў і цяпер —
Я варты кары самай строгай.

Я ні душой, ні галавой
Не адчуваю адцвітання,
Бо адчуваю колер твой —
Найпранікнёна га кахання.

А на яе — слязу тваю —
Гляджу і цешуся нямала:
Пяеца лёгка салаўю
Там, дзе яна ўзышла-упала.
12 чэрвеня — 20 чэрвеня 1992

* * *

Каханая, мне трыццаць пяць —
Век віртуознае ігры!
І я хачу цябе кахаць,
Струну выводзячы з імглы...

Твае мужчыны, што былі,
Мае жанчыны, што былі, —
У незваротнасць адплылі,
У незваротнасць адплылі.

Хвіліны лепшыя мае —•
Калі, заўсёды малады,
Мой госць пяшчотны спазнае
Твае галіны і плады.

І ты мне шэпчаш: «...трыццаць пяць,
Каханы мой, а хоць і сто...
Я буду так цябе кахаць,
Як не кахаў цябе ніхто!

Твае жанчыны, што былі,
І ўсе няўдачы, што былі,—
У незваротнасць адплылі,
У незваротнасць адплылі...

Хвіліны лепшыя мае
Цвітуць адна перад адной,
Калі глыбокae пяе
Тваё дыханне нада мной».

Каханая, жыццё ў жыцці, —
Як mestачковая краса...
І нашым коўрыкам цвісці,
І нашай малъве не згасаць;

І нашым ластаўкам прасцей
Цяпло шукаць у снах чужых,
Калі афінская пасцель,
Як сад, не выпускае іх.
19 жніўня — 27 жніўня 1992

* * *

Улагоджаны «Батлейкаю»,
Смехам лялечных каляд —
За цябе, сваю верленінку,
П'ю шампанскі далягляд.

З нечаканасцю шляхетнаю,
Забягаючы ў мой верш,
Ножку мне сваю балетную
Пры сустрэчы падаеш...

На струне сямейнай рызыкі, —
На пакутлівай струне, —
Столькі кветак, столькі музыкі
Адкрываеш для мяне!

Ты гаворыш белай флёksаю
Атуляючы няўзнак:
«Мы — шчаслівыя па-весенъску,
Гэта лепей, чым ніяк».

Ты гаворыш, паслухмяная
Той лагодзе, што не раз
З простай ніткі канаплянае
Ткала весенъскі атлас...

Мы — шчаслівыя, я ведаю,
І шчаслівы гэты свет,
І навокал з'явы светлыя —
То батлейка, то балет.
25 верасня 1992

* * *

Я перамог антычную галечу
І выплакаў вясёлу слязу,
Таму слязой Авідзія засведчу,
Што страціў найвысокую красу.

Аб закаханасці, такой лагоднай,
Аб радасці, з якою жыў раней,—
Не расказаць мне мовай сваёй роднай,
Ні дыялектам, што яшчэ радней.

Дзіця гарода — на гарод забыўся,
У прывідныя кінуўся сады.
Маё дыханне, поўнае мелісы,
Ляўконія плыве ў мае сляды.

Не праведнік, але яшчэ й не злодзей,
Я — той, каму пащасціла спазнаць:
Жанчына адыходзіць, як стагоддзе,
І я хачу стагоддзе затрымаць.

І вось адплата мне — расчараванне,
Дыханне ўкрыта пыльнаю мукой,
І я асуджаны на вечнае выгнанне
У страх душы, у кніжны неспакой.

Я спадзяюся, што мяне ўлагодзіць
Авідзій сумны выракам сваім:
«Жанчына адыходзіць, як стагоддзе —
Кахай яе і ў образе такім».
18 снежня 1992

* * *

1

Вось тэлефон. Дзяўчынцы пазвані, —
І з'явіцца настрой эліністичны,
І менскія запалацца агні,
Адчуўшы неба агарод сферычны.

Ты малады, але як той мудрэц,
Што ў стане атараксіі глыбокай, —
На ўласным сэрцы сонечны рубец
Убачыш, поўны пачуццёвым сокам...

Сям'я сям'ёю. Вольга і Васіль
Занятыя прасодыяй французскай.
Ты вернешся з еўропы назусім,
Калі пакліча сон дамоўкі вузкай.

Твой лёгкі лёс і ў семдзесят гадоў
Святлейшы будзе за граду настурак,
І пчолы з плачам маладых удоў
Зламаюць крылцы аб глухі падмурак.

Спакой губляючы, ты ўсё бяжыш
Ад вуснаў і да вуснаў, і над імі
Ты бачыш свой вясёлы звонкі крыж,
Аплецены павоямі густымі.

Наперадзе — пражытыя гады
І плеціва павойнага дрыготка,
На старажытнагрэцкія лады,
Не на ваду, твая ўзбягает лодка.

Ты быў бы першы ў чарадзе мужоў
Па сціпласць, каб не твой бульварны вецер:
«Век пацалункаў шчэ не надышоў,
Усё наперадзе яшчэ, паэце!»

Цябе цікавіць не жыцця нахіл,
Што з ворывам чарнобыльскі наройні,
Цябе цікавіць аравійскі пыл,
Што сыплецца ў афінскія жароўні.

Ты спісваеш блакноты да лістка
Уздыхамі наіўных джульецинак,
І лічбаў тэлефонная луска
На ўсіх тваіх кашулях і прасцінах...

У пацалунку ззяюць ланцужкі,
Пярсцёнкі, завушніцы не згасаюць,
І хлюпаюць кулонныя бажкі
Будыйскімі блакітнымі насамі.

І ранішня ходзяць скавышы,
І ранній старасці спываюць струны,
І ты баішся юнае душы,
І плачу юнага, і грозьбаў юных.

Які б ні быў бясконцы гэты свет,
Але мяжа яго на даляглядзе,
І разуменне, што і ты — паэт! —
Не глыбінёю, а паверхній надзіць...

Не бацькавым умельствам ты жывы,
Не матчынай цярплівасцю багаты,
А горкім смакам кніжнае травы
І пустатою рыфмаванай ваты.

Не чуючы разумнае: «Пакінь,
Бо драцвінаю па ядвабу шыеш!» —
Ты гвалтам гоніш родную Гарынь
То пад Брусьель, то пад Афіны тыя ж.

Як чаратовы подых над вадой,
Дзе мае сэнс любая чарапінка,
Пракочваенца па крыві тваей
Адзіны шэпт, адзіны сум: дзяўчынка...
Пачатак чэрвеня 1991

2

Так я пісаў за тыдзень ці за два
Да слоў, пазначаных пячаткай майстра,
Да моманту, калі сустрэўся з А.:
«У Вашым голасе квітнеюць астры...»

Такі я быў, вандруючы з тугой
Па скілах вераб'інае галгофы,
І сталіся прыкметай неблагой
Пра тэлефон і пра дзяўчынку строфы.
21 снежня 1992

* * *

Ляці, на змрок алтарны згодная,
У мой кухонны склеп,
Сініца любая, галодная,
Па ласку і па хлеб.

Не ты, а я табой прыручаны!
Не мудраю віной —
Мая паэзія засмучана
Бемольнай сівізной.

Крышталь у гліне задыхаецца
І пад пяском густым,
Але атлантыка з'яўляецца
І ў слоіку пустым.

Калі шуміць туга сасновая,
Не бачны край стала,
Тады маўчыць папера новая —
Піладава смала.

І я цікеткамі выкладваю
Твой мазаічны спеў,
Каб не пакінула каляднае
Цяпло кухонны склеп.

Я клетку скідваю з паліцы — і
Заняты варажбой,
Каб ты царкоўнаю сініцу
Будзіла ранак мой.
29 студзеня 1993

* * *

Мы не бачыліся цэлае каханне.
На маёй трывозе — сівізна.
Там, дзе ўспомпю пра тваё дыханне,
Там і пачынаецца вясна.

Старасці жаданай вобраз блізкі,
Нібы хвала светлая, мяне
Вынесе на бераг лігурыйскі
І пенсійнай пенай ахіне.

Лепшага не прычакаю шчасця!
Адчуваючы нахіл круты,
Я хачу да старасці прыпасці
Кожны раз, калі далёка ты.

За маўчаннем, горкімі садамі,
Што аслеплі ў сонечным пяску,
Ахвяруеш, вечна маладая,
Дні — дранько, а ночы — майсюку.
28 сакавіка 1993

* * *

Заслона спалена, і сон сышоў у сонъ...
Я ў пяць прачнуўся і, атулены малопій,
Пацалаваў малопійны агонь,
Пацалаваў і губы не апёк я.

Быў ранак, у якім жыла туга,
Суладная дзіцячаму нябыту,
І вандравала менская смуга
Ад мовы беларускай да іўрыту.

Травою пахлі вокны, і ў траве
Дзяцінства засталося назаўсёды.
Малопій не свечка і не дзве,
А звонкая мінора прахалоды...

З балкона, з голубінага гаўбца
Глядзеў я на пусты праспект Скарэны,
А бачыў вуліцу і плошчу Казінца
І выхад твой з трамвайбуснай цясніны.

І жыць хацелася чысцей і маладзей,
Кроў ап'яніўшы гэтаю часінай;
Хацеў я цалаваць тваіх дзяцей
Так, як адзінага цалую сына;

Хацеў не заўважаць сваёй віны,
Як і таго, што пад майм балконам
Паэты, жабракі і цыганы
Дзялілі попел спаленай заслоны.
6 чэрвеня 1993

* * *

Раса ярчэй, калі яе ў трывогу,
Нібыта ў футарал, пакласці
І на лісці засмучанага глогу
Настояць незасмучанае шчасце.

І можна суцяшаць сябе давеку,
І збіцца з лёсу, нібы збіцца з тропу,
Заходзячы ў расу, як у аптэку,
Пацвельваючы кожную хваробу;

І ведаць — для души тады адхланне,
Калі над ёю думка праплывае:
Дзіця бывае познім, а каханне
Ніколі познім не бывае;

І бацькаву прыпамінаць падказку:
«Збіраючыся на каханне-гулі,
Рабі заўсёды той дзяўчыне ласку,
Якую ўсе забылі, прамінулі...»

А ты — не тая. І не я, а ты мне
Даеш усё ад ласкі да пакуты,
Ваду ў маўчанні, акавіту ў гімне...
Куды ж яшчэ імкнуцца мне?! Нікуды.

І ўсё ж адно імкненне застанецца,
Калі надыдзе раптам пустата —
Галінку глогу апусціць у сэрца,
Не вырываючы яе з куста.

12 чэрвеня 1993

* * *

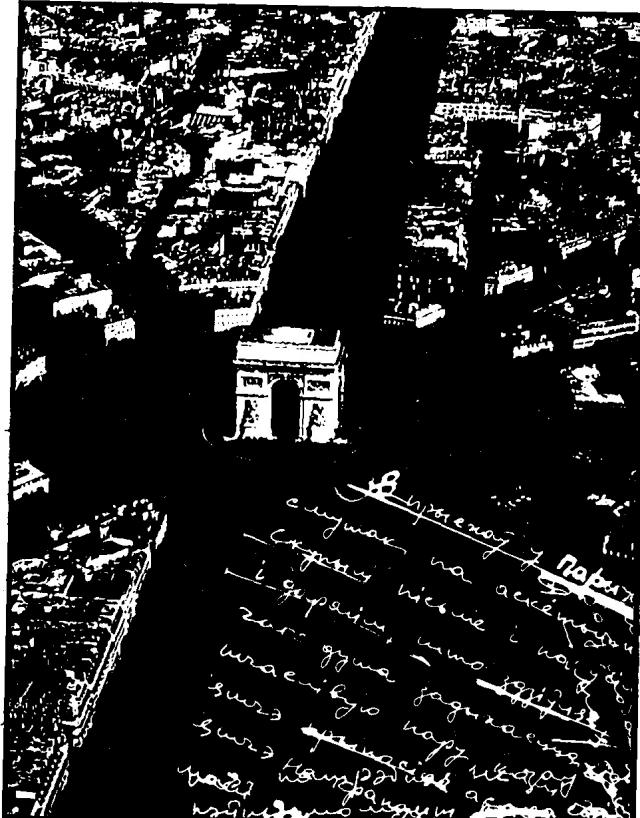
Не словам, а трысцінкаю малой —
Папіруснай трысцінкаю малою —
Вярну цябе да радасці былой,
Вярну цябе да цеплыні былое.

Баюся слоў, як зраднікаў жывых,
І на трысцінку сэрца спадзяеца,
Штоnoch яе і ранішні ўскалых
Паможа мне з табой паразумеца.
Без даты

* * *

Стомленасць Парыжам

Табе адной я пакажу,
Перагарнуўшы неба атлас,
Куды схавацца ад дажджу
Каля Вялікага тэатра.
Там, — шоўк галубячы ільном, —
Маўчаць алты і клавесіны,
І майстар ластаўчыным сном
Ратуе скрыпку ад ангіны;
Там кожнай дадзены струне
Спалох непрадказальнаі цноты,
І на прасцінным цёмным дне,
Як матылькі, заснулі ноты;
Там нам стаяць і цалаваць
Сваю надзею трапяткую
І на Лангбардавы палац
Глядзець, нібы на здань сівую...
Які флейтыст, які скрыпач
Каханню вымавіць: «Дабранач»?!
Твой светлы плашч — праўдзівы плач
Каларатурнага сапрана.
Атуліць нас не лёс, не час,
А холад восеньскага Менска;
Ніхто не патрываўжыць нас —
Ні вучань юны, ні маэстра.
І дождж не патрываўжыць, не —
У чуйнай ленасці андантэ
Непадуладны музыкантам,
А толькі нам — табе і мне.
2 верасня 1993

Стомленасць Парыжам EGO ESSAI

1. ЦІКЕТКА МАЦІСА

У купэ сядзелі два пасажыры — вясковы кюрэ ... з Гароны і паэт. Кюрэ ехаў да брата ў Парыж, а паэт — на вайну. Паэт выбраў вайну, як кубак з ядам, хаця й ведаў, у якім кубку знаходзілася віно... У цягніку ж давялося перажыць прыкрую хвіліну шкадавання. Паэт здалося, што ягоны выбар — недараўальная легкадумнасць. Але ўжо нічога нельга было змяніць.

Ен спрабаваў думаць пра вясёлае, і нядайняя пасцельная прыгода, якую пільна ахоўвалі нядрэмныя астры, навяла на фрывольную думку пра мінімум элегантнасці — жанчыне дастаткова мець прыгожыя ногі, а мужчыне — чыста вымытую галаву. Аднак думка гэтая не ўсцешыла паэта.

Як трывожнае супакаенне, перад ім паўставалі белыя лілеі, астры, а таксама — руکі той жанчыны, з якою ён развітаўся ў німской гасцініцы. Астраў было больш, чым лілей, і ў астрах патаналі пяшчотныя рукі...

- Пра што вы думаеце, сын мой?
- Пра астры.

Цягнік рухаўся марудна, шчодра ахвяруючы двум пасажырам шмат часу на гутарку. Гаварылі пра страту веры, пра знішчаныя вінаграднікі ў Шампані і нават пра таемную змову, якая, на думку святара, існуе паміж паэзіяй і смерцю. Вядома ж, пачуўши пра «таемную змову паміж паэзіяй і смерцю», паэт ажывіўся і нават стаў у душы пасмейвацца з кюрэ.

А той, не здагадваючыся, з кім размаўляе, сваю просценъскую філасофію звёў да того, што паэты наўмысна імкнуцца абудзіць у сабе дар фатальнага прароцтва, што яны ўпэўнены — без фатальных прадказанняў іхні талент не спазнае найдасканалаага выяўлення.

Паэт ледзьве стрымліваў свой непачцівы смех.

Богу аднаму вядома — адкуль бярэцца весялосць. Толькі што паэт спрабаваў хоць неяк разварушиць сябе думкаю пра мінімум элегантнасці, але так і застаўся замкнёны ў сваім дарожным смутку, а гэты гаваркі поп не так словамі, як сваёй прастатой, за адно імгненне ўзяў і пацешыў. Меў жа нехта рацыю, калі сказаў, што па дарозе на вайну балбатлівы святар — лепшы спадарожнік.

А кюрэ між тым захоплена тлумачыў:

— Яны таксама ўпэўнены, што наогул прадбачанне ўласнае смерці, нават выказанае вусна, вышэй за саму творчасць...

Паэт хацеў спытаць: «Хто вам сказаў пра гэта, айцец мой?» — але пабаяўся, што ў такім пытанні кюрэ адчуе для сябе здзеклівую нотку, таму толькі ўдакладніў:

— Вы гаворыце пра геніяў ці пра ўсіх?

— Пра большасць.

— Я згодзен з вамі, айцец мой. Большаясь паэтаў і сапраўды вышэй за вершы ставіць фатальныя прадбачанні. І калі згадзіцца, што гэта ісціна, то тады наогул першым паэтам трэба лічыць Ісуса Хрыста. Ен жа не толькі прадбачыў сваю смерць, але да апошняе драбніцы прадказаў усё, што было з ёю звязана. Праўда, шкада, што Христос — постаць міфічная. Кюрэ трывожна хіснуўся:

— Сын мой, я не ведаю, ці можна Ісуса Хрыста лічыць першым паэтам, але Святое Пісанне мае шмат непасрэдных і ўскосных доказаў менавіта фізічнага існавання нашага Збавіцеля.

— Калі так, то цікава было б пачуць хоць адзін доказ, але ўскосны, — голас паэта ўсё больш напаўняўся патаемным смехам.

— Амаль кожны верш Евангелля ўскосна сведчыць пра жывога Хрыста,

прастадушна адказаў кюрэ. — Але ж вам патрэбен які-небудзь тэкстуальны прыклад?

— Так.

— Тады ўспомнім евангеліста Луку. У апошнім раздзеле свайго апавядання ён гаворыць, што паміж Ерусалімам і Эмаусам ляжыць адлегласць у шэсцьдзесят стадыяў. Гэта крыху больш за два льё. Зірнуўшы на карту старожытнае Палесціны, лёгка пераканацца, што сапраўды паміж Ерусалімам і Эмаусам адлегласць крыху большая за два льё.

— Магчыма, але што гэта даказвае?

— А тое, што сапраўды названыя паселішчы маюць паміж сабою дарогу ў шэсцьдзесят стадыяў.

— Добра, няхай так, — недаўменна згадзіўся паэт, — але няўжо з гэтай звычайнай тапаграфічнай дакладнасці вынікае, што Христос — рэальная асоба?

— Сын мой, евангеліст Лука, як, дарэчы, і астатнія евангелісты, апавядае толькі аб tym, што было. Быў Ерусалім, быў Эмаус, і была паміж імі дакладна вымераная дарога. Усё гэта й цяпер ёсьць! («Няўжо?!» — у вачах паэта зайграла неўтаймаваная іронія.) І цяпер паміж Ерусалімам і Эмаусам вы налічыце ўсё тыя ж нязменныя шэсцьдзесят стадыяў.

Праўда, ад Эмауса засталіся адно руіны. Але гэта так, да слова. І быў жывы Ісус Хрыстос, як вы сказалі — рэальная асона. Ен з'явіўся на той дарозе, каб пачуць адказ Клеопы. Яшчэ раз кажу вам, сын мой, быў такі чалавек Ісус Хрыстос. Чалавек. Аднак жа людзі, на жаль, па дзве тысячы гадоў не жывуць.

Кюрэ лагодна паглядзеў на паэта. Ен быў задаволены сабою, сваім «ускосным доказам», але паэтуту ўсё пачутае здалося чыстай схаластыкай.

Па сутане кюрэ прабегла свято — тонкая сонечная сцяблінка, і паэтуту зноў прыгадаліся астры. Астрам было цесна ў сціплым паліваным збаночку і холадна ў вадзе. Як юныя танцоркі, яны стаялі на пунтах, прагнучы выбавіцца з керамічнага змроку. Яны хацелі вольна танцеваць у паветры шчаслівага пакоя.

— Пра што вы думаецце, сын мой?

— Пра астры.

— Зноў пра астры?! Думайце пра лілеі — кветкі евангельскія. Але я, здаецца, разумею вас...

І тут адбылося зусім нечаканае.

Са свайго лёгкага багажу кюрэ дастаў невялікую фанерынку, шырынёю з далонь. На фанерынцы была намалявана астра.

Паэт, ахнуў — не нейкае там рапэнавае саматужніцтва, а цудоўны мажорны матыў, касмічна-дзікая расліна з палітры майстра! Астра хавалася ў блакітны ценъ і свяцілася праз яго, як праз тонкі шыфон, і была вільготная, як жаданае лона. Кюрэ пахваліўся:

— Эцюд мсье Маціса. Вы, напэўна ж, хочаце ведаць, як ён апынуўся ў мяне? Выпрасіў у брата і вось важу з сабою. Як талісман. Мой брат у Парыжы мае кветкавы магазінчык, і аднойчы туды завітаў Маціс. Ен шукаў нейкія асаблівіяя астры, невядомыя нават батанікам. І вось на гэтай фанерынцы мастак паказаў брату, якія астры яму патрэбныя. Я не вялікі прыхільнік сучаснага жывапісу, але ў гэтых фарбах ёсьць боскае адкрыццё. Ці не так?

Паэт глядзеў на эцюд, як на спрыяльны знак лёсу. Гэты квадрат фанеры, выпадкова ператвораны ў шэдэўр, павінен стаць ягоным. За любыя гроши!

— Я бачу, што вы артыст, — раптоўна прамовіў кюрэ, — бярыце, астра ваша. Я, мусіць, адзіны святар, які заместа Бібліі ахвяруе абаронцу Францыі твор мастацтва.

На цудоўны дарунак трэба адказваць гэткім жа дарункам. І шчаслівы паэт

падараўаў шчодраму кюрэ сваю кнігу, надпісаўшы яе — Гіём Апалінэр.

Пісъмо майго эсэ пераможна адвольнае. Выдумка — асноўная мая дарадчыца, таму мне зусім не здаецца дзіўнай думка, што вясковы кюрэ з Гароны падараўаў Апалінеру не эцюд Маціса, а давыд-гарадоцкую цікетку! Я веру, што гэта так, бо ўсе кветкі, маляваныя на фанеры, адразу набываюць у майм уяўленні цікетачны «статус». Менавіта цікетачны, нягледзячы на тое, хто іх маляваў і калі — маэстра Маціса на пачатку стагоддзя ці мой сын-ліцэіст на яго схіле. Аўтарства, час і нават выкананне не маюць істотнага значэння. Галоўнае — самі кветкі на блакітнай паверхні фанернага квадрата ці прамавугольніка.

Я збіраюся ў Парыж і бяру з сабою цікеткі. Маляўнічым веерам яны ляжаць на майм пісъмовым стале. Петунія, коўрыкі, настуркі, сальвія, карона, кларкія, аквілегія... На майм пісъмовым стале — мініяцюры сад, густы гаспадарчы жывапіс, свядомая спрошчанасць фактуры, рytмічныя контуры, дэкаратыўна-плоскаснае пісъмо, заўсёдная святочнасць і супакаенне. На кожнай

цікетцы — кветка, некалькі кветак або цэлае суквецце.

Не стульваючы вуснаў, вымаўляю тры сінічныя склады ці-кет-ка, і па языку струменіцу гальская прахалода.

Цікетка — французская *etiquette* ў давыд-гарадоцкім вымаўленні.

У дзяцінстве цікеткі былі маймі цацкамі. З іх я будаваў фінскія домікі, кітайскія пагады, нават варажыў на іх — гэта значыць глядзеў на цікеткі ўважліва, па-дзіцячы сур'ёзна, а белыя пялёсткі абрываў з кветак, папярэдне выразаных з блакнотнага лістка.

У Маскве, у Доме Герцэна², цікеткі замяніялі мне ігральныя карты. Я старанна ператасоўваў іх і раскладваў пасъянс, вельмі спадзеючыся, што выпадзе шчаслівая кветка. Мне была патрэбна шчаслівая кветка, асабліва тады, калі па-вар'яцку прыгнітаў сябе самазабойчай эстэтыкай Малармэ і зусім заставаўся без слоў; калі не хапала сіл бог ведае ў які ўжо раз (соты! тысячны!) ісці на Валхонку, каб зноў і зноў апынуцца ў еўрапейскім раі пушкінскага музея...

Васнянікі — гандляры насеннем кветак — у польскія часы выстаўлялі на

² Неафіцыйная назва Літаратурнага інстытута.

базарах над сваімі доўгімі сталамі плакаты з надпісам: Nasiona ogrodnicze. Пасля здагадаліся расквеціць насенныя сталы маляванай фанерай. Так і з'явіліся цікеткі — мініяцюрны наіўны жывапіс, старанны рэкламны служка вечна капрызной Флоры.

Ні ў альбомы, ні ў музеі цікеткі пакуль што не трапілі. Яны ўсё яшчэ на базарах - кожная ў сваёй торбе, у сваім насенні. Каб упэўніцца, што гэта так, варта схадзіць на тую ж мінскую Камароўку ці на які іншы рынак.

Стыль цікеткі народжаны давыд-гарадоцкім клопатам; стыль не прыдуманы, а таленавіта ўгаданы, навеяны прысутнасцю блізкой Еўропы, таму цікетка — інтуітыўны працяг фавістычнага і прымітывісцкага жывапісу, мацісаўска-русаісцкае каляровае водгулле, а таксама — лагодны павеў рускага авангарда. Бубновавалетавец Ілья Машкоў цікетачна намаляваў сваю «Бягонію», Павел Кузняцоў — «Чырвоныя кветкі», а Марцірос Сар'ян адзін з нацюрмортаў 1913 года...

Сыса, Тукін, Цубер — прозвішчы давыд-гара-доцкіх мастакоў, але гэтыя прозвішчы не прачытаеш на цікетках, бо на цікетках пішуцца толькі назвы кветак.

Я бяру ў Парыж самае вартаснае і няхай запознена, але ўсё ж узбагачу жывапісную калекцыю Апалінэра, да дзікай астры Маціса далучу кветкі, прыручаныя давыд-гарадоцкімі майстрамі. Пакуль жа, стомлены круглай, як перакуленая ратонда, поўняю, пішу сваёй неразгаданай А. на краёчку нябеснай паперы кароткі развітальны ліст: «...такую ж месячную ноч аднойчы ў жніўні я ўбачыў у Давыд-Гарадку. Успомні, любая, тое маё шчаслівае ўзрушэнне: ярка-шафраннае свято поўнага месяца прымусіла мяне выйсці на ганак. Там я адчуў тваю прысутнасць, тваё золата, твой зялёны блакіт... I мне адразу ж захацелася ў Мінск. У Парыжы сною адбудзецца тое ж».

2. ЯШЧЭ АДНО РАЗВІТАННЕ

Я музычна развітаўся з А. і гэтак жа паспрабую развітацца са сваім першым сябрам па Дому Герцэна, — далікатным паэтам, які сказаў пра А.: «... зайдрошчу гэтай жанчыне».

Я, вядома, не спытаў, чаму ён зайдросціць, бо адразу адчуў, што ягоная зайдрасць — ажурная загадка, эоловая чарапінка, якою дакранаюцца да еўрапейскай Ліліт і памагаюць разблыт-

ваць тонкае плеціва семантыкі, каб жанчыну-абстракцыю ператварыць у жанчыну-сястру.

Сястра — крухмальны матылёк на тройумфальным пюпітры; Сястра — адзінныя два склады, якія вымаўляе канцэртная ластаўка і з чатырохмоўнага Менска даносіць іх у венскі лес. Ясны страх утварае гэтае міласэрнае слова, і пад светлай лямпаю гэтага цудоўнага страху мая любімая проза — раман «Сястра» — прачытваецца як жаданы сон.

Калі сумую па юным крэпдэшыне начной маладосці, той самай, над якою свеціць маланкавы атрамант эпісталярных зор; калі душу сціскае шыпшынавы абруч узвышанская Менска — заўсёды перачытваю гэту франтонную прозу, вылепленую з вакзальнае гліны і ўмацаваную клавесіннымі струнамі. Рэальна бачнае адразу патухае, і за калючую сцябліну я выхопліваю ласкавы змрок мінулага, і апынаюся ў кавяні, што некалі была на Каломенскай, непадалёк ад Віленскага базарчыка, і чакаю там Вацю Браніслаўца...

Ваця з'яўляўся, як аглушанае цягнікамі прыстанцыйнае безназоўнае дрэва, якому сваімі маладымі, але ўжо ўкамяnelымі галінамі няма каго цешыць. Няўсямна аглядаў дымную кавяню,

мусіць, шукаў, каб з кім пасварыцца, але нікога прыдатнага дзеля сваркі не знаходзіў, таму незадаволена хаваўся ў цёмным кутку, дзе было вольнае крэсла.

Вясёлы падавальшчык прыносіў яму піва, але Ваця не заўважаў ні падавальшчыка, ні яго весялосці — так і праседжвау нерухома ў сваім панурым кутку да самай апоўначы, да той цёплай вугальнай цемры, што заўсёды поўная правінцыйным жаданнем незадаволеных вандрунікаў заваяваць свет.

Забыты спакоем, Ваця думаў пра Сястру.

Я ніколі не трывожыў яго, дапіваў сваё піва і выходзіў з кавяні. Мяне цешыла тое, што я зноў убачыў Вацю Браніслаўца — лірычнага пакутніка, няспраўдженага паэта. Літаратурных герояў не трэба трывожыць нават і тады, калі вы маеце шчаслівую магчымасць за калючую сцябліну выхопліваць ласкавы змрок мінулага. Інакш хлеб літаратуры ператворыцца ў камень...

Я йшоў па Каломенскай, і вакол мяне цымнеў фартэпіяны гай менскага змяркання.

Я ведаў, што ўбачу яшчэ і цырульніка Абрама Ватасона, што пачую яго прафесійнае прызнанне: «Я паразумнеў, голячы разумныя твары». О, мне заўсёды

хацелася наяве дакрануцца да прачытана-
га, зноў і зноў хацелася чуць з вуснаў
цырульніка іранічную самаатэстаци ю, у
якой на яркае імгненне ўзвышанскі
Менск ператвараўся ў местачковы
Ерусалім.

І я пачую тое дасціпнае прызнанне; і
Абрам з блакітнай брытвай у руцэ,
чарговы раз прамовіўшы: «Я паразум-
нену...» — не заўважыў мяне, бо і ў яго
цырульні, як і ў той дымнай кавярні,
было людна.

На Койданаўскай юны нячэсаны
маладняковец з папяроскаю за
чырвоным вухам і чырвоным касніком
на грудзях лаяў Змітрака Бядулю, а
побач з маладнякоўцам стаяла чарнявая
маладнякоўка і таксама нешта пагроз-
ліва выкрыквала. Ужо з месяц, як яны
жывуць разам, і ўжо з месяц, як не
змаўкае лямант у іхніх забабонных
сем'ях. А як жа можна без ляманту, калі
ён — гой, а яна — яўрэйка, калі ні яго,
ні яе бацькі не давалі згоду на іхні
шлюб?! А цяпер, вядома, не даюць
грошай — ні царскіх, скаваных, ні
новых, савецкіх, і літаратурным
рэвалюцыянерам даводзіцца жыць у
нейкай халоднай будцы на Койданаў-
ской. Раз на дзень яны распальваюць
пагнуты прымус, а найчасцей — грэюцца

сваімі нішчымнымі пачуццямі ды такім
вось вулічным змаганнем з буржуазнымі
тыпамі ў беларускім пісьменстве...

Мы суіснуем з яўрэямі павярхойна,
рэдка пераплятаемся каранямі — часцей
кронамі. Паміж імі, старожытнымі
музыкамі, і намі, маладымі танцорамі,
здараецца, рвуцца струны і лопаюцца
бубны, і глыбее непераадольны егіпецкі
пясок, на якім, акрамя пакуты і
злавеснага ценю Тарквемады, нічога не
вырастает...

Па-над Свіслаччу, на Прыбярэжнай
вуліцы, я слухаў званы, распазнаючы ў
іхній музыцы малады візантыйскі
смутак. Я ўзвышаўся над медным
вопытам сталасці і за адну хвіліну нано-
ва пражывав усё сваё дзяцінства — за
тую самую касмічную хвіліну, за якую
сваё дзяцінства пражывала і Сястра —
хутаранская каралеўна Маня Ірмалеві-
чанка...

Праз адбеленыя палотны вечаровага
Менска праступалі парыжскія насталыгіч-
ныя контуры, і я шкадаваў, што ў
Парыжы — гэтым мастацкім Ерусаліме —
ніколі не былі паэты, якія, маючы талент
уся светны, усё ж павінны былі там пабываць.
Сярод іх — і Янка Купала.
Магчыма, я памыляюся, кажучы: мусш:
магчыма, шкадаванне маё зусім няпэў-

нае. Адюк жа пэўна тое, што вынікла яно з мінорнай загадкавай ноты Міхася Стравіцькага, якая невыпадкова пачулася мне ва ўзвышанскім Менску: «...ты вось ніколі не быў ні на Міжземным моры, ні ў Парыжы...»

Я сядаў на вадэвільную конку і ехаў з Пляца Волі да Брэсцкага вакзала, шчодра залітага зялёнім брызентавым дажджом; ехаў, каб толькі ехаць, бо ніякага пільнага клопату ў мяне не было, бо; нягледзячы на змярканне, душу цешыла ранішняя лёгкасць.

Самы лепшы адпачынак — ехаць у дождж на концы, і я цудоўна адпачываў, зазіраючы ў фіялетавыя калюгі, у якія траплялі і не танулі квадратналобыя ліхтары Бабруйскай вуліцы.

Я не шкадаваў, не ўздыхаў і не плакаў.

Я прамінаў Бабруйскую вуліцу, ехаў па Маскоўскай, і Брэсцкі вакзал сустракаў мяне кадзільным дымам.

Брэсцкі вакзал выносіў у Еўропу, нібы на могілкі, чыгунныя труны з дубовымі хмарамі і лінняным даляглядам...

Але ж надоўга калючая сцябліна ніколі не заставалася ў маёй далоні. Ласкавы змрок мінулага пакідаў мяне, праплыўшы над кафэ «Pingvin», над яго плоскім дахам, улагоджаным то вучнёўскім

трэмало, то непрафесійным мецца-сапрана. Ласкавы змрок хаваўся пад кітайскія дываны прывіднай гасцініцы «Еўропа». І тады з Менска я вяртаўся ў Мінск і з жалем глядзеў на любімую прозу, разгорнутую на непрытомнай фразе, — «Навокал маўчиць дзерава, камень і жалеза».

Неяк уночы, спрабуючы злавіць калючую сцябліну, я ніяк не мог заснуць, і тады з усяго карыснага, на што ў ту ю хвіліну быў здатны, выбраў адно — да гастрономнага ранку глядзеў са свайго чацвёртага паверха на рэўматычныя дзвёры аптэкі, што, дыхаючы багдадскім алеем, неонава пакалыхваліся насупраць майго німецкага дома, — і да ранку ж, да першага гастрономнага крыку, экстасічна паўтараў: «...навокал маўчиць дзерава, камень і жалеза... Навокал маўчиць дзерава, камень і жалеза...»

Я ведаў, што пасля гэтае ночы я пазваню свайму сябру, і мы пойдзем на Даўгабродскую вуліцу, і над намі канцэртная ластаўка будзе па складах вымаўляць міласэрнае слова Сястра.

«...зайздрошчу гэтай жанчыне», — сказаў пра А. мой сябар, першы садоўнік беларускага альпінарыя, ахоўнік таго нязвыклага камяністага саду, у якім

растуць лазурыйныя кветкі для цудоўных капрызніц.

У Заходнім Берліне я бачыў скульптурны партрэт найцудоўнай егіпецкай капрызніцы, якая злавала на Тутмеса, што забыўся стварыць для яе лазурыйныя кветкі. І вось памылка забыўлівага Тутмеса выпраўлена, у беларускім альпінарыі выраслі гэтыя кветкі.

Зрешты, мой сябар і сам — апостал забыўлівасці. Ен з тых непрактичных філосафаў, якім заўсёды трэба напамінаць, што яны яшчэ і паэты, што яны ажурна дакраналіся да ёўрапейскай Ліліт, а таксама, зусім не ведаючы аб tym, выправілі памылку старажытнага скульптара. Праз неверагодную сваю забыўлівасць мой сябар сцвярджае, што нарадзіўся ў 1950 годзе. Аднак жа будзе бліжэй да праўды, калі пашпартны год ягонага нараджэння чытаць у адваротным парадку лічбаў...

Мы йшлі на Даўгаблоаскую і ў адным з падземных пераходаў купілі аранжавыя гваздзікі. Я падумаў: не толькі дзеля зручнасці музыканты, жабракі і гандляры займаюць у падземных пераходах месца каля сцяны. Дзеля бяспекі таксама. Калі бетонная столя пад аўтамабільным цінейкім іншым баластам праломіцца, то асноўны яе цяжар абрываецца

на сярэдзіну тунеля — якраз туды, дзе звычайна знаходзяцца тыя, хто слухае музыку, падае міласціну і купляе кветкі.

На Даўгабродскай галодныя кулакі ветру таўклі ў пластмасавую раскошу паслякамуністычных шыльдаў. Аглушаныя шыльды маўчалі, як замкнуты раяль. Як і тыя, што ў рамане «Сястра», гэтыя шыльды ўжо таксама пакінулі змагаща за сваю дасканаласць.

Я бараніў ад ветру гваздзікі, чуючы, як стары Менск блукае па цемры архіўнай паперы і сагравае ў грубых далонях мяkkія знакі ранейшага правапісу; як ён лакаматыўна аплаквае страту Брэсцкага вакзала. І пад гэты плач я пачынаў расказваць сябру пра фурмана з рычажнымі лейцамі — машыніста Панкрата Мялюжыча. Я задыхаўся ад металічнае напругі. Як вершы, чытаў на памяць радкі, што пахлі волкай воляю і яшчэ нечым, фізічна невытлумачальным: «... у гадзіну ночы ён павядзе адухоўлене жалеза і сотні людзей у прасторы зямлі... зямля адкрые грудзі свае; на іх паўстане вялікасць адной з формаў існавання свету».

Мяне палохаў безвыніковы боль, імя якому — свет. Ён утвараў непрыступны славянскі камень, на які бяскрылаю птушкаю апусцілася наша душа.

У кавярні на Каломенскай сам-насам з болем, з яго адвечаю безвыніковасцю застаўся Ваця Браніславец. Аўтарская здагадка: «І, можа, быў боль гэты толькі лініяй, на якую нанізвалася блытаная навала прайяў свету...» — не суцяшала Вацю, а толькі павялічвала яго незадаволенасць і самоту. Яму, вандроўнаму скептыку, неўладкаванаму жыхару маладой сталіцы, чуўся ў гэтай здагадцы непераадольны холад правінцыі...

Мы прыйшлі на Вайсковыя могілкі, на магілу аўтара «Сястры», ведаючы, што над ёю звісае шыпшынавы абруч узвышанскаага Менска. Немагчыма пазбавіцца правінцыйнага холаду, не абдзёршы аб гэты абруч свае далоні, як і немагчыма перад Парыжам па-сапраўданому развітацца з сябрам, не змёўшы з дарагое магілы чырвоны пластмасавы цюльпан.

3. ТВОРЧАСЦЬ

У меладзінным кафэ, што на вуліцы Рывалі, разам з электронным рахункам за каву гарсон прынёс мне і забытую старонку з майго дзённіка, датаваную 22.08.1988 г. Я прачытаў: «Чаго я баюся. Баюся міліцыі, выступаць з трывбуны, згубіць ключ ад кватэры, жыць разам з

бацькамі; баюся вакзалаў, аэропортаў, аўтобусных; баюся, што не ўбачу Парыж(!), што праз гадоў дваццаць не зразумею сына, што страчу спакойнае жыццё; баюся паездак у калгас, баюся памерці ад цяжкой і доўгай хваробы; баюся застасца сярэднім пастам...»

Сярод усіх маіх ранейшых уяўных і прайдзівых страхай у гэтым хаатычным пераліку самы найбольшы — страх, пазначаны клічнікам.

Так, я вельмі баюся, што не ўбачу Парыж. І вось — Парыж перада мною, горад знаёмых сюжэтаў і колераў, да банальнасці класічных сілуэтаў і архітэктурных ліній.

Але я хачу ўбачыць свой Парыж, таму міжволі імкнуся ператварыцца ў мастака-дзікуна, імкнуся ўвасобіцца ў ту ю дакніжную істоту, якая мае ясны зрок, незатуманены чужымі ўражаннямі.

Парыж устойлівы, а мне хочацца ўбачыць ягоную няўстойлівасць; ён — вечнасвяточны, а я рады буду не заўважыць яго святочныя колеры. Я згодны на ўсё, нават на тое, калі мой Парыж патоне ў глухой нябеснай гліне, баязліва скаваецца за цымянай зелянінаю дрэў. Нават за дубовай рамаю карціны!

Убачыць такі Парыж — вялікая спакуса, аднак жа — і немагчымая мара,

бо Парыж знаёмых сюжетаў і колераў непераадольны. Ні на міг ён не супакоіца ўва мне, як жытні шэпт крыві.

Магчыма, стылёвая ашчаднасць, скупасць пісьма (але не скупасць фантазіі!) дапаможа мне знайсці свой Парыж, бо мне здаецца, што скупое пісьмо здатнае найглыбей выявіць жаданні паэта. І наогул я ўсё больш і больш веру ў тое, што нашае стагоддзе задумвалася нястомным Госпадам як стагоддзе аскетычнай творчасці, як стагоддзе слова, а не ідэі. І, вядома ж, мае рацыю той, хто ўпэўнены, што новае нараджаеца не ў ідэі, а ў яе ўласбленні, што паэт, забываючы нават пра мову, павінен існаваць паміж уяўленнем і каханнем.

Аднак намеры Божыя не спраўдзіліся — слова не перамагло ідэю, творчасць не ўзвысілася над работай, таму стагоддзе нашае ўдвая бяднейшае, чым папярэдняе. А наперадзе — стагоддзе суцэльнай мастацкай галечы, пара камп'ютэрных пачуццяў. І ці застанеца тады хоць спадзяванне на слова, на ягоную першаісную вартасць? Пытанне амаль дзіцячае...

Зрэшты, мне паshanцавала, бо я прыехаў у Парыж, у якім яшчэ жыве

смутак па аскетычнай творчасці, па скupым пісьме і па ўсім tym прыгожым і дарагім, што здзiўляе, супакойвае і без чаго душа задыхаеца. Я прыехаў у сваю шчаслівую пару, калі жаданне жыць яшчэ прыносіць асалоду, калі старасць яшчэ не кранула ні майго ablічча, ні маёй души.

Я прыехаў у празрысты могільнік зялёных аптэчных крыжоў, у неонавым святле якіх тужлівия афішы канканна запрашаюць на выстаўку плакатаў Тулуз-Латрэка.

Я ў tym шчаслівым узросце мужчынскае незалежнасці, калі жанчына, нават каханая, патрэбная не заўсёды, а толькі ў пэўны момант радасці.

Але я не адыходжу далёка ад магазінаў, дзе прадаюць кветкі, бо ў любое імгненне мяне можа паклікаць А. — мая заўсёдная парыжанка.

Не забываючы пра кветкі, апынаюся на Пон дэ Ар, на месце Мастацтваў, уяўляючы плошчу Дафіна і тонкі срэбны пярсцёнак на фоне шампанскага. Гэтага ўяўлення дастаткова, каб супакоіца стомленыя вочы.

4. ЗА НЕБАКРАЕМ ЕЎРОПЫ

Мне падабаецца летуценная формула: чым больш прыгожых жанчын, тым багацейшы горад. Але паводле яе Парыж бяднейшы нават за Баранавічы. Шукаючы сапраўдную грацыю, мне давялося — такі паходзіць па ягоных бясконцых бульварах ды авеню.

Я сустрэў запаміナルную парыжанку ўсё на тым жа пешаходным Пон дэ Ар і паспей заўважыць, што ад яе з'яўлення каменная аркада суседняга Новага моста адразу ж ператварылася ў далікатны керамічны грабеньчык, апушчаны Генрыхам IV у афрыканскую прычоску Сены.

Парыжанка йшла пластычна-паслухмянай хадою дзягілеўскай рабыні. Яна была ў лёгкім паліто, праз якое вясновым полымем святлелі рамонкавыя грудзі. Аднак больш уражвала адкрытая шыя — яе гіпертрафіраваныя контуры. Шыя была падобная на журботны цыліндр, апавіты эндакрынным неспакоем. Я пашкадаваў, што не меў пры сабе тэрыятом. Каб хоць як сущэшыць прыгажуню, я дакрануўся да яе рамонкавых грудзей. Трэба сказаць, што на Пон дэ Ар такая вольнасць успрымаецца жанчынамі як ласкавы жэст увагі.

Уздыхнуўшы, як флейта, прыгажуня спынілася, і я падумаў, што ўсё ж недарма будавалі мост Мастацтваў, калі на ім адбываюцца такія сустрэчы. Увогуле ж, парыжскія масты выніклі не з глухой эканамічнае неабходнасці, а з яркай эстэтычнае перспектывы. Iх узводзілі дзеля раманаў Заля, вершаў Апалінэра, карцін імпрэсіяністаў. Але... Адзін з гэтых мастоў старанна пабудавалі для карпацкага пакутніка Поля Цэланы.

Усё той жа ветлівы гарсон з недалёкай адсюль вуліцы Рывалі па сцэнічных усходцах элегантна ўзбег на Пон дэ Ар і падаў мне новую дзённікавую старонку, датаваную 20.10.1991 г. Я прачытаў: «Буду гаварыць з А. пра матчын гарод, бо кветкі яго ўвайшлі ў мае акропальскія вершы; буду гаварыць пра Поля Цэлану, якога заўсёды ўспамінаю, калі праходжу ўвечары па-над Свіслаччу; буду гаварыць пра маскарадную ўпартасць, з якою людзі штодня лепшае адзенне мяняюць на горшое і наадварот; буду гаварыць пра смерць паэтаў у прасторы (...Цэлан)».

Дык вось, згадка пра смерць паэтаў у прасторы — гэта згадка пра адзін з парыжскіх мастоў, які стаўся апошнім парогам для Поля Цэланы. Цяпер пра гэты мост, як пра радок з біяграфіі паэта, успамінаюць і беларускія вучні

Цэлана, рацыянальныя вынаходнікі недасяжнага шляху за небакрай Еўропы. Яны імкнуцца за еўрапейскі не-бакрай, і ўслед за імі імкненца наша спрадвечная няспраўджанасць. Яны ведаюць, што сыходзіць з гэтага шляху не варта, нягледзячы на тое, што часам ён бывае легкаважна зваблівы, як райскі яблык.

Дзягілеўская рабыня ўважліва праглядзела маю дзённікавую старонку, нібыта на ёй былі не беларускія слова, а графічныя накіды нейкіх экзатычных танцевальных практикаванняў.

Яна не ведала, хто такі Поль Цэлан, нешта аддаленае чула пра Гіёма Апалінэра, але гэта зусім не перашкодзіла ёй упэўнена паразважаць пра шлях за небакрай Еўропы, нават выказаць свае какетлівія здагадкі: магчыма, ён пачынаецца адсюль, з Пон дэ Ар, адкуль — зірніце! — збягае на набярэжную Луўра, вяртаючыся на вуліцу Рывалі, клапатлівы гарсон. А магчыма, і з трубна-драцянай вышыні Цэнтра імя Пампіду.

Яна паказала на неба, некуды за Бульвар Себастопаль, і тут жа растлумачыла: з той вышыні ў яснае надвор'е добра ыдаць, як з візантыйскіх купалоў царквы Сакр-Кёр ападаюць на ўзгоркавы дол Манмартра сонечныя яблыкі...

А далей яна гаварыла пра неба, якое цяжэ ад жаночай незадаволенасці, пра воблакі, якія над Люксембургскім садам набываюць фалічныя контуры, пра пяшчотнага госця, што, увайшоўшы ў німфічную глыбіню, пакідае там навальнічны нектар. Гаварыла нават пра тое, што самая дарагія тканіны зайздросціць ранішнім цёплым прасцінам...

Жаночая шчырасць на Пон дэ Ар, як сукенка Касталіі — самая празрыстая ў свеце. Ад яе на стомленай вадзе Сены не застаецца нават ценю. Я паглядзеў на ваду, на трапяткі шаўкавісты шыфон маруднай плыні, і пераканаўся, што гэта так. Прыйгнечаная прі сутнасцю нізкага неба, вада не заўважала фрывольнай гульні легкадумнага пачуцця...

Непадалёку ад нас малады мастак пачаў устанаўліваць мальберт, заклапочана вышукваючы эцыодны матыў.

У дзягілеўскай рабыні пацямнелі вочы — яе гуллівага настрою як і не было. З нежаночай лютасцю яна паглядзела на маладога мастака. Пасля растлумачыла: «Бачыць іх не магу, гэтых рапэнай! Мой муж таксама рапэн!» І пайшла ў бок Луўра, ператварыўшы пешаходны мост у клавесінны перазоў, ахінуты вакальным смуткам — ад сапрана да тэнару.

Шмат раптоўных сустрэч з прыгожымі жанчынамі адбываецца толькі таму, каб ужо ніколі болей не адбываца. Есць у гэтых сустрэчах нешта хімерычнае, нават прыкрае. Але іншым разам здараецца амаль дзівоснае — яны нібыта абуджаюць дадатковы зрок, робяць душу фізічна праніклівай. Спаканне з дзягілеўскай рабыніяй было менавіта такім. Праз некалькі дзён мы зноў сустрэліся, а пакуль я застаўся адзін і шкадаваў, што не паспей ёй сказаць: мастак і жанчына — тое пачуццёва-расліннае плеціва, праз якое праходзяць электрычныя драты. Каб дамагчыся сваёй абсолютнай радасці, жанчына мусіць палюбіць у мастаку мастака, а пасля ўжо мужчыну. І гэтаму паспрыяе светлакрылы малюнак Пон дэ Ар, што ў сонечны дзень успыхне на стомленай вадзе.

Вазьмі на памяць гэты малюнак, дзягілеўская рабыня! Ен паможа зразумець, што напачатку тваё хараство павінна ажывіць палітру — гэта значыць ператварыць мужчыну ў мастака і толькі пасля ўжо — мастака ў мужчыну. Ты чуеш мяне, парыжанка: п а с л я, калі над Люксембургскім садам праплыве першы сарамлівы контур...

Жаночая неўраўнаважанасць тоесная змроку нястворанай кнігі — маёй лепшай

кнігі, — да якой я па-вучнёўску цягну рукі і з болем адчуваю, што мяне душыць родная мова, што яна абліжаўца маё патаемнае жаданне стаць іншым. Не, я не збіраюся пакідаць сваю мову, як пра гэта класічна марылі паэты з больш сталых літаратур, але ўсё часцей і часцей мне бракуе слоў, каб выказацца да самай дасканалай чысціні. І я адчуваю, што застаўся толькі беларускім паэтам. Прывычаены лексічны далягляд прыгнятае мяне горш за любога турэмшчыка, а пяць тамоў тлумачальнага слоўніка навісаюць над галавой, як украдзеныя пяць гадоў жыцця. Мне хочацца знікнуць назусім ці ператварыцца ў славутую Васілёвую кропку — ту ю самую, што абараняеца панцырам.

— Тата, а як можа абараняцца кропка, калі яе б'юць па галаве? — спытаў неяк Васіль і сам жа адказаў: — Панцырам.

Але ж якая гэта радасць раптоўна пачуць: «Мне падабаецца беларуская мова!» Пачуць ад жанчыны, якая на сваіх юных вуснах прынесла мне парнаскі снег.

Яшчэ зусім нядаўна я цешыўся з тых прыгожых абстракцый, што гэтая жанчына забірае мой страх перад смерцю, што з ёю можна гаварыць пра

Дастаеўскага і пра вышэйшую ідэю на зямлі — ідэю неўміручасці души. А цяпер мяне радуе яе спажыўнае, як хлеб, як малако, прызнанне: «Любы, беларуская мова мне робіцца блізкай, і калі цябе няма са мною, я заўсёды слухаю беларускае радыё». І цяпер я найбольш упэўнены, што каханая жанчына — заўсёды жанчына прыгожая і толькі для яе адной падымамоўца тэатральныя заслоны, нотныя знакі ператвараюцца ў гукі і пішуцца гэтыя радкі...

Нерухомая Сена пахне фанерай кульгавых мальбертаў і мастыхінавым жалезам. З усіх рэк гэтая рака найбольш падпарадкована творчасці і нават людзей-неартыстаў змушае быць творцамі. Таму не дзеля рыбацкае ўдачы і не дзеля кулінарнае радасці, а толькі дзеля нязвыклага нацюромтарта «Рыбіна-волат» (і ў гэтым сумнення ніякага!), нікому невядомы Марк Шалан, ператварыўшы вежу Эйфеля ў вудзільна, злавіў у Сене саракакілаграмовага щупака.

5. НА ПЫЛЬНЫМ ЕЎРАПЕЙСКІМ ЛІСЦІ

На вуліцы Рывалі я палюбіў меладзійнае кафэ і пазнаёміўся з гарсонам. Я даведаўся, што ён аксітанец, што ён любіць каталонскія песні і носіць у сэрцы

спадчынную крыўду на французаў. Некалі паўночная Францыя задушыла яго маленькую паўднёвую краіну, забараніла аксітанскую мову, разбурыла замкі. У дакор сённяшнім парыжанам гарсон вывесіў над малахітавай стойкаю бара вялізны чорна-белы фотаздымак адноўленай высакагорнай крэпасці Фуа — адзін з галоўных сімвалаў аксітанскага пакуты і мужнасці...

Іграючы моцнымі рукамі тэнісіста, аксітанец частуе мяне ранішнім півам, грыбамі з Лімузена, гусінай пячонкай і нечакана просіць што-небудзь прачытаць па-беларуску.

І я запрашаю яго ў Дом Герцэна — у светлы бібліятэчны падвал, дзе ўпершыню даведаўся пра лодачку, якая «...уся белая, з сіняй аздобкай уздоўж борта, і яна ціха-циха плыла па спакойным дрымотным моры, глыбокім і сінім. З берага глядзелі на мора прыгожыя вілы, чиста бялеючы ў садах, дзе раслі пальмы, алоэ ў вечнай згодзе з сонцем. А лодка ўсё плыла і плыла, і нейкі Поль сказаў свайму сябру:

— А ў Парыжы ўвесь час ідзе снег. Ноччу шэсць градусаў марозу.

А той, другі, нічога не адказаў, толькі ўдыхнуў на ўсе грудзі ўпалае блакітнае паветра, глянуў на вілы, якія былі ўжо

далёка, і ўбачыў высока над імі вялізныя белыя горы, што ўсё раслі і раслі, і здавалася, ніколі не было пад імі ні вінаграднікаў, ні пальмаў, ні алоэ...»

— Гэта паэзія? — спытаў гарсон.

— Паэзія, — адказаў я, чытаючы далей: «А лодачка ўсё плыла і плыла, і тыя, што сядзелі ў ёй, успаміналі зімовы Парыж, нейкага Жуля, што за адзін вечар скарыў сэрца багемнай прыгажуні Сільвіі Рамон і ноччу, калі ўжо разыходзіліся ад яе госці, басанож кружыў па аснежаным двары, мыючы ногі. Вялікі дзівак і вялікае дзіця быў той Жуль!

А лодачка ўсё плыла і плыла, сінела чыстае і спякотнае неба, ўсё раслі і раслі на даляглядзе белыя горы, і нейкі Поль вычытваў з газеты пра снежныя абвалы ў горных вёсках з дзіўнымі назвамі Пірале, Дамонтэ, К'ябрана, Вальпраты.

А потым лодачка павярнула назад, і ўсё бліжэй і бліжэй бераг, і не было ўжо відно высокіх белых гор, і неўзабаве не было ўжо нічога, акрамя горада і сіняга мора, і ўсё плыла, плыла па дрымотнай вадзе лодачка, слайная лодачка з сіней аздобкай уздоўж борта».

Чытанне скончылася, мы пакінулі светлы бібліятэчны падвал і на хвалі беларускае прасодыі вярнуліся ў меладзіннае кафэ.

Я стаў гаварыць пра ту ю небяспечную блізкасць, якая ўзнікае паміж суседнімі мовамі, і пра псіхалагічную адрознасць беларускае гаворкі ад рускае, што заўсёды ратавала нашу мову ад знікнення.

Аксітанец уздыхнуў, успомніўшы каменнавечную мяжу, што пралегла паміж аксітанскай мовай і французскай...

Я гаварыў пра паэзію, пра Купалу і Апалінэра, пра спадчынна-ўстойліве непадабенства французскіх і беларускіх пэтаяў, сэнс якога шмат у чым вызначаны дзеясловамі шукаць і чакаць. Французскія паэты-класікі шукалі свой лёс, а беларускія чакалі яго — і мелі, да-рэчы, рацыю. Страх падумаць, што б сталася, каб яны — ранішняе свято на пыльным еўрапейскім лісці — кінуліся б шукаць! Пэўна ж, без пары патухлі б...

Пара нашага цярпення ў самым росквіце. І не трэба нічога прыспешваць. Трэба ўсё яшчэ па-ранейшаму чакаць, не спакушацца чужым авантурным духам, а выхоўваць свой і не зневажаць сябе, атаясамліваючы мудрае цярпенне з авечай пакораю. Не варта вырываць з души сваёй сціплыя кветкі кансерватызму. І калі мы сапраўды адстаём ад сваіх суседзяў на сто, дзвесце ці нават на больш гадоў, калі мы часта прыстаём, стамлемся, басанож адольваючы дадзе-

ны гісторыяй шлях, то адставанне нашае (я ўпэўнены!) вельмі блізкае да той відавочнай розніцы, якая некалі існавала паміж пакутнай хадою босых галілейскіх рыбакоў і зладжаным крокам абытых рымскіх легіёнеру.

Нам усё яшчэ трэба выжыць, і мы выжывем, калі зразумеем: жыццё вечнае не таму, што яно падманнае, а таму, што яно цудоўнае; калі ў сваім царкоўна-касцельным падзеле не забудзем, што хрысціянства нам дадзена яшчэ і як цяжкі клопат — гэта значыць, што мы, беларусы, павінны жыць з большай маральнай энергіяй, з большым цярпеннем, чым нашыя мацнейшыя суседы. Не забываючы пра волю, часам павінны і наогул адмаўляцца ад яе. Бунтоўны крык інжынера Кірылава, узмоцнены пакутамі Дастаеўскага: «Мы няшчасны! Мы баймся выказаць сваю волю!» — усё яшчэ небяспечны для нас, бо мы — этнографічна датклівія. Бо мы — усё тое ж ранішняе свято на пыльным еўрапейскім лісці. Наш лёс — не ў старажытным каўчэзе, а ў юнай «лодачцы з сініяй аздобкай». Нашае супакаенне — думаць пра паэтаў, такіх, як Апалінэр, чыё жыццё ўжо само па сабе — паэзія, чыё троннае імя за межамі Францыі існуе незалежна ад яго творчасці...

Дапіваючы ранішняе піва, я думаў пра цудоўнае жаданне Апалінэра ўлагодзіць час, прыручыць яго, нібыта птушку, і ператварыць у свайго надзейнага слугу, каб пры неабходнасці ў адну і ту юж хвіліну не метафарычна, а фізічна знаходзіцца скрэзь і мець з гэтага асалоду!..

«Я ўзбагачаю цябе сваім існаваннем, і ты мяне ўзбагаці таксама!» — прасіў паэт.

Дзівосная сумная просьба.

Так можа прасіць толькі эгаістычны луўрскі голуб, закаханы ў Венеру Мілоскую, які разумее, што з кожнай новай жанчынаю паэт нараджаецца па-новаму і па-новаму нараджаецца яго жаданне ў адну і ту юж хвіліну знаходзіцца скрэзь. Але ж нязменным застаецца разважлівае расчараўанне: так, я могу прысутнічаць скрэзь і цешыцца з гэтага, але ў самім сабе я заўсёды адзін...

Французам засталася паэзія Апалінэра, нефранцузам — троумфальная арка яго імя. З-пад гэтая аркі (як усё-ткі цяжка ператварыцца ў мастака-дзікуна!) мне адкрываецца знаёмы горад, які вылечвае ад зайдзрасці і падманнага кахання, горад з лагодным студзенем і ўціплай травою ў парках, на якую можна прылегчы, не баючыся застуды.

Я развітаўся з аксітанцам і прыйшоў на плошчу Тракадэро ўбачыць у начным небе след ад каната, што быў працягнуты канатаходцам Піліпам Пеци ад гэтай плошчы да вежы Эйфеля.

Канатаходзец святочна прайшоў рызыкоўны шлях, супакойваючы страх душы пластыкай цела...

Падымаяўся на вышыню каната і адчуваю ўтульны след чужога майстэрства.

Мяне аблягае ноч, але мне свеціць вежа Эйфеля — начны таршэр Парыжа.

6. НЕПРЫКАЯНЫ ПАЛЯК

Учора з вышыні каната Піліпа Пеци, праходзячы над выпадковымі цікаўнымі гледачамі, я згледзеў сярод іх нейкага аблезлага маскараднага старога з кавалерыйскай шпагаю на поясে і з белай ружаю за цупкай халявай батфорта. Абуты ён быў не ў боты, а менавіта ў батфорты. Ен сачыў за мною, як нямоглы кот за птушку, і ўсё аб нечым беспрестанку гаварыў, нібыта сам сабе нешта тлумачыў. Як бліскучая соль, да мяне далаці асобныя польскія слова.

Ен стаяў пад яркім ліхтаром, крыху воддаль ад астатніх гледачоў, і, як далікатную музейную рэч, раёніва аберагаў баторт з ружаю. Калі хто неабачліва да

старога набліжаўся, ён тут жа станавіўся бокам, закрываючы сабою ружу. Пры гэтым польская мова пагрозліва ўзмацнялася, і гэтак жа пагрозліва ўздрыгваў медны эфес шпагі.

Я паверыў бы, каб хто сказаў, што гэты дзіўны шпаганосец вылез на парыжскі асфальт з патрыятычнага куфра маршала Панятоўскага. Але больш веры даў бы той здагадцы, што незвычайнага старога палюбіў бы Апалінэр — і за казачныя батфорты, і за польскую мову, і за відочную непрыкаянасць. Апалінэр любіў людзей адметных і непрыкаянных — акрабатаў, эмігрантаў, цыганоў, паяцаў, якія паводле яго паэтычнага ўяўлення заўсёды былі атулены флёрам нятульнага змяркання:

«Змярканнем жывяцца хімеры
Суkenка падае ў траву Цыркачка хіліць
галаву Па-над стаўком блакітна-шэрым

Змяркання сонны шарлатан
Вандроўны ладзіць балаган I зоркі ў небе
да адной Малочнай і тушиць сівізной

З падмосткаў стомлены цыркач Паклонам растлумачыў феям I ўсім багемскім чарадзеям Што ён як і яны глядач

А зоркай цешыцца паяц Не чуючы ў цымбалным гаме Што звоніць вісельнік нагамі Да струнаў здолеўшы дастаць

Сляпы суцешвае дзіця За ланню йдуць
аленяняты А карлік сумны і гарбаты
Зайздросціць росту цыркача».

Дык вось, прайшла ноч, і раніцай,
калі я глядзеў на вулічных артыстаў, што
на пляцоўцы перад уваходам у Цэнтр імя
Пампіду танцавалі бальную румбу, зноў
з'явіўся гэты маскарадны Паляк.

Як джойсаўскі Грамадзянін, ён з'ед-
ліва прамовіў, паказваючы на танцораў:

— Французы! Усё на свеце праскачуць!

І з гэтае раніцы ён ужо не пакідаў
мяне да майго ад'езду. Ен з'яўляўся там,
дзе бываў я, хадзіў за мною навадам і
назаляў павучаннямі. Ен зрабіўся майм
павадыром.

Я прывык да яго і да яго любімай
фразы: «Парыж хутка будзе разбураны»,
якую ён прамаўляў без ніякага шкада-
вання, неяк заспакоена і нават абыя-
кава, як сапраўдны апакаліптычны ванд-
роўнік, жыхар свабоды, з той значна
большай колькасці яе жыхароў, якія
паміж мужнасцю існаваць і мужнасцю
паміраць заўсёды выбіраюць першае.

Ен быў сівы, як зімовае дрэва. У яго
была сівая не толькі галава — і таннае
адзенне, набытае ў крамах «Таці», мела
адценне сівой халоднай выцвіласці і
марознага смутку. На яго сухой, амаль
керамічнай, шыі, прывязанае да шаўко-

вага матузка, спала срэбнае львяня. Яно
сведчыла асуджанаму на разбурэнне
Парыжу, што да трыццаць дзесятага года
Непрыкаянны Паляк жыў у Львове...

Вулічныя артысты змянілі бальную
румбу на англійскую жыгу, і я зноў
пачаў:

— Французы! Усё на свеце праскачуць!

Я не згадзіўся з ім, на што ён амаль
выкryкнуў, што французаў ведае лепш
за Бальзака і думкі другой пра іхнюю
будучыню быць не можа.

Непадалёку ад танцораў пад
малінавым тэнтам бялелі столікі пустога
кафэ, і я сказаў старому, што пра
будучыню не толькі французскай, а
любой нацыі, лепей гаварыць седзячы.
Мы заказалі па шклянцы божоле і
мюнстарскі сыр.

— Трыццаць два працэнты гэтых
танцораў хацелі б стаць урачамі, якія не
прызнаюць граніц, якім усё адно, дзе і
каго лячыць. А трыццаць працэнтаў
францужанак хацелі б паўтарыць жыццё
маці Тэрэзы, — раптам прамовіў
Непрыкаянны Паляк.

Гэтым разам прамовіў без ніякай
з'едлівасці.

Голос яго пацішэў, зрабіўся нават
ласкавым.

Я не чакаў такое прыемнае змены ў ягоным настроі і, каб як найдалей захаваць гэту ласкавасць, ужо намерыўся, патрапляючы ў лагодны тон, нешта распавесці пра жаночую бескарыслівасць, якую апявалі Флабэр і браты Ганкуры, хацеў сказаць нешта пра маральную трываласць нацыі, але ўсё ў адзін момант змянілася. Мой суразмоўца нібыта пачуў мае думкі і зноў амаль выкрыкнуў:

— Мараль у французаў?! Няма пра што гаварыць! І само гэта слова пустое. Мараль выдумалі грэчаскія манахі, прыпісаўши яе Хрысту, а пасля ўжо рускія класікі запалацілі ёю Еўропу.

Божоле надало майму голасу іранічнай цвёрдасці:

— Грэчаскія манахі, рускія класікі... А пры чым тут французы? Лепей скажыце, колькі французаў хочуць завалодаць прэзідэнцкім крэслам?

Ен не адчуў ніякай іроніі ў майм пытанні і даволі сур'ёзна адказаў:

— Толькі тры працэнты. Чамусьці толькі тры. Але гэта хлусня, таксама як і тое, што васемнаццаць працэнтаў хочуць быць шчодрымі. Яны моляцца: пашлі нам, Божа, сто тысяч франкаў, і мы, не шкадуючы, тут жа аддамо іх бедным і няшчасным...

Мушу прызнацца, што мяне, прымітыўнага матэматыка, крыху раздражнялі яго імправізаваныя падлікі, але, вядома ж, свайго раздражнення я не паказаў. Наадварот, ветліва здзівіўся:

— Столькі летуценнікаў!

На што ён тут жа сказаў:

— Богу лепш за ўсё абысціся без гэтых летуценнікаў. Варта яму не паленавацца і самому раздаць нямоглым жабракам гэтая сто тысяча.

Не, ён не франкафоб, а проста чалавек, пакінуты жыццёй лагодай, стары хворы эмігрант. Толькі праз немач сваю і самоту ён недалюблівае французаў, для якіх смерць ягоная, вядома ж, будзе незаўажнай. Напэўна, яму ўяўлялася й такое: да яго ў бальнічную палату ці ў нейкі іншы няўтульны пакой, у якім давядзенца паміраць, яны, гэтыя танцоры, прыйдуць не ў белым адзенні медыкаў, а ў зялёных камбінезонах смеццяроў.

Ен живе да пары, як ліст на галіне, і цешыцца з таго, што пакуль яшчэ срэбнае львянія на яго шыі рапхмана дрэмле. Але ж некалі яно раз'ятрыцца і перагрызе шаўковы ланцужок.

— У мяне над галавой толькі неба, — у ягоных вачах бліснула хвароба, — толькі неба! Як у раскрыжаванага Езуса! Я не

маю нават парасона. Тут, у Францыі, больш за сто гадоў таму з'явіліся крытыя аўто, а я і па сёння не маю накрыцца. Некалі ў мяне быў парасон, але танцоры забралі яго...

Вулічныя артысты танцевалі не стамляючыся. Яны высока ўздымалі над сабою страусавае пяро самазабыўнае асалоды. І сапраўды, лёгка паверыць, што гэта тыя французы, якія ўсё на свеце праскачуць.

— Не глядзіце на іх, яны не майстры. Была адна танцорка... З Корсікі!.. Я люблю яе... — ён паказаў мне скамечаную рэпрадукцыю афішы Тулуз-Латрэка, на якой весялілася жанчына-дзіця, што заўчасна асляпіла сваё дзяцінства паўлінавым агнём эстраднага адзення.

— Яна засілілася на сваім паяску, — празвінеў яго шэпт, і скамечаная афішка на маіх вачах пацымнела.

Неяк я дамовіўся з А., што тое чорнае, што ўзнікне паміж намі (чорнае слова ці нават чорнае адценне), мы будзем пакідаць на 315-й старонцы рамана Дастаеўскага «Падлетак». Вядома ж, у нашай дамоўленасці ўсё магло быць іншым — і старонка, і раман, і аўтар. Але я назваў менавіта 315-ю старонку і менавіта раман Дастаеўскага «Падлетак». Назваў зусім выпадкова. Мусіць таму,

што гэты раман якраз ляжаў на майм пісьмовым стале... Калі ж перачытаў выбраную старонку — доўга шкадаваў. У tym выданні рамана, якое ёсьць у мяне і ў А., на самай сярэдзіне 315-й старонкі чарнеш перадсмяротная запіска юнай пакутніцы, для якой, як і для танцоркі з Корсікі, пятля сталася акном у свет вечны...

Танцоры tym часам танцевалі нешта вясёлае, нешта сярэдняе паміж бесклапотнай бутадай і нашай полькай.

За суседнім столікам сядзела флаконападобная дзяўчына і не без цікавасці назірала за намі. Яе маленъкі фотаапарат піскнуў, як грачаня, і скаваўся ў сумачку. Дзяўчына сфатаграфавала батфорт з ружаю, якую, загаварыўшыся, мой павадыр выставіў як напаказ. Дзяўчына закурыла, бліснуўшы срэбным пярсцёнкам, і тытунёвы дым, пацалаваўшы срэбра, выплыў з-пад малінавага тэнта.

— Навошта вам гэтая ружа? — спытаў я.

— Гэта ружа незадаволенасці. Я ўсміхнуўся.

Ен скаваў у кішэню афішку і растлумачыў:

— Хай малады пан не здзіўляецца. Я кажу пра сваю старэчую незадаволе-

насць. Я крыху паэт. Усе палякі крыху паэты.

Я хацеў заплаціць за божоле і мюнтарскі сыр, але ён перапыніў мяне, дастаючы партманет:

— Плачу я... але грашыма пана!?

Учора на канаце пан зарабіў пяцьсот франкаў. Я абышоў натоўп, назваўшыся кампаньёнам пана, і сабраў гроши.

Пры такой амуніцыі, падумаў я, зноў агляджаючы яго батфорты і шпагу, гэта няцяжка было зрабіць.

Вуліца Рамбuto нас вывела на Бульвар Себастопаль, па якім як у бок Сены, так і ў бок Усходняга вакзала ішлі вясёлыя негры. Толькі негры! Мы апынуліся ў сярэдзіне Чорнага акіяна. Вакол нас перакочваліся, не сутыкаючыся адна з адною, густыя негрыцянскія хвалі.

— Географы памыляюцца, упарта праводзячы ўсходнюю мяжу Еўропы па Уральскіх камянях, — сказаў Непрыкаяні Паляк. — Еўропа канчаецца паміж Варшавай і Брэстам над Бугам. А на гэтым бульвары яна ўжо даўно скончылася і наогул знікла.

Шумны бульвар Себастопаль ілюстраваў сабою няўхільнае дэмаграфічнае ператварэнне Еўропы ў Афрыку.

Мы прыйшлі на лютэцны востраў Сітэ, і над раздвоенай Сенаю прагучалі для нас дзве скрыпкі, два альты і дзве віяланчэлі — сектэт жаданага спакою і старасці.

— Учора малады пан быў на канаце, а я хаджу па сваіх канатах. Яны заўсёды ўзнікаюць там, дзе бываю я. Зірніце ў неба. Гэта яшчэ адзін мой канат. Ен працягнуты ад станцыі метро Сітэ да станцыі Сен-Мішэль. Мне якраз туды.

Непрыкаяні Паляк узышоў на свой канат і лёгкай хадою маладога ўлана пакроchy ў над Сенаю. Ужо здалёку ён крыкнуў мне:

— Цар Асархадон адбудаваў разбураны Вавілон! А хто нанова адбудуе Парыж?!

Я глядзеў яму ўслед і бачыў хісткі абрысы ягонай старасці, пазбаўленай спакою.

Лёс не саромеецца такіх людзей, адкрыта гаворыць ім: «Ваша хвароба невылечная». Але яны, расліны з парушаным коранем, не вераць лёсу — не вераць датуль, пакуль срэбнае львяня не ўзбунтуецца і не раздзярэ шаўковы матузок...

Востраў Сітэ закалыхаў мяне, як соннае расчараўанне будучыній.

Раманская архітэктура, астматычна задыхаючыся, на Сітэ акрыяла, набыла лёгканябеснае дыханне і нарадзіла двухгаловую базіліку — раннегатычную Сірату, якая першая цяпер стаіць у доўгай чарзе па новае тысячагоддзе.

Дзве скрыпкі, два альты і дзве віяланчэлі вялі сваю бясконцую бяседу, раз-пораз апускаючы доўгія смыкі ў дубовую бочку з чырвоным віном, пакінутую ўсім нам дбайнымі парызіямі. Хмельныя цяжкія кроплі зляталі з бліскучых струнаў на пыльныя крылы галубоў і белыя партупеі наліцэйскіх.

Я глядзеў на вітрахи базілікі і ўспамінаў, што чырвонае віно такое ж, як і дзённае свято, прапушчанае вітрахамі. На мяне наплываў толькі чырвоны колер. Усе астатнія — сіні (Божай Маці), зялёны (д'ябла) і фіялетавы (пакуты) састу-пілі пераможнай чырвані.

7. ГІСТОРЫЯ ЯНУША ЛОНСКАГА

Непрыкаянасць — вечная пагроза Еўропе. Дзіця недасканаласці, Непрыкаянасць забыла тыя цудоўныя часы, калі Еўропа вучыла яе харастуву. Нічога светлага з тых намераў не выйшла. Як вусенъ, Непрыкаянасць з'ядала далікатнае лісце каштоўнай вучобы, не ўмеючы і

не жадаючы здабыць з яго спажыву для душы і розуму. Лепшае насенне гінула ў камяністай гліне, і началася эпоха павольнай зайдздрасці Еўропе. Эпоха моруднай, расцягнутай на стагоддзі, помсты. Непрыкаянасць помсціла дасканалай Еўропе сваёй прысутнасцю і знароочыстым вар'яцтвам, якое з бегам часу рабілася амаль натуральным. »

Мой добраахвотны павадыр — увасабленне гэтай помсты.

За адзін блакнотны ўздых паспрабую стварыць навелістычны партрэт ягонай маладосці і пачну, як і належыць пачынаць наведу пра донжуаністага абібока, з амурнага вузельчыка.

Салодкае жыццё львоўскага ветрагона Януша Лонскага яшчэ больш пасаладзела, калі ён убачыў дваццацігадовую пані Барбару, жонку пяхотнага палкоўніка Ружэвіча, меланхолічную німфу, улюблёную ў гатычныя сярэдневяковыя вежы і ў звон-кія рыфмы французскіх балад.

Некалькі вечароў Януш Лонскі, як гарачы іспанец, мужна прастояў пад высокім балконам пані Барбары, не баючыся халоднай расы і калючай шыпшыны, і ягонае цярпенне было ацэнена — балконныя дзвёры спагадна прачыніліся.

І яшчэ некалькі вечароў Януш цярпліва таптаўся пад жаданым бал-

конам, аперэтачна пазіраючы на барочныя баласы, з якіх рахмана пазяхаў гранітны леў.

Закаханы Януш прадчуваў удачу і не памыліўся.

З анёльскае вышыні балконых дзвярэй, закрытых персідскімі шторамі, у яго далоні зляцела нарэшце гарачая запіска: «Хто Вы?»

Запіска ад самой пані Барбары!

Не звычайная паперка — залацістае пяро казачнай птушкі!

Усцешаны, Януш не марудзіў і таксама эпістальярна выдыхнуў: «Я — паэт...»

Недасяжны балкон пачаў чароўна набліжацца, пустыя вочы ў гранітнага льва пацяплелі, персідскія шторы гасцінна расхінуліся. Ад шчасця Януш Лонскі гатовы быў памерці ў халоднай расе і ў калючай шыпшыне.

Але што прымусіла пані Барбару, замужнюю жанчыну, спыніць сваю ўвагу на львоўскім ветрагоне, няхай сабе й паэце?

Вядома ж, вялікі сямейны сум. Ей натакучыў муж, гэты акопны пехацінец з мундзірнай душой і газетным інтэлектам. Пані Барбара стамілася. Яна пражыла з палкоўнікам трох доўгія гады. Тры

векавыя гады сямейнага смутку! Ці не зашмат? І з кім? З чалавекам, які не разумеў паэзію, не любіў музыкі, пазбягаў шумных вясёлых бясед. Яе саму ён, здаецца, кахаў, хаця, па праўдзе кажучы — ён больш любіў тое ўтулле, якое яна стварыла ў яго шыкоўным доме.

Не, досыць.

Калі мужа цалкам забірае казарма, прыгажуню жонку можа ў любое імгненне спакусіць хуткі парыжскі цягнік,

О, як яна памылілася, аддаўшы свой далікатны вясновы цвет гэтаму саракагадоваму халасцяку. Праўда, напачатку яе зачарараваў палкоўніцкі мундзір і прывабіла тое, што пан Ружэвіч, дажыўши да сталага веку, так і не ажаніўся. Значыць, не кахаў. І яна першая, каго ён пакахаў! Якое ж дзяячоae сэрца не ўсцешыцца з таго!

Святая наіўнасць. пс абароненая ні хітрасцю, ні сваім і ні чужым вопытам!

І ўсё ж галоўная прычына, якая прымусіла Барбару стаць жонкай пана Ружэвіча,— гроши. Вялікія гроши палкоўніка. Яны зламалі яе. Не, ніякіх грошай пані Барбара сама не дамагалася, але хворая любая мамуся, даведаўшыся пра заможнага палкоўніка-бабыля (о, вечны сюжэт!), загадала дачцэ доўга не

думаць, не ўпарціцца, а пашкадаваць мужнага абаронцу айчызны, іхнай боскае Польшчы, у якой столькі ворагаў. Такі жаніх, як пан Ружэвіч, адзін на ўвесь Львоў. Адзін! Дык якія могуць быць ваганні?!

Барбара заплакала, але маці накрычала на яе:

— Успомні бацьку-жабрака! Што ён пакінуў табе, памёршы? Голы стол і свечку на стале!.. Паглядзі на мяне, хворую!

Барбара не пакідала плакаць.

— І не забывай, каханая, што я яшчэ не заплаціла краўчысе за тваю апошнюю сукенку!

Пачуўшы пра сукенку, Барбара мусіла выцерці свае шчырыя слёзы. Далей упарціцца не мела ніякага сэнсу. Яна была паслухмянай дачкою і загад хворае маці ўспрыняла як загад лёсу.

І вось тро нудныя гады прайшли, але яны не прынеслі пані Барбары — ні дзяцей, ніякай іншай радасці. Мамуся памерла — і з'явіўся гультаяваты Януш Лонскі. З'явілася хоць нейкая магчымасць пазбавіцца апрыклай сямейнай аднастайнасці...

Стаяла лета 1939 года. У другой палове ліпеня пачаліся вайсковыя манеўры, у якіх удзельнічаў і полк

палкоўніка Ружэвіча. Палкоўнік на доўгі час пакінуў Львоў, і пані Барбара дазволіла закаханаму цярпліўцу Янушу Лонскому ўвайсці ў сваю спальню. Удалая ноч заручыла іх авантурным духам, і назаўтра яны ўжо ўцякалі з Польшчы — шчаслівия, сядзелі ў парыжскім цягніку. Пані Барбара пакінула дом у адной сукенцы. Доўгіх збораў баялася: а раптам здагадаецца пакаёўка! Узяла з сабою толькі гроши палкоўніка... И бесклапотны Януш нікога не папярэдзіў. Бацькам вырашыў напісаць з дарогі. І, вядома ж, не напісаў. Ні з дарогі, ні пасля. У купэ яму не сядзелася, хацелася танцаваць, хацелася крычаць і плакаць. Амаль да самай Францыі ён страсна чытаў вершы — сваё кволае рыфмаванне перасыпаў іроніяй Галчынськага, а час ад часу і львоўскімі анекдотамі. Пані Барбара смяялася, як дзяўчынка.

У Парыжы іх прывециў львоўскі знаёмы Януша мастак Булацкі, у якога на бульвары Кліши была майстэрня. З тыдзеня яны пажылі ў гасціннага Булацкага, прывыкаючы да Парыжа, а пасля асели ў таннай гасцініцы, амаль начлежцы, на заходнім склоне Манмартра, дзе гаспадарыў аднавокі мараканец. Гэты жабрацкі прытулак, у якім пахла воцатам і пустымі кішэнямі, іх задаволіў. Яшчэ ў

цягніку яны дамовіліся ашчаджаць кожны франк.

Пані Барбара пайшла працеваць. З дапамогаю зычлівага Булацкага яна ўладавалася ў мастацкі магазінчык рэкламным агентам.

А Януш Лонскі служыць не збіраўся і, наогул, нікае работы не шукаў. Жыў сабе вольна, як бульварны верабей. Кожнага ранку цалаваў Барбару і спускаўся ўніз расказаць гаспадару гасцініцы анекдот па-польску. Мараканец заклапочана бліскаў адным сваім вокам і няцягніваў ўсміхаўся. «Нічога, — блазнаваў Януш, — яшчэ трохі і будзеш мовіць па-польску». Паўглядаўшыся ў люстэрка, якое займала амаль палову маленъкага вестыбюля, і, вядома ж, сам сабе спадабаўшыся, Януш да самага абеду выбіраўся ў горад. Удзень сустракаўся з Барбарам у бістро, непадалёку ад мастацкага магазінчыка, а пасля абеду заходзіў на Сітэ ў польскую бібліятэку — пагартаць варшаўскія газеты. Вечары ж праседжваў у Булацкага.

Януш Лонскі не мог надыхацца Парыжам і з дня ў дзень выходзіў у горад без нікае мэты, без нікага клопату. І бяды ў гэтым пані Барбара пакуль не бачыла. Ен — паэт, а вандраваць над Сенаю — занятак, варты паэта.

Лёс даў ім некалькі тыдняў прыгожага спакою, але першага верасня пачалася вайна, і ўсё зацьмілася. Януш Лонскі адразу пачужэў для Барбары. Першага верасня ён паўздыхаў, успомніўшы бацькоў, якім так і не сабраўся напісаць, і, нібыта на Польшчу не бомбы нямецкія падалі, а снег, зноў выйшаў на сваю чарговую праходку.

Удзень яны маўкліва паабедалі, а ўвечары ён сабраўся да Булацкага на бульвар Кліши.

— Януш, што рабіць будзем? — не тоячы страху, спытала Барбара.

Ен нічога не сказаў, пацалаваў яе і выйшаў з пакоя.

І назаўтра, сонечнай раніцай, таксама пацалаваў Барбару і, не забыўшыся пацешыць мараканца новым польскім анекдотам, зноў пусціўся ў бульварны паход па цудоўным восенінскім горадзе.

— О, усё наладзіцца! — усклікнуў ён весела, калі на бок Польшчы ў гэтай вайне сталі Англія і Францыя.

Блюзнерская ўпэўненасць!

Плачучы, пані Барбара пайшла да мастака Булацкага, каб знайсці якой рады.

Семнаццатага верасня Польшча ўжо задыхалася, і бедная Барбара не вытрымала: «Януш, прачніся! Ты ж паляк!»

Януш Лонскі адказаў не-задаволена: «Гэту вайну, мая каханая, мы перабудзем у Парыжы».

Перабудзем?!

Яна ўзненавідзела Януша за гэтае здзеклівае «перабудзем» і пракляла яго, сама не ўсведамляючы, якую разбуральную сілу ўклала ў свой раптоўны праклён. Яна ўспомніла пакінутага, зняважанага мужа: дзе ён? што з ім? ці жывы? Вядома ж, ваюе, абараняе любую Польшчу. Абараняе яе, Барбару. І ўпершыню яна адчула ў души нешта падобнае на каханне, на цёплую прыхільнасць да палкоўніка Ружэвіча, да гэтага сумленнага чалавека, якога так жорстка падманула.

У адзін з трывожных вечароў на бульвары Клішы Булацкі прапанаваў Янушу Лонскаму ехаць у Лондан: там цяпер збіраюцца палякі з усяго свету, там цяпер польскі ўрад.

Януш Лонскі ехаць адмовіўся.

Ягоная адмова і наблізіла да Барбары яе будучынню. Пані Барбара зрабіла свой выбар. Не развітаўшыся з Янушам, яна паспяхова перабралася з Булацкім праз небяспечны Ла-Манш.

— Пустая кабета! — першае, што крикнуў уражаны Януш, калі зычлівы мараканец паведаміў пра спешны ад'езд яго каханкі.

Ен не падняўся ў пакой. Зняможаны, сеў у вестыбюлі, падпёршы плячымі люстэрка. З хвіліну думаў, што рабіць - ехаць у Лондан? знайсці яе і вярнуць?

Не, паездка ў Лондан — клопат не для яго. Лепей знайсці пакуль прыдатнае на гэты горкі вечар кафэ. Лепей сціснуць да хрусту ў кулаку поўную чарку...

І жыццё львоўскага паэта крута пайшло з гары.

Ен піў і лаяў Барбару, піў і шкадаваў сябе, піў і зноў лаяў Барбару — нікчэмную жанчыну, якая лёгка кінула мужа, яшчэ лягчэй пакінула яго, Януша, і, пэўна ж, не задумваючыся, кіне й гэтага праныру Булацкага... Яна, вядома ж, чакала моманту, каб уцякці. Вайна памагла ёй. Так, Барбара не кахала яго, а ён кахаў і кахае, але ўсё зробіць, каб гэтае каханне спрахла. Ен адпомсціць свайму каханню.

Псеўдарамантык, якога абразіла каханка, адразу ж губляе памяркоўнасць, аглушае сябе адчаем, які з цягам часу ператвараецца ў абыякавасць, у нейкі запаволены рух, цъмяна асветлены, нібы калідорнай лямпачкай, няўхільным пачуццёвым змярканнем.

Януш помсціў, і нічога новага ў ягонай помсце не было. Усё як у дрэнай літаратуры. Да вар'яцкае зморы ён ха-

дзіў па крузе, утвораным наслухмянымі прасціннымі жанчынамі. Белетрыстычнымі фарбамі ўзнаўляць яго далейшае жыццё вялікай патрэбы няма, таму дзеля сцісласці даверуся анкетнаму пісьму — акупацыю Францыі прабыў на вольным поўдні; жыў з каталонцамі, вандраваў з цыганамі, меў дробныя заробкі, а часцей за ўсё перрабіваўся кішэнным жабрацтвам і падпіраў сваю душу алкагольным кійком.

У Сэце, у канцы вайны, сустрэўся з рыжай, як сланечнік, карсіканкай — мегерычнай істотай, таннай вулічнай танцоркай і да ўсяго яшчэ — наркаманкай. Прывучыць Януша да наркотыкаў яна не паспела — надта ж кароткім было іхняе каханне.

Перад сном карсіканка любіла танцаўца кантак. Танцевала з немалым азартам і заўсёды заканчвала свой адчайны танец скакком на дарожны куфэрак, поўны ўсялякага экзатычнага начыння. Вочы яе наліваліся чырвоным сумам, яна саскоквала з куфэрка і прымушала аглушанага Януша становіцца на калені і бясконца паўтараць: «Я цябе кахаю... Я цябе кахаю... Я цябе кахаю...» І Януш паслухмяна валіўся на падлогу і паўтараў, што было загадана. Але язык не слухаўся яго, галава, як падсечаная, не

хацела трymацца на слабой шыі, і Януш засынаў на падлозе, не сілуочы дайсці да ложка і нават дзесяць разоў прамовіць так патрэбнае няшчаснай карсіканцы: «Я цябе кахаю...»

Аднойчы ён падарыў ёй белую ружу і сам стаў на калені, але і на гэты раз, пераможаны п'янай стомаю, заснуў...

Спаў як ніколі доўга, бачыў у сне Барбару. Яна гладзіла яго па галаве, супакойвала і прасіла пррабачыць яе за свае ўцёкі. Побач з ёю стаяў палкоўнік Ружэвіч і залацістым аўсом, насыпаным у глыбокую фуражку, карміў белага каня. Палкоўнік лагодна глядзеў на іх абодвух і прымірэнча ўсміхаўся...

Калі ж прачнуўся, то проста над сабою, над самым тварам, убачыў нерухому танцорку. Яна абапіралася на паветра.

Януш, яшчэ сонны, дакрануўся да яе ног — і цела яго апошній жанчыны паслухмяна варухнулася, і варухнулася белая, засохлая за доўгую ноч ружа, заціснутая ў фіялетавай руцэ...

Ен вярнуўся ў Парыж, узяўшы з дарожнага куфра карсіканкі батфорты і кавалерыйскую шпагу.

Усё на tym жа бульвары Клішы выпадкова сустрэў Булацкага і даведаўся пра Барбару.

Яна знайшла свайго мужа ажно ў Італіі, і ён прыняў яе, нічым не папракнуўшы, і яны разам ваявалі, а цяпер яны жывуць у...

— Пустая кабета! — закрычаў Януш Лонскі.

Ен скапіў свайго былога сябра за ўлогі пінжака, ледзьве не сарваўшы нейкі англійскі ордэн, і з радасцю, у якой пазвоноўвалі калючыя ільдзінкі шаленства, расказаў пра карсіканку, пра тое, як яны шчасліва жылі на поўдні, як яна ўскоквала на свой экзатычны куфэрак, як прымушала яго становіцца на калені...

Расказаў пра ўсё, нават пра фіялетавую руку і сухую белую ружу, апантана даказваючы разгубленаму Булацкаму, што ягоная танцорка — самая лепшая жанчына, што яна жыла заўсёды і танцевала ва ўсе часы, што толькі яна — яго каханая і што менавіта яе маляваў Тулуз-Латрэк.

8. НАСТУРКАВЫЯ БАСАНОЖКІ А.

«Хутка Парыж будзе разбураны», — усё прарочыў мой стары павадыр, але глухаватыя парыжане не зважалі на яго прароцтвы. Яны жылі сваімі прароцтвамі. Кожны меў пры себе, як партма-

нет, сваю маленькую катастрофку — сямейную ці яшчэ якую, і самая нязначная з гэтых катастрофак перавышала трагедыю будучага самаразбурэння Парыжа. Але калі ўсё ж адбудзеца тое, што не павінна адбыцца, — Парыж знікне, кожны з парыжан імгненна здагадаецца як ратавацца. Кожны з парыжан паедзе на сваю гарынь і пабудуе ток, бо толькі там, на беразе маленства, будзэ чакаць спажыўны паратунак — неабмалочанае жыта. Дбайнасць — лексічная Персефона жыта, таму сцены і застаронкі новага тока трэба вымазаць глінянай рошчынаю, каб пад час малацьбы ў шчыліны не залятала зерне.

Цяжкі цэп абудзіць у сонных мускулах радасць трывалай незалежнасці ад страху.

Адмалаціўшы, абачлівия парыжане пачнуть веяць.

Пасля кожнага ненатужнага ўзмаху рукі з альховага шуфліка веялкі будзе вылётваць па дзве жмені засмечанага жыта. Першаю, за якога пайметра ад веялкі, упадзе мякіна, трохі далей — змешанае з нераддзю «озадз'е», а каля самай сцяны, завешанай пыльным брызентам, тоўста пакладзецца «головіца» — чыстае збожжа. А tym часам тысячи родных гарыней будуць напрасткі

ўпадаць у Міжземнае мора, не зважаючы на дзіцячае румзанне Ліёнскага заліва...

Калі ўсё ж адбудзеца тое, што не павінна адбыцца,— то ўслед за Парыжам пазнікаюць і ўсе астатнія вялікія гарады. На прасторы зямной застануцца хіба што вясковыя вавілоны, у адным з якіх і я дажыву да старасці, да сваёй смерці. (Аднак чаму да с в а ё й? Проста да смерці, бо смерць заўсёды с в а я. Нават гвалтоўная. Прэч некралагічную хлуслівасць — «ён памёр не сваёй, гвалтоўнай смерцю!..)

Пакуль жа вялікія гарады непарушныя. Там яшчэ ёсьць мясціны, якія супактываюць, таму я невыпадкова сяджу ў зялёным крэсле, любуючыся фантанам Люксембургскага саду. Ножкі майго зялёнага крэсла ў серабрыстай шэрні, і мне прыемна ўспамінаць, што на пачатку стагоддзя за кожны такі халаднавата-металічны фатэльчык даводзілася плаціць, таму колішнія паэты доўга не зацеджваліся. Як толькі набліжалася няўмольная касірка, яны з недапісанымі санетамі адразу ж уцякалі. Але сёння, дзякую Богу, не пачатак стагоддзя, і ніякая строгая служыцелька паэтам не пагражае, таму я спакойна адпачываю непадалёку ад цэнтральнага ўвахода ў Сенат, чакаю Непрыкосновага Паляка. Ен

павінен расказаць мне пра сваё любімае дрэва ў Люксембургскім садзе — тое дрэва, з якім ціхаму вагр'яту, дзіцяці або паэту можна пагаварыць пра шчасце.

Успамінаю Васіля.

Яго любімае дрэва расце ў Мінску на вуліцы Макаёнка. Раніцай, ідучы ў мастацкі ліцэй, ён сустракаецца з ім.

— Тата, мне робіцца вельмі сумна, калі я прамінаю сваё дрэва, мне здаецца, што я ўжо ніколі яго не ўбачу.

— А ты, як толькі прыходзіш у ліцэй, адразу малюй сваё дрэва, і яно будзе заўсёды перад табою.

— Тата, я яшчэ не ўмею маляваць пакуты. Васілю здаецца, што яго любімае дрэва назаўсёды застаецца недзе ў мінульым і там пакутуе... Такое ўражанне, што на Люксембургскі сад монпарнаксае далечы паволі наплывае сляпы небадом — сінядымная вялізная вежа.

Шумны фантан крывяне ад фавістычнае рыбы, на якую нападаюць ненаедныя чайкі.

Куранты Сената спрабуюць атрасці з круглага цыферблата наліплыя сонечныя вейкі, што далятаюць сюды з той жа монпарнаксае ледзьве бачнае далечы...

Непрыкосновы Паляк не забавіўся.

Ен прыйшоў з цэлафанавым мехам на плячы.

— У мяне тут яшчэ сустрэча і з Эжэнам Гіёмэ, — растлумачыў ён, скідаючы на дол туга напакаваны мех. — Мсье Гіёмэ — скульптар. Яму для работы я дастаю стаптаны абутак. Бачыце, колькі назбіраў! Пяць франкаў пара. Са старога абутку ён вырабляе розныя чалавечыя твары. Заўважце, толькі са старога.

Люксембургскі сад напоўнены жаночымі галасамі, жаночым смехам, жаночымі здзіўлёнымі воклічамі. У гэтым феміністичным балагане гукаў я спрабую пачуць (не знайсці, а менавіта пачуць!) хоць адну прывабную жанчыну ці хоць нешта блізкае да жаночай прывабнасці...

Я — дырыжор сваіх успамінаў.

Якое было моцнае, нават прагавітае жаданне ў малалецтве дакрануцца да лона прывабнай жанчыны. А для мяне ў малалецтве ўсё жанчыны былі прывабныя, і жаданне дакрануцца не давала спакою. Юнацтва прынесла новае жаданне, не менш прагавітае — схаваць у патаемным вянку адамаву сцябліну. І тут ужо прывабнасць не мела аніякага значэння. Жанчына магла быць любой, нават самай непрыгожай, бо не сама яна цікавіла мяне, а яе патаемны вянок. Пэўна ж, таму і робіцца ў юнацтве столькі памылак, часам недараўальныхых, што выбуховая пачуццёвая энергія разбурае

гарманічнае ўспрыманне жанчыны. А цяпер? А цяпер самае большае жаданне, самая большая асалода — цалаваць кахраную скрозь.

Зрэдку далятаюць да мяне прыглушаныя адлегласцю мужчынскія галасы. Не магу сказаць, што яны ідэальна лагодныя і поўныя шчырасці, — яны проста памяркоўныя. Галасы мужчын, для якіх жаночая згода на кахранне — абавязковая ўмова.

І зусім не чую цынічных галасоў! Радуюся, што гэта так, бо ўпэўнены — цынікі больш небяспечныя, чым гвалтаўнікі. Гвалтаўнік можа пакаяцца, цынік — ніколі. Гвалтаўнік — гэта той, хто не здатны па сваёй капеечнай прыродзе ўгадаць жаданне жанчыны, каму бракуе цярпення дачакацца той хвіліны, калі жанчына папросіць: «Я хачу быць з табой...» Гвалтаўніком, дарэчы, можа стаць і кахраны, якому кахраная ў неспрыяльнную для сябе хвіліну саступае, баючыся сваёй адмовай пакрыўдзіць яго.

Цынікі ж — істоты з жывёльным уяўленнем аб харастве. Па-злачынску дамагаючыся свайго, яны нават і не здагадваюцца, што найвышэйшая асалода, якую толькі можна спазнаць, — заваяваць жанчыну пяшчотай.

Народжаныя мужчынамі — да самай смерці яны так і не стануць імі. І мне шкада іх, сексуальных жабракоў. Магчыма, шкадаванне маё дарэмнае і нават недарэчнае. Магчыма, паводле нейкай д'ябальскай задумы іхняе існаванне апраўдана, і не толькі існаванне, але і ўсё, што яны робяць. Я нават магу паверыць, што нейкая страшная сіла рыхтуе для іх усё новыя і новыя ахвяры, а яны — толькі выканаўцы, рабы той сілы і, значыць, самі ахвяры. Так, я шкадую іх, але шкадаванне маё — не адвакацкая рыторыка, а тая цвярозая абачлівасць, якая патрабуе — перш чым асудзіць, трэба пашкадаваць.

Чуецца мелодыя — лагоднае суседства кларнета і фартэпіяна. Па музычнай роўнядзі праплывае высокі жаночы голас. Баюся, што ён патоне і застанецца толькі музыка. Але страх мой дарэмны. Усё выйшла якраз наадварот. Музыка знікае, феміністычныя гукі мацнеюць, і мажлівасць пачуць прывабную жанчыну робіцца рэальнай, па ўздзеянню амаль такой, як спатканне на Пон дэ Ар з дзягілеўскай рабынняй.

Мой нястомны павадыр чытае мае летуценныя думкі і адразу ж патрапляе ў тон:

— Тая прыгажуня, якую малады пан сустрэў на мосце, жонка мсье Гіёмэ. Няшчасная кабета. Муж яе — чалавек апантаны. Дзень і ноч ён заняты толькі сваімі дзівацкімі скульптурамі. Творчасць — ягоны бог. Прыйгажуня ўзненавідзела гэтага бoga. Эміль Заля ведаў, што рабіў, калі пісаў свой раман...

Да нас падышоў Эжэн Гіёмэ, у знешнасці якога пераважалі тры сухія лініі — працавітасць, прагматызм, рашучасць. Калі ён вітаўся, мне здалося, што не толькі руکі, нават валасы яго пахлі абутковым вазелінам.

Скульптар нецярпліва ўхапіўся за мех і ўсё, што ў ім было — чаравікі, красоўкі, сандалеты, дзіцячыя боцікі — высыпаў на дол.

Пасярод алеі ўтварыўся абутковы сметнік.

— Хутка ўвесь Парыж ператворыцца ў сметнік, — задаволена сказаў Непрыкяяны Паляк. — На руінах Луўра мсье Гіёмэ выставіць свае новыя скульптуры. Толькі прашу партрэт маёй танцоркі не рабіць з абутку.

У скульптара фіялетавым агнём паблісквалі вострыя зрэнкі. Нібыта каштоўныя камяні, ён далікатна перрабіраў сыравіннае багацце і калі знаходзіў тое,

што яму падыходзіла, пераможна сціскаў абветраныя губы.

Непрыкаяны Паляк між тым чакаў адказу на сваю просьбу, і скульптар паабязаў:

—Дзеля гэтага партрэта я здабуду мармур на развалінах новага опернага тэатра!

І нібыта ўжо для мяне, голасам неабвяргальнага прысаду абвясціў:

—Акрамя мармуру, гіпсу і старога абутку, скульптурныя партрэты можна яшчэ рабіць з непрачытаных паэтычных кніг.

Непрыкаяны Паляк павёў яго да свайго любімага дрэва. Яны адышліся недалёка, спыніліся каля першага платана, і зноў я пачуў скульптара:

—Мсье Лонскі, гледзячы на любімае дрэва, пра шчасце лепш за ўсё гаварыць не з ім, а з самім сабою.

Праз гэтую ўяўна-афарыстычную фразу, як цяжкае водгулле, уладна прабілася папярэдняя: «...скульптурныя партрэты можна яшчэ рабіць з непрачытаных паэтычных кніг».

Пасля такога выраку ўсё навокал змянілася — і фантан, і чайкі, і галубы, якія штохвіліны бесперашкодна праходзілі пад майм крэслам, як пад маленькой троумфальной аркай. Усё неяк зрушы-

лася, паблажэла, і непрыгожых жанчын навокал паболела. Вясёлая ілюзія майго бесклапотнага існавання знікла. Яе знішчыў французскі скульптар Эжэн Гіёмэ

У мяне забалелі вочы — відавочная прыкмета маёй найбольшай прыгнечанасці.

Прызнаюся, што без яе, вясёлай ілюзіі, без гэтага цудоўнага зманлівага ўяўлення аб жыцці і каханні — мая папера заўсёды камянее, і камянее маё чарніла, і пачуцці мае застаюцца на вуснах сухімі словамі. Толькі А. можа памагчы мне, толькі яна можа вярнуць мяне ў жаданую бесклапотнасць, бо толькі ёй падуладна ўся таемнасць парыжскай стомленасці...

Заўтра нядзеля — 2 лютага 1992 года.

Заўтра Эжэн Гіёмэ атрымае воблачную бандэроль з Мінска. Неспадзянавая рэч — А. прышле яму свае настуркавыя басаножкі, загорнутыя ў колер кобальту.

Невядомыя Парыжу настуркавыя басаножкі!

Яны займелі вышэйшую эстэтычную вартасць, дзякуючы сцэнічным ножкам А. Некалі такія ж самыя басаножкі насіла Галатэя.

Гледзячы на іх, апантаны скульптар пасвятлее душой, супакоіцца і на ўесь

гэты дзень забудзе пра сваю майстэрню, прапахлую местачковым шавецкім духам. На ўвесь дзень! І гэта перамога, бо раней не было не тое што вольнага дня — ніводнай вольнай нядзелі. Скульптар успомніць жонку, сямейную лагоду і водар чыстай пасцельной бялізны, які заўсёды папярэднічае радаснаму адамізму.

Настуркавая басаножкі А. Эжэн Гіёмэ падорыць сваёй дзягілеўскай рабыні...

Непрыкаянны Паляк развітаўся з апантаным скульптарам і паклікаў мяне да свайго платана.

9. ОПІУМНЫЯ ВОЧЫ ПАЭТА

Перад нядобрым сном я нібыта ўваходжу ў цёмныя стылістычныя глыбіні тужлівага рамана, губляю зразумелы абсяг чытання, — і адбываецца бессенсоўны палёт над пустынай зместу. Голас А. робіцца сухім і ломкім, як марозная галінка, і я забываю, што А. кахае мяне. Я нават забываю, што яна крывае на мяне за маю паляшуцкую абачлівасць, капрызна вышукваючы ў маіх скрыпічных кампліментах няўдалыя ноты.

Перад нядобрым сном прыходзяць благія ўспаміны.

Я ўспамінаю знаёмых жанчын, увесь жыццёвы талент якіх заснаваны на

біялагічным уменні базарны голас ператвараць у канцылярскія струны.

Які я шчаслівы, што развучыўся разумець гэтых струны!

Я ўспамінаю і тых жанчын, якіх некалі пакрыўдзіў — пакрыўдзіў незнанрок, жадаючы займець ад іх толькі імгненнную радасць. Гэта былі добрыя непрыгожыя жанчыны з вачыма, затуманенымі трамвайнай адзінотаю. Свае доўгія вечары яны асвятлялі іскрамі Юноны. Змучаныя бясконцай свабодай, яны не жадалі па малым каменъчыку здабываць маю ўвагу, а прагнулі адразу завалодаць ёю, і завалодаць назаўсёды, як магільнім каменем. Я пратэставаў, таму час нашых спатканняў вымяраўся не апошнім, а першым глытком віна і не поўным вітаннем «добра вечар», а толькі пачатковым складам гэтага вітання «до...». Я прыносіў з сабою пясочны гадзіннік з адною пясчынкаю, і яе асвятляла не свечка, а толькі запалка, якую мае засмучаныя нецярплівіцы так і не паспявалі паднесці да канаплянага кнота.

Не ведаю, што яны мне ў думках жадалі, але калі праводзілі да парога — іхнія вусны былі сціснутыя, як начныя пляёсткі.

Так, з гэтымі жанчынамі быў я непамяркоўны, магчыма, нават жорсткі, але каб цынічны — ніколі. Я крыўдзіў іх з самага пачатку нашых адносін і рабіў гэта дзеля таго, каб, крый божа, не ўчыніць большае бяды — нейкую з іх крыўдзіць пасля ўсё жыццё. Пакінуўшы іх назаўсёды, я зразумеў, што нічога ў маім лёсе не зменіцца без маёй згоды, што я маю сілу ўжо сёння адчуць свой будучы поспех і што пустая ваза за маёй спінай (варта толькі азірнуцца!) адразу ж напоўніцца ранішнімі кветкамі, якія дыхаюць акропальскай яснасцю — хараством А.

Перад нядобрым сном успамінаю і сваю нядаўнюю непамыснасць.

З вежы Эйфеля ў падзорную трубу я ўбачыў могілкі Пасі. Унізе ляжала сумная Сена, над ёю ўзвышалася падкова палаца Шайо, далей праглядвалася плошча Тракадэро, злева ад якой і былі могілкі. Яны знаходзіліся ад вежы на значнай такі адлегласці, з ракі наплываў на іх лёгкі туман, і падзорная труба дапамагала разгледзець толькі іхні агульны выгляд. І я не так бачыў, як здагадваўся пра крыжы, пра каменныя пліты і ажурныя агароджы. І ўсё ж, паўглądaўшыся, заўважыў там нейкі засяроджаны рух. Здалося, сышліся людзі і

пачалі капаць. Усё мне хацелася паглядзець у Парыжы, але толькі не працу далакопаў. Аднак жа ўзнікла прыкрае жаданне — у цэнтры Парыжа зірнуць у свежую магілу. Памятаю сваё дзіцячае ўражанне — я, дзесяцігадовы, гляджу туды, уніз... Магілы ў Давыд-Гарадку капалі глыбокія, больш за два метры. Дбайна падразалі карані, не пакідалі ні смяцінкі. На дне акуратна ўтрамбоўвалі пясок, і ён свяціўся велікоднай жаўцізною. Ледзьве не пад шнур выроўнівалі сцены, выстругвалі з іх усё да апошняга камячка. Шурпатасці, калі замінала рыдлёўка, загладжвалі рукамі. Я глядзеў у давыд-гарадоцкую магілу, нібыта ў пусты расчынены куфар.

У Мінску ж, на Паўночных могілках, выкананая магіла мала чым адрозніваецца ад авіяваронкі.

Няўжо й тут гэтак?

Лёгкі туман развеяўся, і могілкі Пасі, як жывыя, наблізіліся да мяне ўсім сваім музейным хараством. У tym кутку, дзе павінны былі працаваць далакопы, я нікога не ўбачыў. Усё мне прымроілася, і разам з туманам развеялася мая прыкрай спакуса, паглядзець на дно парыжскай магілы.

Дык вось, няўбачанае дно парыжскай магілы — апошняе, што мне ўспомнілася перад нядобрым сном...

У Давыд-Гарадку гараць хаты. Каля Жалезнага Стайба сустракаю Надзечку — сваю цётку, стрыечную сястру маці, — набожную, немаладую ўжо кабету, а ў гэтым жахлівым сне дык зусім старэнькую, як біблейская забытасць. Надзечкай яе завуць за маленъкі рост. Яна ў валёнках, у абсыпаным попелам плюшавым саку, у чорнай, насунутай на вочы хустцы.

— Гэто ты, Лёнічок?
— Я, цёточко.
— У мяне хата згорэла.
— Нішчасце яке, цёточко!

Надзечка падступае да мяне бліжэй і пытае з нейкім крыўдлівым спадзянаннем:

— А ці можна ў Амэрыку поехаць, Лёнічок? Тут жа ж няма як жыць...

Я суцяшаю цётку, кажу ёй самыя добрыя слова, якія толькі знаю, і іду далей па спаленым гарадку. Каля бацькавай хаты з усіх бакоў мяне абстуپаюць чыста паголеныя твары. Я не ведаю, што з бацькавай хатай — яе не відаць, яна за непраглядным полагам дыму. Але я ведаю, што чыста паголеныя твары — гэта падпальшчыкі.

Адзін з іх чамусьці ў канцэртным фраку і з букецікам ясных аксамітак у аранжаўскай бутаньецы. Падпальшчыкі вядуць мяне на Альшансскую вуліцу да хаты бабы Просі, што стаіць напроці Савічыкавага магазіна — вядуць туды, дзе я нарадзіўся. Той, што ў канцэртным фраку, паказваючы на бабіну хату.з'агадвае: «Спалі яе!» Але я не слухаю. Ен паўтарае загад. Я каменна застываю, і маё непаслушэнства ратуе мяне. Яно прымушае падпальшчыкаў адступіць. Тут жа, на Альшанской вуліцы, бачу А., і мы разам вяртаемся ў парыжскі гасцінічны спакой, і сваімі ранішнімі валасамі, як гіяцынтамі, А. закрывае мой гарачы твар...

Паміж гэтымі свомі і далейшай маёй сустрэчай з белым луўрскім голубам існавала тая ж сувязь, што існуе паміж магілай і помнікам над ёю.

У Луўры над партрэтам Джаконды, над празрыстым бранявым лістом, якім закрыта карціна, я ўбачыў белага голуба. Ен павіс над карцінаю, як марыянетачны анёл, і вісеў датуль, пакуль не чапляміў ахойны ліст вадзяністым слядком мускатнага арэха. Нябачная нітка, што трymала голуба ў паветры, мусіць, абарвалася, і ён паляцеў да луўрскае піраміды. Ен нібыта паказваў мне новы шлях да цікавага, і я пайшоў услед за голубам.

Адштурхнуўшыся ад луўрскае піраміды, мы пераляцелі Сену і апынуліся на вакзальным даху музея д'Орсэ.

Голуб, варухнуўшы крыламі, павярнуўся на ўсход, злавіў на шаўкавістасе волле палоску жоўтага кадмію і стаў называць імёны жанчын, тыя шчаслівяя імёны, якія жывуць у паэзіі Апалінэра — Марыя, Леа, Фердзіна, Анні, Mia, Марэя, Іста, Лары, Івета, Луіза, Жаклін.

Я слухаў уважліва, але чуў толькі літару «а». таму візуальна-графічнае выяўленне гэтых цудоўных імёнаў у майм успрыманні атрымалася такім: мАрыя, лeA, фердзінA, Анні, мiA, мArэя, iстA, лАры, iветA, луізA, жАклін.

Мы спусціліся на антыкварную вуліцу Бак, і луўрскі голуб пазнаёміў мяне з сямейнай парай, старымі парыжанамі, што, як зачараўваныя, стаялі перад нейкай вітрынай, светлую прастору якой зацімняў габелен з Абюсона.

У вялікіх еўрапейскіх гарадах варта знаёміцца з людзьмі сталага веку. Яны менш прагматычныя за сваіх дзяцей ды ўнукаў, і з імі можна гаварыць пра паэзію, не баючыся непаразумення.

Мае новыя знаёмыя адразу ж забылі пра абюсонскі габелен, калі пачулі імя Апалінэра, нібыта я прамовіў не прозвішча паэта, а назваў пароль, нейкае

патаемна-сакральнае слова, дзякуючы якому мяне прынялі за свайго.

Мы прыйшлі на вуліцу дэ Аббеі — у круглы скверык, які замілавана прытуліўся да раманскага абацтва Сен-Жэрмен дэ Прэ. У цені высознае вежы я ўбачыў скульптурны партрэт Апалінэра — медна-зялёны бюст, уквечаны мускатнымі кроплямі, якія высілізнулі на волю з гарачых птушыных страўнікаў. Луўрскі голуб тут жа пацвердзіў маё празаічнае назіранне, апусціўшыся на бронзавую галаву паэта.

Ранішні Парыж перакулена засвяціўся ў жабрацкіх зрэнках луўрскага голуба, узмацняючы маё недаўменне: бронзавага Апалінэра ўзвялі побач з цытадэллю дапытлівых маўрыстаў? Ен жыў паблізу, гэта так, але магутныя сцены абацтва — не лепшы фон для маленькага помніка вялікаму паэту.

Я глядзеў на пасмяротны вобраз паэта і заместа чалавечага аблічча бачыў нейкі амаль пачварны рэльеф. Бачыў яшчэ адну карыкатуру на Апалінэра, гэтым разам у бронзе, якую Пікасо выклепаў, асабліва сябе не абцяжарваючы. З камяніка дрэнна апрацаванага металу, нібыта сам па сабе, вылез баксёрскі нос, над ім павіс маленькі каталіцкі лобік, а над бухгалтарскімі шчокамі, што надзымута сышліся ў дзіцячы рот, круглымі пустымі

зорамі застылі опіумныя вочы. Вось і ўвесь партрэт. Праўда, мне спадабалася, што валасы ў паэта былі падобныя на лаўровае лісце, ці лепей сказаць: з яго бронзавых валасоў узыходзіла гэтае лісце, у якое час ад часу галоднай дзюбай пазвоноўваў луўрскі голуб. І яшчэ ўразіла, што на галаве чарнела шрапнельная рана. Яна, мусіць, і надавала скульптурнаму вобліку асиметрычную тужлівасць, прымушала заўважыць у невідушчых опіумных вачах паэта неразвейны попел крыўды на жанчын, на сяброў, на лёс, на Францыю.

Я спытаў пра апошнюю Апалінэраву кватэрну, якая павінна была быць недзе тут — паблізу. Мае ж праважатыя разгублена ўсміхнуліся, азіраючы навакольныя дамы. Яны не ведалі, дзе кватэра, і нікто не ведаў з прахожых, у каго яны ні пытліся, — ні гаваркай bona з рахманым дзіцяткам у вазочку на трох колах, ні флегматык-паліцыянт з белай расшпіленай кабурою, ні яшчэ адна старая сямейная пара, што пышна ўладкоўвалася каля кнігарні Галімар у жоўтае таксі.

Магчыма, нешта слязлівае з'явілася ў майм позірку, бо мяне ўзяліся дружна супакойваць: мсьце, засмучацца не варта, кватэра паэта знайдзецца, а пакуль можна схадзіць у мастацкі музей. Тут,

зусім побач, адно прайсці ў канец вулічкі дэ Аббеі — музей Эжэна Дэлакруа. Хіба мсьце не жадае наведаць музей Дэлакруа? Ах, як шкада! Гэта ж вельмі цікавая пінакатэка...

Не, ніякіх музеяў. Мне хацелася застасца аднаму ў гэтым прыцаркоўным скверыку. Я падараўваў старым парыжанам серабрысты значок з ляўкоўскім профілем Купалы, і мы развіталіся.

Яны скіравалі на вуліцу Банапарта і пайшлі па сонечным тратуары, агорнутыя залаціста-блакітнымі рэфлексамі. Свято, выявіўшы сваю дамінанту, змякчыла абрывы дрэў, будынкаў, людзей. Краявід займеў сцішаныя лініі, далікатнае віёльнае гучанне. Цені зрабіліся каляровымі, пад лёгкім ветрам яны шамацелі, нібыта крэпдэшын. Залаціста-блакітнае паступова сыходзіла ў аднатонна-сінюю далеч.

Але пабыць аднаму так і не давялося.

У скверык зайшоў лысы, барадаты бадзяга з цэлафанавай сумкай апельсінавага колеру. Каля нысокага манастырскага падмурка ў дальнім кутку скверыка ён па-лёгкаму абтуалеціўся, руку з сумкаю засцерагальна адвёўшы ўбок. Нешта гліняна-скульптурнае, працятае скразняком няўтульнай студыі, з'явілася ў яго напружанай паставе. Адышоўшы ад святое сцяны, ён прылёг на лаўцы, абаchlіва

падмасціўшы пад галаву сваю каляровую торбу. Цэлафан затрашчаў, як сухое ламачча. Адкашляўшыся, бадзяга заснуў.

Шчасліве воблака яго сну апавядальна праплыло нада мною...

Магчыма, ужо заўтра ён займее новы касцюм і неблагі пакой у цёплай гасцініцы, дзе па вечарах «Берагамі Роны» будзе запіваць сыр-канталь. А самае верагоднае дык, пэўна ж, тое, што яго сезанаўская лысіна хутка знікне пад густымі каштанавымі валасамі, ашчадна перанесенымі з барады на галаву. Шчасліве воблака дало зразумець, што заўтра ў лысага бадзягі з'яўіцца дастаткова грошай, каб заплаціць Жану-Клоду Дарду за аперацыю, за казачнае ўмельства гэтага чараўніка-хірурга аднаўляць страчаныя валасы...

Залаціста-блакітнае ўсё яшчэ паступова сыходзіла ў аднатонна сінюю далеч, і я пабаяўся разгортваць блакнот, каб мажорным шумам густа спісаных старонак не спалохаць рэфлексы на тратуары і не разбудзіць ціхамірнага бадзягу.

Нішкам, як з дзіцячай спальні, выйшаў з апалінэраўскага скверыка і разгарнуў блакнот ажно ў Люксембургскім садзе каля фантана з фавістычнаю рыбай. Там і запісаў свой першы парыжскі верш пра любую стомленасць,

што сёння ўсміхнулася мне подыхам флейтавай трысцінкі, упрыгожыўшы прастору паміж монпарнаскім небадомам і будынкам Сената ямбічнай рыторыкай змяркання:

«У стомленасці ёсць тваё імя.
Стамляючыся нач тваю сустрэну... Ты
кветкі сніш, якія сню і я — лілею
каралеўную й вербену.

Мяне ў Парыж ты правяла, у дым,
якім я дыхаў і якім я плакаў. Гітара
тэлефонная аб тым званіла, што няма
журбы ніякай.

Цяпер я веру: сапраўды няма... Сівы
скрыпач у Люксембургскім садзе іграе
пра вясёлае імя са стомленасцю любай у
паглядзе...

Я заблудзіўся ў радасці чужой, я
заблукаў на дарагой чужыне, упэўнены: з
апошняю струнай парыжскі дым у сэрцы
не астыне.

Фантанныя я надламаў слупы, каб не
ўцякла скрыпічная саната, каб
монпарнаскі небадом сляпы убачыў
яснасць неба і Сената.

У той лагодзе я знайшоў яе — хвіліну
галубінага спакою. Мая душа не плача, а
пяе, бо стомлена не лёсам, а табою».

Я адчуў сябе лірычным перыпратэтыкам, які назаўсёды памяняў пісьмовы стол на прагулкі з эцюдным блакнотам і

якому ў юным змяркані мроіцца бясконцая лінія пяшчоты. Непадуладная геаметрам, а толькі мне — яна пралегла па універсітэцкім бульвары Сен-Мішэль ад дома Леконт дэ Ліля да колішнярымскіх разбураных лазняў. Праз востраў Сітэ я вярнуўся на правы бераг Сены і пакуль ішоў па востраве, ён паволі раскрываў свае банальныя вечаровыя вобразы: малъбертныя істоты змалёўвалі раннегатычную базіліку; японцы, падобныя на марсіян, бліскалі фотаапаратамі; па рубінавай Сене плыў рэстараны цеплаход.

Двухгаловая базіліка, асветленая моцнымі пражэктарамі, нагадвала мёртвага мутанта, закрытага белай гіпсавай прасцінаю.

У меладзінным кафэ мяне чакаў Непрыкаяны Паляк. Ен нахіліўся над малахітавай стойкаю і размаўляў з аксітанцам. Гаворка была пра апошнія гады Напалеона, пра незразумелую смерць лонгвудскага вязня. Мой павадыр даводзіў, што мыш'як у імператарскае віно падсыпаў Маршан, подлы пакаёвы служка, падкуплены рускімі. Аксітанец паблажліва ўсміхаўся: пры чым тут рускія? пры чым тут небарарака Маршан, калі побач з імператарам быў увесе час гэтых авантурист і раганосец граф Манталон, зацяты бурбонец...

Я папрасіў вады.

Аксітанец выхапіў срэбнымі абцужкамі з глыбокая вазы тры коўзкія літары е, а, и і кінуў іх у конусную шклянку.

Было з чаго мне здзвіцца: у глыбокай вазе блакітнай горкай ляжаў французскі алфавіт!

Аксітанец звыкла страсянуў шклянку, і халодныя ільдзістыя літары збегліся ў слова е'еа — вада.

Я ўзяў шклянку, але пінь мне расхацелася — смагу спатоліла хваляванне. Рука мая дрыжала, і ў конусным шкле вагонна пакалыхвалася лексічнае змесціва чужой вады.

Я нахіліў шклянку, і літары з мяккім ласкавым шумам пасыпаліся на малахітавую стойку, утвараючы ювелірную калюжку. Аксітанец усміхнуўся і выцер стойку. Тым часам Непрыкаяны Паляк спакойна дапіваў сваю ваду, смакуючы кожную літару.

10. УСХОДНЕСЛАВЯНСКАЯ ПАЛЕСЦІНА

На бульвары Сен-Жэрмен я ўбачыў сумнага міма — маленькага, як вітрынная статуэтка, чалавека з густа набеленым тварам і ў белых пальчатках. Ен стаяў на зялёнай сметніцы каля ўвахода ў метро.

Хрэстаматыйная постаць: вочы, поўныя пяіцчотнага вечнага дзяцінства, сухія каштанавыя губы, старанна дагледжаныя чорныя вусікі (асабліва прыкметныя на празмерна набеленым твары!), крыху разгубленая, з кропелькай вінаватасці ўсмешка, у напружанай руцэ — лёгкая, як флейта, франтаватая палачка.

Апрануты ён быў, вядома ж, у доўгі, як на чужога шыты, фрак і ў гэткія ж не на яго скроеная мешкаватая штаны. Абуты — у вялі'зныя цырковыя чаравікі. А завяршалася ягонае праставатае ўбранне вянцом, шчодра ўсыпаным брыльянтамі непазбыўнага глядацкага смеху, — славутым, крыху пакамечаным, чорным круглым капляюшыкам.

Я ўбачыў Чарлі Чапліна.

Каля сметніцы, аздобленай жоўтымі пялёсткамі скарыстаных пражных білетаў на метро, стаяла глыбокая кардонная пушачка, у якой незацемненым срэбрам ужо зіхацелі жаданыя франкі.

Гучала катрынка, і пад яе немудрагелісты акампанемент маленькі чалавек моўчкі, як і належыць міму, апавядай пра сябе нешта вельмі жаласліве, шчымлівае. Гэта было надзвычай выразнае апавяданне амаль нерухомага твару і марыянетачных рук.

Вулічны акцёр іграў Чарлі Чапліна, іграў неабароненасць душы, увасабляў той светлы камізм, зразумелы кожнаму без слоў; той драматычны камізм, якому людзі некалі паверылі адразу, адчуўшы яго выратоўную энергію.

Сметніца — метафара, якая лёгка чытаецца: бруд і чалавек суіснуюць, але чалавек заўсёды павінен знаходзіцца вышэй.

Цярпліва чакаючы спачування прахожых, мім, як мне здалося, мала зважаў на іх прысутнасць. Ен быў захоплены ўласнай пластыкай, тэатральная адасобленасць паланіла ягоную нядужную постаць.

Насупраць міма, на самым краі тратуара, размясціўся катрыншчык. Ні тварам, ні адзеннем ён нікога не нагадваў. Звычайны вулічны парыжанін, вясёлы статыст — у клятчастай кепцы, ссунутай на квадратную патыліцу, у будзённай кашулі з расшпіленым каўняром, у ношанай скураной камізэльцы. Вартай увагі была хіба што сама катрынка — даверлівая, заўсёды юная скаржніца, сх.інаная ад дажджу пад парусінавы тэнт, ды пры-цяі валі ўлагу кацяняты ў кошыку — дзве вясёлкавыя апучкі з агатавымі мыскамі. Прахожыя

не толькі любаваліся кацянятамі, ім дазвалялася браць іх на рукі, гладзіць.

Катрыншчык не стамляўся круціць нікеливаную паслухмянью корбу. Ен усміхаўся, быў задаволены сваёй музыкай, сваім вясёлкам кошыкам і, бадай што, прахожымі, нягледзячы на іхню скупаватасць. Магчыма, сярод прахожых былі й не скупыя людзі, але яны не ведалі, куды кідаць свае фрапкі. Каля ног катрыншчыка не было ніякай каробкі — толькі старомодны кошык з кацянята-мі. Два галубы ўсё спрабавалі падысці бліжэй да кацянят, узбуджаныя немалым інтарэсам зазірнуць у кошык, але катрыншчык палохаў іх вясёлым воклічам. Распуштышы хвасты і крылы, галубы без ніякае крыўды адбягнулі ад катрыншчыка, — усё адно як свойскія птушкі ад свайго гаспадара.

Катрыншчык і мім існавалі, вядома ж, паасобку, кожны быў заняты сваім немітуслівым клопатам. Але настрой у іх быў тэатральна-непадзельны, і непадзельны быў гэты, імі ўпадабаны куток левабярэжнага арыстакратычнага бульвара

Зусім побач, за чыгуnnай агароджаю, узвышалася ўжо вядомае мне абацтва маўрыстаў, з боку бульвара да самага

даху аплеченае металічнай павутою рыштаванняў.

Недзе высока пад цяжарам напятых тросаў скрыгаталі блокі, стукаў адбойны малаток, па манастырскім даху, як жывыя плямы, рухаліся рабочыя.

Ішла рэстаўрацыя.

Я перайшоў на процілеглы бок нешырокага бульвара і ўбачыў, што катрыншчык, мім і рабочыя апынуліся амаль у адной візуальнай плоскасці — сышліся, як на сімультаннай дэкарацыі, у агульны зрокавы вобраз.

Я здабыў сінаптычную магчымасць адначасова назіраць за іх мернымі, поўнымі асэнсаванай грацыёзнасці, заняткамі.

Не ведаю чаму, але я пазайздросціў гэтай шчырай грацыёзнай мернасці, так падобнай на любы мне пастэльны рух маятніка, і ў наступны момант адчуў ужо новае, мацнейшае, чым зайдрасць, пачуццё.

Пачуццё — любаванне, але...

На бульвары з'явіліся рок-музыканты на конях!

Магутныя коннагрэнадзёры, майстры гіпершуму з ваяўнічымі электрагітарамі цераз плячо, на якіх не змаўкалі валовыя струны. Па тым, што рок-музыканты на

вольным кані, які скакаў наперадзе, умацавалі аўтаматычную ўдарную прыладу, было відаць, што яны здатныя на самыя арыгінальныя вынаходкі.

Тайфунная кавалькада (па-іншаму й не скажаш!), змятаючы са свайго шляху цяпер ужо вартае жалю гудзенне мерседэсаў, рэно ды іншай легкавой драбязы, глушачы не толькі ідылічную катрынку, але нават і нястрымны скрогат рэстаўрацыі, на добрай рысі павярнула з бульвара Сен-Жэрмен на вуліцу Банапарта, якую, здавалася, і ў пахмурны дзень не пакідаюць залаціста-блакітныя светлавыя рэфлексы.

Коні надзіва былі паслухмяныя і не пудлівия. Пэўна ж, мелі ужо немалы час, каб прызвычаіца да грому гітар і ўдарнай аўтаматыкі.

Я добра-такі не разгледзеў балаганнага ўбрання рок-музыкантаў, адно заўважыў, што былі яны ўсе ў напалеонаўскіх трохвуголках, з-пад якіх блішчалі гарачыя цыганскія завушніцы.

Але не яны, гэтыя трохвуголкі з завушніцамі, уразілі, і не самі рок-музыканты, і не іх паслухмяныя коні, а ўсё тыя ж немітуслівыя катрыншчыкі, мім і рабочыя, што па-ранейшаму існавалі для мяне ў агульным зрокавым вобразе.

Нягледзячы на жорсткую дыскатэчную атаку, яны нічым сабе не здрадзілі.

Рабочыя нават не паглядзелі ўніз.

Заспакоена-вясёлы катрыншчык, іграючы, усё цешыўся з агатавых кацянятак, нібыта нічога на бульвары й не адбылося.

І Чарлі Чаплін застаўся на зялёным подыуме — маленькі, як вітрынная статуэтка, мім па-ранейшаму цярпліва выглядаў на людское спачуванне, не перапыняючы жаласнага апавядання твару і рук.

І, пэўна ж, ацаніўши гэту эстэтычную вытрыманасць, апошні ў кавалькадзе коннік, не спыняючыся, кінуў да падножжа сметніцы срэбны франк і так удала, што трапіў у самую сярэдзіну кардоннай скарбонкі...

Здавалася б, рок-музыканты на конях — відовішча унікальнае. Нават для Парыжа. Але ж не. Вакол — ніякага замяшання. Хіба што некалькі японскіх турыстаў скапіліся за свае марсіянскія фотаапараты ды бесклапотныя два галубы трывожна стряпянуліся і ад недаступных кацянят пераляцелі да помніка Дзідро, на супрацьлеглы бок бульвара.

Сапраўды, французы не любяць абстракцый. Навальнічная ж кавалькада, што па вуліцы Банапарта ужо недзе

вылецела да Сены, нават і ў майм павярхойным разуменні, бадай што самая ніжэйшая абстрактная праява. Нешта вельмі блізкае да хімеры — было і няма.

А калі так, то і на самай справе — ці варта зважаць на яе?

Не люблю абагульненняў з-за іх абавязковай разумовасці, але хвілінае здарэнне на бульвары Сен-Жэрмен усё ж патрабуе для свайго акрэслення больш трывалую лінію, чым эмацыянальны пункцір. Убачанае прымушае думаць пра славуты рацыяналізм, пра бальзакаўскую «абыякавасць» французаў, якіх цяжка захапіць чымсьці пабочным, не сваім.

Да слова сказаць, немцы з англічанамі не менш за французаў «абыякавыя» да хімер, але французская «абыякавасць» іншая. Яна больш тэатральная, віртуозная, нейкая вадэвільна-сонечная і ў такой сваёй спадчынной маляўнічасці пароднаму зразумелая і блізкая мне. Невыпадкова ж у квяцістым давыд-гарадоцкім гародзе я заўсёды бачу ўсе адценні французскага імпрэсіянізму...

Сённяшняя Францыя стаіць на камені, а наша ўсходнеславянская палесціна ўсё яшчэ на пяску. Мы жывём на тэрыторыі няўстойлівай, якая блукае, якую лёгка звабіць. І гэта мы, яе адданыя жыхары, сёння бяжым за коннымі рок-музыкамі, а

зайтра, пэўна ж, пабяжым і за самімі коньмі, якія ўзбунтуюцца і асядлаюць на шчасных рок-музыкаў.

У тым, што мы такія і што радзіма ў нас такая, — нічога катастрофічнага не бачу. Бачу харектар нашай роднай незабруканай вуліцы, шмат у чым процілеглы харектару еўрапейскага бульвара. Харектары ж, вядома, не мяняюцца. З імі жывуць і ў адведзены час паміраюць.

11. ЗРАЗУМЕЛАЯ КВЕТКАМІ СТАРЫМ ФОТАЗДЫМКАМ

І зноў сон...

На майм пісьмовым стала — сіняя гастрономная вага і ніводнай маёй кнігі, часопіса, алоўка. Ніводнага майго чыстага ці спісанага лістка. А вакол стала — мяхі з мукою, пачэчки з крупамі і цукрам, бітон з алеем, скрынка з макаронаю і нават бочка з туркамі.

Адзін за адным да стала падыходзяць заклапочаныя, змрочныя пакупнікі, утвараецца доўгая чарга.

Я аглядаю стол.

Нікеляваны замок у прыстолку пашкоджаны. Па абдзёртым лаку і вывернутым замку бачна, што арудавалі нечым металічным. Пэўна, напільнікам.

Хачу высунуць прыстолак, каб паглядзець, ці не ўкрадзены мае дакументы і грошы, але прыстолак не паддаецца. Усё адно як цвікамі прыбіты. Злуся, пачынаю вырываць яго з глыбіні стала, ажно перакульваецца сіняя вага з батонам недаважанай каўбасы. Нарэшце прыстолак з фанерным трэскам выдзіраецца, поўны каляровага мыла. Яно з мяккім грукатам падае да маіх ног — мноства сіне-бела-чырвоных брыкецікаў.

Чую тлумачэнне, што гэта гуманітарная дапамога ад французскага мылавара Жана-Луі Бенюса. Хачу спытацца, хто зламаў замок у прыстолку і дзе мае кнігі, але не паспываю. Пакупнікі адштурхваюць мяне ад стала.

Вядома ж, я ім перашкаджаю.

Зрэшты, яны маюць рацыю, бо ведаюць, па што прыйшлі, і хочуць атрымаць сваё. Я магу нават пагадзіцца: яны каля майго стала ў гэты момант большыя гаспадары, чым я. Мука, крупы, цукар, алей — гэта не папера, уквечаная прыгожым пісьмом. Што я магу ім прапанаваць? Свае мастацкія хімеры? Але ні ў якія хімеры яны не вераць. Яны вераць у муку, крупы, цукар, алей і ў аб'явы з пляёсткамі тэлефонных нумароў. Аб'явы — іх літаратура, іхняе любімае

читанне, таму сцеражыся, паэце, і не раздражняй людзей.

Вось яны паднялі вагу і адразу паспакайнелі, нават усміхнуліся мне, нібыта папрасілі, каб і я паспакайнеў, каб я ўпэўніў сябе, што ўсе кнігі і часопісы хутка знайдуцца, а пашкоджаны пісьмовы стол — страта невялікая.

Рэшту майго сну ахапіў лагодны блакіт, і прыйшла А.

А. прыйшла ў сваім жоўтым касцюме з чорнай ружаю на правым плячы. Я называю гэты касцюм тэатральным раманам. Чорнае на жоўтым — цярплівы напамін пра маю першую ненапісаную вершаваную п'есу, якая павінна пачынацца з пацалунка ў начную кветку. Але я ўсё ніяк не збяруся напісаць сваю п'есу, бо не магу ўявіць, як будзе сцэнічна ўвасоблены адкрыты ўсёй зале самы патаемны пацалунак.

А засмучана загаварыла пра нашае маўчанне, якое ўсё часцей і часцей уздымае над намі ледзянью бязлістую крону. Мёртвыя галіны палохаюць А., і ёй здаецца, што мы ўжо ніколі не вернемся да слоў. Ніколі не загаворым. Але ж мы дастаткова нагаварыліся і, стаміўшыся ад слоў і стаміўшы словы (што, вядома, горш!), ператварылі сваё маўчанне ў самую дасканалую мову кахання.

Ці ж не так!?

Пытаюся: не ў апраўданне сабе, а толькі таму, што люблю нашае маўчанне. Яно лепшы дарад-чык у хвіліну поўнага непараразумення. Тыя доўгія-доўгія імгненні спакою, на гліняным дне якога павысихалі ўсе нашы слова, нават літары — цешаць і ўлагоджваюць гэтаксама ж, як цешыць і ўлагоджвае адкрытая праз Багдановіча і зразумелая перш за ўсё кветкам і старым фотаздымкам трысняговая просьба безабароннай Еўропы: *De la musique avant trute chose*³.

Я ведаю, як расказаць пра нашае маўчанне, з чым параўнаць яго нерухомае лісце, праз якое ўвачавідкі праступаюць лёгкія для чытання табулатурныя знакі.

Зрэшты, мы не маўчым — перамаўляемся, забыўшыся на стомленыя слова, таму нашае маўчанне гучыць як канцэрт-імправізацыя. Мы перамаўляемся на мове смычкова-духавога эфіру, што заўсёды ўзнікае паміж намі, калі нашы слова пачынаюць стамляцца. Гэтак скрыпка, альт і віяланчэль перадаюць свой струнны страх флейце, гобою і фаготу.

Давай разам паслушаем нашае маўчанне, знайдзем у ім вайсковую

флейту, убачым, як парадна яна саступае паветраную сцежку матыльковай флейце-пікала і, жадаючы адпачыць, прыгожа сыходзіць у светлы куток дывановага ўтулля, імя якому — спакой.

Матыльковая флейта — яна ж высокагалосая сцябліна, тая самая сцябліна, з якое краўцы выскубваюць шмат вясёлых нітак, а паэты здабываюць толькі адну, шэрую, і дзеляць яе з працавітымі Мойрамі. Яна вырастает і па-агароднаму згінаецца над куртуазным з прыспанымі вейкамі клавесінам, і разгублены клавесін выбачаецца перад ёю за свой прыдзверна-швейцарны выгляд і спрабуе прыстасаваць яе высокі голас у яшчэ адну сваю падоўжную струну.

Скрыпка, альт і віяланчэль пачынаюць апавядыць пра новы струнны страх, мусіць, зусім не зразумелы, бо матыльковая флейта цішэе, уражаная пачутым, паслухмяна складвае крылцы і хаваеца ў пастаральнай крапіве фагота, з якое, марудна падымаючыся, узыходзіць чорная лілея габоя.

Ручайнікавыя смыкі, захоўваючы празрыстасць тонкіх пальцаў страдыварнага апостала Франсуа Турта, пакідаюць свае струны, узносяцца над скрыпкаю, альтам і віяланчэллю, як над трыма, абжытымі

³ Радок Поля Верлена

толькі пацалункамі, астрайкамі, з яких і ўтвораецца аскетычны архіпелаг нашага маўчання.

З ручайнавых смыкоў, не засмучаных струнамі, складаецца ў паветры лёгкі трохкнутнік, умацаваны калафонскай смалою — утвораецца франтон блакіту з чорнай лілеяй пасярэдзіне.

Нарэшце і для цярплівай гітары вызваляеца прастора. Гітара доўга чакала гэту прастору, сіроча студзіла струны на каніфольным чужым скразняку. Гітара гучыць хрызантэмна, як ручны нахілены долу клавесін, які шчодра ахвяраваў свае маленъкія клавішы на каралі Еўтэрпе.

Чорная лілея габоя кладзеца на гітару, а ручайнавая смыкі вяртаюцца да сваіх струн, — і самы час прыгадаць, як ты палохаешся майго раптоўнага смутку, майго доўгага маўчання; самы час цябе супакоіць, разгарнуўшы санатную прозу Блока: «Со мной бывает вот что: я — весь страсть, обожание, самое полное и самое чистое; вдруг все проходит — является скука, апатия (мне незачем рисоваться), а иногда отчаянная беспредметная тоска».

Бачыш, так ужо было, так будзе ў нас, таму паслушай і супакойся, як супакоілася чорная лілея, сагнуўшыся

над пастаральнай крапівой; як супакоіліся клавесін, скрыпка, алт і віяланчэль, атрасаючы з паперы нотную расу; як супакоілася (я адчуваю гэта!) наша першая будучая страта — страта яшчэ не ведаю чаго, але ведаю, што яна пакуль далёка, хоць вайсковая флейта, перапыніўшы фагот, і ахоўвае нашу надзею пільным эпітэтам — падманная...

Так, наша першая страта яшчэ далёка. Але няхай гэта будзе страта маладосці, радасці нават паэзіі — толькі не страта спакою, бо той, хто страціц спакой, страчвае і чыстае каханне.

12. СВЕТЛЫ БІБЛІЯТЭЧНЫ ПАДВАЛ

Французская фраза змяшчае ў сабе даволі аб'ёмны змест, усё адно як маленъкія парыжскія завулкі шмат самых розных дамоў. Зрэшты, даўно заўважана: сціслы еўрапейскі сінтаксіс адпавядае рацыянальна-лапідарнай будове еўрапейскіх гарадоў і, наогул, сугучны ўтульным маштабам еўрапейскай геаграфіі.

А што сказаць пра нашую руска-беларускую камароўшчыну?

Варта паглядзець на любы мінскі мікрараён, дзе паміж бетоннымі баракамі буцве ці не трэцяя частка Іль-дэ-Франсу — і адказ гатовы...

Дождж перапыніў мае філалагічна-урбаністичныя фантазіі.

Букіністичная Сена апусцела. Толькі адзін пастух кніг застаўся на набярэжнай Малакэ. Акрыўшыся цыратовай стрэш-каю, немалады рамантык з александрыйскім воблікам Анатоля Франса мужна чакаў пакупнікоў. Пад яго статуарным позіркам на прыжыццёвым выданні «Алкаголяў», закрытым ад грубых рук і непагоды далікатным цэлафанам, мармуроўым оніксам яснелі буйныя дажджавыя краплі. У прыглушаным фарфоравым святле неба пазусім патанулі ўсплыя колеры, але холаду не чулася.

Надзіва лёгка старгаваўшыся, за цікетку аквілегіі я купіў «Алкаголі».

Я купіў ці, усё ж дакладней, — выменяў «Алкаголі» не таму, што гэта прыжыццёвае выданне Апалінэра, і не таму, што я вялікі прыхільнік рарытэтаў. І нават дыдактыка Малармэ (кніга — з'ява касмічная, у ёй увасоблены самы высокі сэнс чалавечай дзеяйнасці) на мянене не паўплывала.

Прычына простая: мне спадабаліся дажджавыя краплі на далікатным цэлафане, праз які, як Пон дэ Ар праз вокны Луўра, праступала арабская назва кнігі.

Мне яшчэ давядзецца спазнаць трагічную мудрасць, — кніга перамагае

самоту, — засведчаную ў апошнім вершы Багдановіча. І тактоўны мсье Малармэ яшчэ паспее канчаткова пераканаць мяне ў касмічнай існасці кнігі. Але пад зімовым дажджом, што атуліў набярэжную Малакэ, я быў далёкі ад паэта-рацыянальных высноў. Я жыў паэта-імгненнем...

Некалі ў бібліятэчным падвале Дома Герцэна я чуў крытычнае арыёза аднаго маладога галамана пра шматтэмнасць «Алкаголяў». Перад выпадковай аўдыторыяй — дзве бібліятэкаркі і некалькі студэнтаў — малады галаман на памяць чытаў «Зону». Ці не пасля кожнага радка паэмы, як мне помніцца, ён рабіў доўгую, умацаваную адпаведным узмахам рукі, паўзу, тлумачачы: кожны радок у «Зоне» — асобная тэма.

І мне, таксама ж выпадковому сведку таго маруднага чытання, ужо тады падумалася, што лепшую паэму Апалінэра можна чытаць і без доўгіх паўзаў і што зусім неабавязкова газетны прынцып шматтэмнасці рабіць яе галоўнай якасцю.

Апалінэр — не збіральнік тэм, ён — ахойнік стылю і вынаходнік шматслойнага «лесіровачнага» пісьма. А ягоная шматтэмнасць, пра якую надакучліва пішуць у кожным падручніку, толькі адзін

з мастацкіх вынікаў гэтага заўсёды новага пісьма.

Таленавіты галаман жыве цяпер на камяністым хутары пад Стакгольмам. Чамусьці ён выбраў для сталага жыцця халодны скандынаўскі хутар, а не даліну Луары. Зрэшты, ён здаецца, ніколі туды й не імкнуўся, яго цікавіла толькі метафізічная Францыя. Метафізічную ж Францыю з рэальнай Швецыяй прымірыць у заспакоеным сэрцы няцяжка.

Пры нагодзе я пашлю яму свой эцюд пра шчаслівае набыцце «Алкаголяў» — пашлю не па пошце, а па ланцужку маскоўскіх успамінаў, самае каштоўнае звяно ў якім — светлы бібліятэчны падвал.

13. ЮНЫ СЛАВЯНСКІ ВЕК

«У стомленасці ёсць тваё імя...»

Я чытаў страсбургскому цягніку свой парыжскі верш і перад радком «У той лагодзе я знайшоў яе...», — як знак эстэтычнага папярэджання, убачыў чатыры апушчаныя струны. Утварыўшы гукавую пустату, яны нібыта падказвалі, што верш няскончаны, што існуе яшчэ адна, перадапошняя страфа, якую неабходна адшукаць.

Я спешна пакінуў Усходні вакзал, куды завёў мяне чарговы бесклапотны ранак, і прыйшоў у Апалінэрай скверык. Я выбраў найбольш верагоднае месца пошуку і не памыліўся. Перадапошняя страфа, падобная да цікеткі, на фоне мармуровага пастамента ўтварала каляровы святочны квадрат:

Адпачывай, нядзельны мой Сенат,
Курантамі нагадвай, што заўсёды
Каханых прыме Люксембургскі сад
І да скрынічнай прывядзе лагоды.

Я ўдзячна паглядзеў на паэта і адчуў святочны холад пераўтварэння... Карыкатурная пачвара памякчэла, набыла тужліва зразумелыя рысы. Яна пачала мне падабацца, бо нешта жаночае, пакрыўджанае з'явілася ў яе вобліку, а таксама — сімвалічна-кантрастнае. У левай палавіне твару дыхала смерць, у правай, больш вытанчанай, жыла паэзія.

Дзень быў скучы на сонца, але зрэдку, надзіва яркае, яно з'яўлялася, ператвараючы скверык у летнюю веранду. У нахіленай плоскасці святла знікаў уяўны змест навакольных аб'ёмаў і глыбінь. Панавала плоскасць, яе першапачатковая іконная сутнасць.

У мой разгорнуты блакнот упалі два ажурныя цені — у скверык прыляцеў

луўрскі голуб з мален’кай жэтэмнай⁴ галубкай.

Я гандзеў на іх і шкадаваў, што ўслед за імі не ляціць ні ластаўкі, ні сокалы, ні совы, ні крумкачы, ні калібры, ні пяшчотныя пі-і, ні птушка-ліра, ні ўсходняя птушка Рох. Я шкадаваў, што ў паэтаў скверык не ляціць арол і не імкнецца паўлін, не плывуць напаўчалавечыя сірэны, і юны Фенікс не атрасае з крылаў на журботную бронзу пераможны попел.

Р усіх птушак, прыродных і міфала-гічных, якіх Апалінэр згадаў у сваёй паэзіі, толькі галубы засталіся верныя паэту.

У Евангеллі часта ўпамінаюцца птушкі нябесныя. Трэба думаць — ластаўкі, лебедзі, сокалы. А з птушак «зямных», акрамя пеўня — сімвала адрачэння і духоўнай слабасці апостала Пятра, здаецца, не ўпамінаецца ніводная.

У век адрачэння ад паэзіі варта намалываць гэтага евангельскага пеўня на вялізных шчытах, накрыж перакрэсліць чырzonымі палосамі і выста-віць на дарогах, што вядуць у Парыж, каб усе ведалі: тым, хто адрокся ад паэзіі, уезд у Парыж забаронены...

⁴ Жэтэмнай (ад фр. Je t'aime) — я цябе кахаю.

Каля мармуровага пастамента ляжала бяскрылая аранжавая бутэлька. Яе, напэўна ж, нядбайна кінуў сюды гаспадар апельсінавай сумкі. Цьмянае шкло было затуманена дотыкам чалавечай далоні і напалову закрывала імя Пікасо на тарцы пастамента. Які своечасовы напамін мне, што бутэлька — спадчынны вобраз французскага жывапісу, выяўленне часовай, але надзейнай трываласці.

Некалі, апынуўшыся на раздарожжы, утвораным далёкім Домам Герцэна і вельмі бліzkім заводам слясарна-мантажнага інструменту, я схаваў свой пасляшкольны неспакой у густыя цянёты язміну і чытаў модны амерыканскі раман. Дайшоўшы да фразы: «...бутэлька віна ўжо сама па сабе — добрая кампанія», — я з палёгкай уздыхнуў. Чаму б і мне, падумалася, не жыць з такім простым разуменнем усяго? Чаму б не радавацца звычайнаму, таму, што ёсць?

Мне было семнаццаць год, і нада мною, як скінія, уздымаўся ласкавы язмін, па кветках якога ікіпдравала стомленая пчала. Усё гэта, безумоўна ж, выглядала нават больш прывабна, чым згаданая бутэлька віна. І я тады ўпэўніў сябе, што ўбачанага і адчутага ў гэты юны міг дастаткова дзеля таго, каб і ўсё

дарослае жыццё пражыць творча. Я тады марыў кожны свой дзень ператварыць у паэзію і зайдросці паветам, якія на такое ператварэнне іншы раз аддавалі сіл болей, чым на саму творчасць. І цяпер як найчасцей я ўспамінаю той белы язмін, стомленую пчалу і раманную сущешлівую фразу і дзён, не занятых паэзіяй, у мяне становіцца ўсё менш і менш.

І цяпер я зайдрошу толькі тым паветам, над якімі, акрамя слова, не ўладная ніякая іншая сіла.

Апалінэр — такі павет...

«Мяне ў Парыж ты правяла...»

Пра жанчын ён ведаў, здаецца, усё. Асабліва пра тыхіх капрызніц, якія разлюбліі, якія пакідаюць, якіх ужо нічым не ўтрымаеш — ні базарнай драбязю падарункаў, ні кветкамі, ні кампліментамі, ні паэзіяй, ні сваім балючым каханнем. Ведаў, што ўтрымліваць не варта, бо гэта заўсёды на шкоду. Трэба зацяцца і маўчаць, трэба перацярпець пакуту, каб не згубіць сябе для галоўнага. Трэба па-сялянску працаваць, пакідаючы на сон і яду некалькі гадзін, бо галоўнае для павета — паэзія.

Ах, як трапна сказаў Клод Лансье: «Дзеля праклятага жывапісу я магу задушыць бацьку і маці». Так, дзеля

праклятага жывапісу, дзеля той жа праклятай паэзіі... Вядома, прызнанне літаратурнага героя, да таго ж мастака-ніядачніка, не трэба разумець літаральнага. Гэта метафара, у якой — жывая кроў мастакоўскай страсці і ў якой жорсткі напамін — мастак павінен жыць творча, каб толькі творчасцю адольваць самоту.

І каханую, якая так і не вернецца, трэба што-дзённа вяртаць праз творчае цярпенне, якое абавязкова аздобіцца парнасцім снегам і пераможным пальмовым лісцем.

Зрэшты, самота нявечная, яна адыдзе ў самы дальні куток памяці, бо з'явіцца новае каханне. З'явіцца жанчына, у харастве якбі самая начутная будзе струна эгаізму.

З'яўленне Жаклін — перадсмяротнае суцяшэнне Апалінэру, турэмная ўсмешка Джаконды...

Юны славянскі век заўсёды варагуе з лацінскай старасцю. Водгулье гэтай спрадвечнае варажнечы не змаўкала ў душы павета да астатняга дня. І ён памёр у свае трыццаць восем не з акопнае раны і не ад іспанскага грыпу, а якраз таму, што юны славянскі век перамог у ім лацінскую старасць.

Літаратурныя матэрыялісты, вядома ж, пасмірюцца з такога тлумачэння

Апалінэравай смерці. Ім цяжка ўявіць, што юны славянскі век, гэты шалёны падлетак усё яшчэ не спазнаў рацыянальнай запаволенасці, што ён узрос на нервовых рыфмаваных рытмах і на палыновай неўладкаванасці, якая вельмі часта прачынаеца ў паэце, у якім хоць кропля славянскай крыві, ранний смерцю.

Прадчуваючы сваю раннюю смерць, Апалінэр спяшаўся пісаць і пісаў з асалодаю. Вершы, паэмы, эсэ, навелы, раманы, драмы, рэцензіі, артыкулы, настакі з вернісажаў, фельетоны, маніфесты, футуралагічныя тэксты, візуальную лірыку, нават крытычныя і вершаваныя містыфікацыі, калі выступаў у друку ад імя жанчыны, і, нарэштце, любоўныя лісты (самае цудоўнае, што можа стварыць паэт!) — такі ягоны жанравы акіян, на берагах якога і па сёння свецяцца жамчужыны чытацкіх здагадак і меркаванняў. Пражыві ён яшчэ хоць некалькі год — з'явіліся б і кінасцэнарыі, бо ён любіў кіно, бо ён верыў, што мастацтва рухомых ценяў дасць паэзіі новае бачанне. Не трэба асалівай крытычнай праніклівасці, каб зразумець, што ягоныя паэмы «Зона», «Прывід воблакаў», «Музыкант з Сен-Мэры» — перш за ўсё маналагічныя сцэнарыі, на жаль, яшчэ не ўвасобленыя на экранным палатні...

Калі паміж творчасцю і жыццём не існуе ніякае мяжы, тады ўсё мета-фізічнае набывае прывабную рэчыўнасць і надыходзіць пара найбольшай артыстычнай ўдачы. Тады можна выведваць самыя розныя таямніцы з рамантычных фаліятаў Мюсэ і Лямарціна, а сваю прозапаэзію весела ствараць на бесклапотных рэстаранных рахунках.

І можна таксама без асалівага этикету заходзіць у прывідны музей сімвалізму і гарэзліва дэмантраваць там свае густа спісаныя рукапісы, не зважаючы на асноўнае папярэджанне Стэфана Малармэ: паэту трэба баяцца паперы, бо яна заусёды прымушае вымавіць лішніе слова.

Болей таго, можна пасмяяцца з гэтага аграфіч-нага папярэджання: ці не прыгожанькі афарызм?

Ці не рабскае перайманне вопыту Валантэна Канрара⁵? Ці не самая вялікая пісьменніцкая сама-ахвярнасць?..

Ведаючы, што Малармэ не вызначаў прадмет, а імкнуўся гіпнатачна ўнушыць яго, што для Малармэ не існавалі паняцце і значэнне прадмета (ці амаль не існавалі), — існавала толькі

⁵ Валантэн Канрар (1603—1675) — пісьменнік, выдатны стыліст, сакратар Французскай Акадэміі

музыка, можна яшчэ бяскрыўдна пак-
піць і з разнамоўнай кагорты яго пры-
хільнікаў: ці ж магчыма, не вывучыўши
французскую мову, зразумець і палю-
біць паэзію Малармэ, калі ў ёй гучанне
слова ставіцца вышэй за яго сэнс?!

Дык вось, усё можна і ўсё эстэтычна
дасягальна, калі паміж творчасцю і
жыццём не існуе ніякае мяжы; калі
элегантнасць паходкі супадае з элегант-
насцю думкі; калі новы гальштук прыно-
сіць тую ж асалоду, што і новы радок!

У прывідным музеі сімвалізму нады-
ходзіла й шкадаванне. Параўноўваючы
паветраныя тэксты Малармэ з метафа-
рычным аскетызмам Жуля Рэнара,
Апалінэр шкадаваў: тое, што настаўнік
сімвалістаў мог цудоўна напісаць, ён
цудоўна прагаварыў сваім вучням і,
стварыўши з сябе літаратара-легенду,
амаль што знішчыў сябе як літаратара-
практыка.

І Рэнар, апанаваны прагавітай ашчад-
насцю пісьма, паволі знішчаў сябе, усё
лепшае з напісанага хаваючи ў дзённік.
Праўда, у дзённіку ён не збаяўся паперы,
падпрадкаваў яе свайму парадаксальному
алоўку і — сам герметыст — кінуў
саркастычны шар у яшчэ больш
герметычнага аўтара славутага «Лебедзя»:

вершы Малармэ на французскую мову не
перакладаюцца!

Мусіць, гэта першая крытыка
маларміянскага культу чыстага аркуша
паперы, таго самага культу стылёвай
ашчаднасці, якому Апалінэр надаў но-
вую візуальную змястоўнасць і стварыў
культ тэкстуальна новай старонкі. Як і
яго сябры мастакі, ён не любіў чистую
паперу — паперу без малюнкаў, без
вершаў...

У скверык зайшлі японцы-марсіяне.
Яны зрабілі два здымкі — сфатагра-
фавалі бронзавую галаву і сам пастамент
з таго боку, дзе было выбіта імя Пікасо,
напалову закрытае парожній аранжа-вай
бутэлькай.

Бяскрылыя гукі рэстаўрацыі, як
бязгнёздыя істоты, раз-пораз пераляталі
з абаптва Сен-Жэрмен дэ Прэ на зялёны
дах Люксембургскага палаца, і я ўспом-
ніў сёння знойдзенае: «...Каханых прыме
Люксембургскі сад...», і мне спадабалася
назіранне, што ў дні, скучыя на сонца,
парыжскія голубы не палохаюцца бяс-
крылай рэстаўрацыі і, забываючы пра
славутае лісце на галаве паэта, шукаюць
сабе спажывы на доле. Я палюбіў нябес-
ную пахмурнасць, зеленаваты колер якой
так падобны да таго вечароваіа колеру,

які можна ўбачыць толькі ў сярэдзіне астравай сцябліны.

Аднак неба зноў пасвятлела, і пасвятлела мая блакнотная папера. Я заплюшчыў вочы і адчуў мяккадывановы наплыў сонца. З першай ніткаю свягла, яшчэ вельмі слабелькай, ажылі вясёлыя крылы. Адзін з галубоў, магчыма, луўрскі, палёгайшы над скверам, апусціўся на лаўровае лісце.

Я пачуў, што японцы-марсіяне зрабілі трэці здымак.

14. ЯМА

Аксітанец падаў шаброле — цёплую тлуштую надкасць, разбаўленую чырвоным віном, але я нават не дакрануўся да гэтаяе незвычайнае для мяне стравы.

Мой апошні абед у меладзінным кафэ абудзіў задушлівае шкадаванне, якое звычайна ўзнікае ў прыкрую хвіліну, асабліва на самоце. У тую самую хвіліну, калі робіцца волкай апошняя цыгарэта і тытунёвае цяпло несагравае горла; калі патрэбны запіс назусім губляецца ў блакнотнай глыбіні і калі хочацца шчырасці ад былога друга, якога па-ранейшаму любіць ужо немагчыма.

Мне здалося, што паветра ў кафэ (і не толькі ў кафэ) пачало ператварацца ў сіні

пясок, у тую нязвыклую матэрыю, якая неўзабаве паглыне самыя каштоўныя кроплі паэзіі і ў якой назаўсёды знікне так неабходная мне ўлада каханае жанчыны. Улада нада мною. Нібы засцерагаючы сябе ад нейкага яшчэ большага страху, я прымроў светлы вобраз: вітрыну галантарэйнага магазіна, на якой ляжаў гальштук Апалінэра — чорная фуляравая стужка з белай паласою. Яго можна было купіць зусім нядорага — за адну ласкавую ўсмешку, і я спрабаваў ласкава ўсміхнуцца...

Маё задушлівае шкадаванне крытыкі палічылі б за метафарычную фігуру. Маўляў, паэты выдумляць умеець. А псіхолагі, пэўна б, сказалі, што ў мяне пачалася звычайная фрустрацыя — нешта падобнае на творчае расчараванне. І яны, дарэчы, мелі б рацыю.

Апынуўшыся ў Парыжы, я расчараўваў самога сябе: я не мог узяць з сабою тое, што бачыў, і ўжо амаль не мог далей на ўсё глядзець, ніс могучы ўзяць...

Здзіўлены аксітанец заместа шаброле прapanаваў перыгорскую гусінью пячонку з труфелямі, але я папрасіў яго прынесці тры загадкавыя словаў (памятаеце?!): «...зайздрошчу гэтай жанчыне», — і стаў чакаць А., стаў чакаць яе ўладу і яе супакаенне: любы мой, усё добра.

Усё добра — першыя слова, што прамаўляліся пасля кожнага дня стварэння, і яны ж — любімая слова А. Я хачу іх чуць кожную хвіліну, бо толькі яны, сагрэтыя жаданымі вуснамі, заўсёды вяртаюць мяне да творчасці.

А. не проста суцяшае: «Любы мой, усё добра», а па вачах чытае мой настрой, як самы складаны тэкст. Яна ўмее разгледзець у майм позірку ўвесы давыд-гарадок неспакою. Колькі страху ёй, колькі бяздоннага клопату, калі вочы мае цямнеюць! Яна шукае тады жоўтую кветку, любы жоўты цвет у наваколлі — шукае свой колер, каб ягоным свят-лом ратаваць мяне.

Я захапляюся А. Я бясконца магу расказваць ёй пра яе ж хараство. Але ўсе мае кампліменты і ўсю маю радасць яна заўсёды прымае з абачлівай сціласцю, гаворачы «але» або гаворачы «не». А. разумее, што ў імгненні любасці больш за гэтых словы-пацеркі нічога не трэба казаць, бо сказанае больш — ужо няпраўда...

Дык вось, я чакаў сваю кахраную, але замест іс прыйшла рэдкая мая госця — разважлівасць і падказала: «Ідзі на Рыўгош».

І я пайшоў на Рыўгош, на левы бераг Сены, шоў — у паэтаў скверык. Ішоў,

спяшаўся, нават бег, безуважна пакідаючи за сабой набярэжную

Межысёры, Пон дэ Ар, набярэжную Малакэ з нястомнай постаццю знаёмага буکініста...

Аднак не, да набярэжной Малакэ я не паспей дайсці. На Пон дэ Ар мяне сустрэла тужлівая пяшчота саксафона. Яна ўзнікла з майго прадчування чаканай перамены, якая — яшчэ хвіліна! — і зменіць усё ў душы. Я па-ранейшаму знаходзіўся ў абдымках задушлівага шкадавання, таму абуджаная пяшчота прынесла насталыгічную палёгку. Яна пахла вясновай зямлёю і маладымі кадацкімі яблынямі, якія я некалі бяліў шампаністай вапнаю. Я жыў тады адзін — капаў грады, бяліў яблыні і смаліў днішча старой лодкі. За дзень стамляўся і хутка засынаў, і мая падушка пахла вясновай зямлёю і ўсё тымі ж маладымі непераможнымі яблынямі...

Саксафонная насталыгія, як у воблаку, патанула ў дзягілеўскай рабыні — у яе лёгкім расшпіленым паліто і ў яе ружовай сукенцы з шаўковай тафты.

Так, на Пон дэ Ар мяне чакала мая знаёмая парыжанка. Яе нецярплівы позірк прыглушаў эндакрынную трывогу шыі і быў напоены афарыстычнай мараю:

толькі той мужчына можа быць мужчынам, які ніколі не пакрыўдзіў жанчыну...

Цяпер ужо яна дакранулася да мяне і далікатна, але ўпэўнена ператварыла мой адамаў сон у адамаву сцябліну. Ад такога дотыку я страціў надакучлівую правінцыю будзённага існавання і здабыў небяснечную лёгкасць. Маё цела набыло паветраныя контуры. Адной-адзінаю хвальяй бітумная Сена лёгка б змыла мяне з Пон дэ Ар, але, пррабіўшыся праз рымскі цяжар Новага моста, яна не заўважыла маёй бесцялеснасці. Каб не руки дзягілеўской рабыні, я адараўся б ад зямлі і стаў бы толькі адценнем у фарфорава-шэрым святле, што атуляла майго знаёмага букініста і яго вечныя кнігі. Я назаўсёды б забыў пра сваё імя, каб не яе вочы, напоеныя, як і хвіліну назад, усё тою ж мараю: толькі той мужчына можа быць мужчынам, які ніколі не пакрыўдзіў жанчыну...

Мы прыйшли на вуліцу Сены, падняліся на чацвёрты паверх нейкага, як мне здалося, напаўгасцінічнага дома з аркатурным фрызам і апынуліся ў белай лагчыне ложка.

Ранейшыя яе слова пра неба, якое цяжэ ад жаночай незадаволенасці, пра воблакі, якія над Люксембургскім садам набываюць сарамлівыя контуры, пра

пяшчотнага госця, што пакідае ў німфічнай глыбіні навальнічны нектар, і, нарэшце, слова пра самыя дарагія тканіны, якія зайдзросцяць ранішнім цёплым прасцінам — уяўляліся мне рацыянальнай уверцюрай, добра прадуманым уступам да гэтага музычнага шляху ў белую лагчыну...

Прыхільнікі «праўды» ў літаратуры, — вы ўздыхаецце, што мая паэзія нежыццёвая, бо занадта прыгожая.

Апалагеты імаралізму, — і вас я расчарую, таму не чытайце мяне, а спявайце свае любімымі песні Мальдарора.

Аўтары эратычных эпапей, — будзьце сціслыя. Дастаткова аднаго сказа на апісанне выпадковага кахання: чорная ружа, поўная гасціннай расы, авалодала адамавай сцяблінай і не супакоілася да той хвіліны, пакуль не напілася навальнічнага нектару...

Дзягілеўская рабыня развітальна ўскінула над сабою рукі, і я ўбачыў яе простыя далоні. Далоні брэтонскай рыбачкі ці, усё ж прайдзівей, — клапатлівай жонкі, што памагае мужускульптуру мясіць гліну і рыхтаваць гіпс.

Некалі такія ж непрыгожыя далоні не далі мне спазнаць ту ю поўную радасць, аб якой толькі й марыць васемнаццацігадовы цнатлівец. Так, мне было васем-

наццаць, калі на два гады старэйшая за мяне давыд-гарадоцкая свавольніца пабяцала найжаданае. Ад свайго абяцання яна не адступілася і пад самы ранак, праводзячы мяне, шчаслівага, хацела ўключыць у сенцах электрычны ліхтарык. Аднак ліхтарык выслізнуў з яе рук, і я ледзьве паспей падхапіць яго. Вяртаючы ліхтарык, міжволі асвяціў ёй далоні — дзве шурпатыя цаглінкі!

Гнятлівы сорам агарнуў мяне. Сорам, у якім пераважала прыкрассь. Я быў у ложку і не адчуў, што ў яе та к і я далоні. Мне хацелася плакаць, бо якая ж гэта крыўда, што ў першай тваёй жанчыны — далоні, як гліняны посуд.

На спакойную галаву, дык што тут крыўднага?! Але ўжо тады мяне паланялі ўсялякія эстэцкія хімеры. Кодэкс памяркоўнага mestachkovaga існавання, паводле якога ўсё павінна прыматца такім, як ёсць, для мяне тады яшчэ не існаваў.

Чытач мой рэдкі, не папракай мяне за той дауні пачуццёвы эстэтызм і не пытайся: няўжо й цяпер, убачыўши над сабою простыя далоні францужанкі, я адчуў сябе падманутым і мне захацелася плакаць?

Я ведаю адно: пачуццёвы эстэтызм — кепскі іпрадчык, але неблагі настаўнік,

асабліва для таго мужчыны, для якога ўсё — і паэзія, і філасофія, і нават гастрономная раніца пачынаецца з думкі пра жанчыну...

Дзягілеўская рабыня падышла да люстэрка, манікенна пастукваючы аб паркет настуркавымі басаножкамі А.

Яна моўчкі сустрэла мяне на Пон дэ Ар і моўчкі развіталася, калі мы выйшлі на вуліцу Сены.

Мая першая парыжская прыгажуня вярталася ў сваё жыццё, пакідаючы мене маё. Нічога незабыўнага ў нашым развітанні не было. Развітанне струны з ветрам.

З нейкую хвіліну я стаяў каля аркатурнага дома, няўцямна гледзячы на двух негрыцянскіх падлеткаў, што металічнымі кійкамі старанна прадзіралі на сцяне белую тынкоўку. На маіх вачах нараджаўся незразумелы ўзор — нейкае рытмічнае афрыканскае сграфіта. Нешта прыгожа-заблытанае, падобнае на імгненны ўзор нядайняга спаткання. Сыпаўся белы мучністы пыл, і чорныя рукі падлеткаў былі белыя, як у хлебапёкаў. Але з'явіўся паліцэйскі, і юныя манументалісты кінуліся наўцёкі, падараўшы мне свой натхнёны твор...

Паліцэйскі нібыта нічога й не заўважыў. Ен хутка знік у тым накірунку, у

якім пайшла ад мяне дзягілеўская рабыня.

Дык што ж адбылося?

Я здрадзіў А. ці выпадкова адпомсціў прагматычнаму скульптару, ягонай формуле: «Апрача мармуру, гіпсу і старога абутку скульптурныя партрэты можна яшчэ рабіць з непрачытаных паэтычных кніг»? Формула даволі непачцівая, але ведаючы, што непачцівасць — класічная французская рыса, трэба ж было неяк унікнуць нават выпадковай помсты. Але як гэта н е я к? Калі сапраўды ўсё адбылося выпадкова.

Зрэшты, помсціў не я, помсціла дзягілеўская рабыня. І помсту гэтую, зраду няуважліваму мужу, ва ўсе часы апраўдвала паэзія...

Прамінуўшы музей Дэлакруа, я падышоў да Апалінэравага скверыка, адчуваючы, як зноў да мяне вяртаецца задушлівае шкадаванне.

З бульвара Сен-Жэрмен далятала ўсё тая ж ідylічная мелодыя катрынкі. На высокім царкоўным даху, як жывыя цацкі, марудна паварушваліся рабочыя. Набелены мім (яго закрывала ад мяне высокая агароджа), мусіць жа, паранейшаму стаяў на сваёй зялёнай шырокай сметніцы, механічна паводзячы рукамі. Паўз мяне заспакое-на праходзілі

яго магчымыя гледачы, а ў скверыку на лаўцы, на якой колькі дзён таму бесклапотна заснуў гаспадар апельсінавай сумкі, сядзеў знябыты луўрскі голуб.

Я крануў металічныя весніцы, увайшоў у скверык, і вецер падбіў да маіх ног пагнуты лаўровы лісток...

Помніка не было — ні бронзавай галавы, ні мармуровага пастамента! Адно чарнела свежая глыбокая яма, у якую, выцягваючы ўскалмачаную шыю, спрабаваў зазірнуць луўрскі голуб.

Сумнае назіранне Леаніда Галубовіча: «Калі паэт нараджаецца ў час дэтэктыўнай прозы, то чытачы яго, пэўна, народзяцца ў турмах» — эпіграфічна стасавалася да гэтага розруху, да знябытага луўрскага вандроўніка і да ўсяго таго, што чакае наперадзе паэзію і помнікі паэтам. Глыбокая яма і скрэзъ патрэсканы дол сведчылі пра гвалтоўную дзею, якая адбылася толькі што. І дарма было спадзявацца на суцешлівия пытанні — скульптуру знялі на рэстаўрацыю? ці проста некуды перанеслі?..

З пакалечанай зямлі я падняў бронзавы лісток — малаістотны фрагмент, па якім ужо не адновіш цэлае. І ўсё ж менавіта ён, гэты кавалачак бронзы, усёй сваёй калючай вагою прымусіў мяне пагля-

дзець туды, куды яшчэ зусім нядаўна глядзелі опіумныя вочы паэта — на бліжэйшы дом, на халодна-сінюю шыльдачу з белымі літарамі: вуліца Апалінэра.

Мяне чакала новае адкрыццё.

Я столькі разоў праходзіў побач і не зауважыў яе, вуліцу паэта — манументальную мініяцюру з адным, здаецца, домам!

Я ведаў, што такая вуліца ёсьць у Парыжы і што неаднойчы сваёй мікраска пічнасцю яна засмучала самых розных літаратаў. Найперш вучняў Апалінэра. І вось тая хвіліна, калі яна засмущіла й мяне.

Я прайшоў гэту вулічку з канца ў канец, налічыўшы трыццаць восем кро́каў. Такая, калі не памыліўся, яе даўжыня. Усяго трыццаць восем кро́каў, нібыта трыццаць восем гадоў, пражытых паэтам.

Упэўнены, што гэта новы сон і што яго ніхто не раслумачыць, акрамя хіба што празарлівіцы Мод Крыстэн, — крыху супакоені, я вярнуўся да ямы і ўбачыў Непрыкайнага Паляка. Каля самай ямы ён расклай невялічкае вогнішча, на трыножніку прыладзіў казан і платанавай галінкай памешваў у ім нейкае пячорнае варыва. Яго-ныя музейныя батфорты былі ў попеле, ад ружы засталася адна

калючая сцябліна, ад шпагі — пагнуты эфес, а шаўковы матузок на шыі сатлеў. Серабрыстае львяня нарэшце здабыло волю...

— Заўтра ўжо не будзе дзе паесці. Знікнуць усе кафэ і рэстараны. Таму трэба рыхтавацца. А я, няхай пан малады ведае, неблагі кулінар. Маю дыплом «Фонду Агюста Эскаф'е», — сказаў замаркочаны стары, сыплючы ў казан крупы.

Знябыты луўрскі голуб узварухнуўся, узляцеў над скверыкам, зрабіў некалькі кругоў і, паволі завісаючы над ямай, апусціўся якраз на ту ю вышыню, да якой яшчэ нядаўна даставала пышнай лаўровай каронаю бронзавая галава паэта. Склаўшы крылы і павярнуўшы да храма белую галаву, луўрскі голуб так і застаўся ў паветры, нібыта адшукаў для сваіх чырвоных лапак ранейшую трывалую бронзу. І я нарэшце зразумеў, што гэта не проста музейная птушка, гэта двайнік майго парыжскага павадыра. Двайнік яго незадавленасці, скепсісу і нават старэчага ўздыху:

— Горад ужо разбуроаецца. Але ж я думаў, што разбурэнне пачнецца з Луўра, са шкляное піраміды. А пачалося адсюль, з гэтай статуі...

Стары кінуў у яму распараную ў казане платанавую галінку і папрасіў

мяне не пакідаць яго, пабыць з ім, каб тут, у мёртвым паэтавым скверыку, разам павячэраць.

ПАСЛЯСЛОЎЕ

Артыстычная Еўропа — безабароннае дзіця. Знікненне помніка Апалінэру ператварыла маю даўнюю здагадку ў аксіёму.

Помнікі разбурае стыхія, час або знішчаюць людзі. Але ж у паэтавым скверыку стыхія не шалела, і час яшчэ не паспей сабраць сваю разбуральную сілу. Тады застаюцца людзі, і яшчэ застаецца прадбачанне майго парыжскага павадыра — прадбачанне, блізкае да наслання...

Я прыехаў у Парыж з кветкамі, якімі можна абараніцца ад любога наслання, бо яны не вянуць, а толькі па-іконнаму цямнеюць. Спадзеючыся ўбачыць фанерную астру Маціса, я прывёз давыдгарадоцкія цікеткі, каб ахвяраваць іх безабароннай Еўропе, каб заплаціць імі за радасць жыць паміж каханнем і паэзіяй.

Я прывёз Петунію.

Яе не вяжуць у букеты, бо яна — сіні ластаўчын ускрык пад навальнічнай хмарою. Яе не дораць каханым, бо сцяблінкі

ў далонях растаюць, як воск. Яна прывабная нават і ў жніўні, калі, адцвітаючы, паслухмяна аддае гаспадыні пяшчотнае насенне.

Я прывёз Коўрыкі.

Яны самі сябе ткуць на кроснах сонца і чала-вечага клопату. Іхнія чырвона-жоўтыя бутоны — драгія чаркі, з якіх не знікае смак забытых він. Яны, як навагодняя ёлка, якую з зімы прынеслі ў лета і растрэслі ў гародчыку.

Я прывёз Астры.

Сіне-бялёсы агонь, здабыты, можа, Цуберам, можа, Тукіным, а магчыма — Сысай. Кожны з гэтых мастакоў заснаваў сваё рамяство на выразнасці, назіральнасці, пачуцці і на абмежаванай плошчы па-мацісайску выявіў святочнасць, неабсяжнасць і супакаенне. Я прывёз Настуркі.

У дзяцінстве з іхняга лісця рабілі гадзіннікі — сцяблінка, далікатна надламаная, пяшчотна абвівала руку і, склаўшыся ў мяккі вузельчык, хавалася пад круглым лістом-цыферблатам. Гэта былі адзіныя гадзіннікі ў свеце, якія мелі дакладны пах! З надламанае сцябліны цадзіўся сок — не салодкі і не горкі, як пацалунак удвая старэйшае жанчыны... Пунсовая зялённая града настурак — шматлюдны бульвар пад дажджом; дагледжаная

магіла генія; палітра юнага мастака, з якой вылётвае белы матылёк удачы.

Я прывёз Сальвію.

Паненка без жаніха, будучая манашка — яе чырвонае свято і ўзімку можна ўбачыць на купалах Юраўскай царквы; і яно такое чырвонае, што неўпрыкметку робіцца чорным... Вясною ў халады кожны флянец сальвіі гаспадыня нанач накрывае паўлітровым слоікам.

Я прывёз Карону.

У яе шмат імёнаў — касмея, кучараўская бары-ня, залатая карона і проста Карона... У яе восем пялёсткаў. І хоць рамонак ёй даводзіцца нейкім сваяком, дзяўчата на Кароне баяцца варажыць, бо кожнае «любіць» закончваецца абавязковым «не любіць», а варажбу з «не любіць» пачынаць страшна... Еўропа, які твой кароль ехаў праз Давыд-Гарадок і што прымусіла яго, як вясёлага хлапчука, кінуць сваю карону ў бліжэйшы сад?!

Я прывёз Львіны позеў.

Чырвоныя, ружовыя, жоўтыя, белыя роцікі. Чырвоныя, ружовыя, жоўтыя, белыя сабачкі. Роцікамі — яго называе гаспадыня, сабачкамі — дзеци. А на цікетцы надпіс: «Львіны зев». Няўжо папракаць мне сваіх мастакоў за небеларускасць?! І Пірасмані ж на тых

шыльдах, якія рабіў на заказ, выводзіў надпісы па-руску. Я прывёз Кларкію.

Пчала цалуе мініяцюрыны крыж — пялёсткі ружовай Кларкі... Пчаліны пацалунак, убачаны ў дзяцінстве, і ў старасці будзе пахнуць грэчкаю і забытымі вуллямі.

Я прывёз Рамонак.

Ен удосталь напіўся малака і нагледзейся сноў пра белы снег і ясныя воблакі. Яго колер ад каменя, якім паэты адзначаюць свае лепшыя дні.

Я прывёз Аксаміткі.

Колер аксамітак — сепія, прасвечаная сонцам — перамагае свой контур і вырываецца з яго. Як на Васілёвых малюнках, як на карцінах Дзюфі — колер не слухаецца контуру... Іншы раз нашы мастакі патрыятычна памыляюцца і замест б а р х а т ц ы пішуць на цікетках праз рускае «и» аксаміткі.

Я прывёз Вяргіню.

Яна вырастает вышэй за гаспадыню. Яна — летняя каляндная зорка з іконай Божага нараджэння ў залацістым асяродку. Я не чую, пра што пяе гаспадыня, гледзячы на яе, але ж пэўна: «Рожэство твое, Хрысце божэ наш».

Я прывёз Белыя Васількі.

Іхнія пушыстыя грабеньчыкі мякчэй-шыя за пух у падушках, на якіх

адпачывалі ў Давыд-Гарадку італьянцы,
едучы ўпрыгожваць Пецярбург.

Я прывёз Браткі.

Кветкі вечнага шкадавання. Яны
шкадуюць каханне, пасля якога не
ўтвараецца сям'я.

Я прывёз Валошку.

Адзіная краска, на якую глядзіць анёл
перед тым, як ляцець па нябожчыка.
Адзіная краска, якую трэба дарыць
жанчыне, што адчула сябе цяжарнаю...
Іншыя кветкі можна класці ў книгі,
сшыткі, блакноты. І толькі валошку — у
беларускі пашпарт.

Я прывёз Цынію.

На яе тэатральнае жабо чорны цар-
коўны матыль стрэсвае вітражны пыл.

Я прывёз Кітайскую Ружу.

Сціскаю сцябліну, на якой няма
калючак, і, успомніўши ўсходні матыў,
ператвараюся ў зака-ханы шэпт:

Ах, як спывае
Сінявокая птушка
У муках кахання.

Я прывёз Календулу.

Усё яе багацце — аптэчныя жоўтыя
вусны і бальнічны спакой. Увесь яе
клопат — мяккай палатнінай шкадавання
легчы ў жаночыя рукі, якія перавязваюць
параненага паэта.

Я прывёз Флёксу.

У души кветкі бяды пакідае такі ж
след, як і ў души чалавека... Гаспадыня
рассказала пра царк-ву, што згарэла за
польскім часам: «Як згорэць ёй, пэрэд
самум пожаром посеяла я на цвінтary
флёксу... Бацюшко попросіў... Так і ні
ўзышла моя флёкса... Полыменем стала...»

Я прывёз Мелісу.

Белыя кветкі і светла-зялённыя
сцябліны жывыя цвярозым жаданнем
паэта ліць з кубка віно ў акіян.

Я прывёз Кампанулу.

Раса фларэнтыйскай уніі не высыхае
на праваслаўным званочку і каталіцкай
Кампануле, як не высыхае і маё жаданне
— пацалаваць у царкве каталічку.

...і памятаючы заклік евангеліста Луکі
паглядзець на лілеі; і памятаючы просьбу
катаржнага Дантэ набіраць лілей поўныя
рукі; і ў прадчуванні, што ўбачу на
балюстрах парыжскіх балконаў
уцалелыя тронныя лілеі пакаранага
Людовіка — я прывёз Лілею, любімую
кветку Апалінэра.

Цікетка лілеі сама падымаецца на
вышыню, на якой назаўсёды знерухомеў
луўрскі голуб.

Guillaume Apollinaire

Чым кроў паможа? Мусіць, што нічым,
Адно што здзейсніць даўнія намеры
Мець грамадзянства, каб сысці затым
З французскім пашпартам да

Люцыфера.
Апошняя страфа

- Г** Пакуль зацішак. Гугеноцкі Нім.
Мундзір вайсковы на Апалінэры.
Ен — дрэнны коннік. Бедны конь пад ім
Трашчыць, згінаецца, як ліст фанеры.
- I** Сірочы поўдзень. Часта сніцца Рым.
Адолъваюць то страхі, то хімеры.
Пад капытом апынешся цяжкім —
Калекаў не бяруць у афіцэры.
- Ё** Што тыя страхі, зрэшты? Толькі дым.
Пяшчоты хочацца мацней, чым веры,
І цеплыні жаночай назусім,
І чым найбольш і без ніякай меры.
- M** Вайна на поўначы. Яшчэ жывым
Усмешка ахвяруеца Венеры,
Усім Жывым — старым і маладым —
На кожнай вуліцы і ў кожным скверы.

- A** А мёртвых абыходзяць па адным
Шакалы, тыгры — знішчаны вальеры!..
То блісне ў пашчы крыжам залатым,
То галуном, што віўся па каўнеры.
- П** Як насланнё, вайны нязмыўны грым
На твар! А твар у жудасным ашчэрый...
І ўсё ж паэт не воін — пілігрим,
Свято вандроўнае ў нябеснай сферы.
- A** Патрыятычны захапіў уздым,
Параады, барабанныя шпалеры,
Аднак душа — не ў гуле баявым,
А ў шэпце космасу блакітна-шэрым.
- Л** Казарма душыць. Роўнае крывым
Тут робіцца ва ўсе стагоддзі, эры.
Казарма — домам родным, дарагім
Не можа стаць і ў сонечнай рыв'еры.
- Д** Дом — дзе жанчына!.. Зброю — на кілім,
Мундзір — на цвік,
вайсковы дух за дзвёры...
Скарыцца!.. Стацца хлопчыкам малым!..
Стаіцца ў захапленні і ў даверы!
- I** Пасля, — застаўшыся амаль ні з чым, —
Выхоўваць верш на ранішній паперы.
Так пасынка выхоўвае айчым
То ласкаю, то зычэннем халеры.

- Н** Пайшла... І застaeцца дом пустым...
А каб вярнуць, —
 хоць ветрам у парцьеры, —
Ні сіла не паможа, ні інтym,
Ні золатам паўнюткія галеры...
- Э** На фронт паэт прыедзе халастым.
Вайнe такія любы кавалеры.
Ад раны не ўратуе херувім
І нават блізкія сябры-жаўнеры.
- Р** Чым кроў паможа? Мусіць, што нічым,
Адно што здзейсніць даўнія намеры
Мець грамадзянства, каб сысці затым
З французскім пашпартам да Люцыфера.
1 верасня 1989 — 7 кастрычніка 1990

Змест

РАТАВАННЕ ГРЭЦЫЯЙ
Ратаванне Грэцыяй
Завушніцы
Каханка

МАЁЙ ЦУДОУНАЙ А.
У Вашым голасе квітнеюць астры...»
«Над Прыпяццю і над Гарынню...»
«Рука вышэй за музыку і вершы...»
«Вядома ж, не... Мне гэта ўсё
здалося!...»
«Зноў хваля, ператвораная ў камень...»
«Над нашым пацалункам першым...»
«Пакуль э рукі спяшаўся на руку...»
«Калі ўзыходзіў на Акропаль...»
«Мой сон пусты — як ваза, у якой...»
«Твае гранатавыя карапі...»
«Ты ведаеш калі і што сказаць...» 4.:'
«Сон залаты не менее ў цане...»
«Я зведаў найкароткае спатканне...»
«Калі агонь у горле ці ангіна...»
«O.Vita!.. На сардэчныя скрыжалі...»
«Калі званілі ў Кафедральным...»
«У майстэрні, дзе ружам но цесна...»
«Ты, — памножаная на неба...»
«Патухла свечка летняя. Даволі!...»
«Ты ўчора вінаградзінкай была...»
«Я зразумеў, адкуль мае трывогі...»

«Нам да Марыі Магдалены...»
«На вуліцы Першага пацалунку...»
«Да сімфанічнага спакою...»
«Паэты любыя, вы ўсёмаглі...»
«Хацеў бы я па вечараах...»
«Ха ч у ўзыходзіць над магу...»
«Паэт сказаў: «Стамляеца метал...»
«Мне шчасце дадзена магчымае...»
«Я ведаю цябе ад хрызантэм...»
«Мы дажылі да першае зімы...»
«Адкрыюся эндакрынолагу...»
«У стомленасці ёсць тваё імя...»
«Ты праплытай заўсёдчы нада мноё...»
«Я прачытаў: адзін мастак...»
«Каханая, мне трывцаць пяць...»
«Улагоджаны «Батлейкаю...»
«Я перамог антычную галечу...»
«Вось тэлефон. Дзяяўчынцы пазвані...»
«Ляці, на змрок алтарны згодная...»
«Мы не бачыліся цэлае каханне...»
«Заслона спалена, і сон сышоў у
сонь...»
«Раса ярчэй, калі яе ўтрывогу...»
«Не словам, а трывальнікам малой...»
«Табе адной я пакажу...»

СТОМЛЕНАСЦЬ П А Р Ы Ж А М

Стомленасць Парыжам

1. Цікетка Маціса
2. Яшчэ адно развітанне
3. Творчасць

4. За небакраем Еўропы
 5. На пыльным еўрапейскім лісці
 6. Непрыкаяны Паляк
 7. Гісторыя Януша Лонскага
 8. Настуркавыя басаножкі А
 9. Опіумныя вочы паэта
 10. Усходнеславянская палесціна
 11. Зразумелая кветкам і старым
фотаздымкам
 12. Светлы бібліятэчны падвал
 13. Юны славянскі век
 14. Яма
- Пасляслоўе
Guillaume Apollinaire

Дранько-Майсюк А.
Акропаль: Паэзія. Эсэ. — Mn.: Маst.
літ., 1994. 190 с.
5-340-01421-5.

Засваенне новай творчай прасторы,
прозапаэтычная стылістыка, культ еўрапейс-
кага мастацтва — асноўныя партрэтныя
пункціры кнігі «Акропаль».

Эсэістыка паэта прасякнута ўражаннямі,
эмациональнымі фантазіямі, навеянымі
вандроўкамі ў Грэцыю і Францыю.

Новая лірыка Леаніда Дранько-Майсюка
ўзнікла дзякуючы спатканню з чаканай
пяшчотай і чаканым харством.

Літаратурна-мастацкае выданне
Дранько - Майсюк
Леанід Васільевіч
АКРОПАЛЬ
Паэзія, эсэ
Рэдактар Р. І. Барадулін.
Мастак У. І. Цярэнцьеў.
Мастацкі рэдактар А. М. Малышава.
Тэхнічны рэдактар Л. М. Шлапо.
Карэктар І. М. Паланейчык

1Б № 4167

Здадзенаў набор 17.06.93. Падп. да друку
01.12.93. Папера афсетная. Гарнітура
літаратурная. Афс. друк. Ум. друк. арк. 7,8. Ум.
фарб.-адб. 7,96. Ул.-выд. арк. 6,41. Тыраж 3000
экз. Зак. 694. Выдавецства «Мастацкая літарагура»
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь.
Ліцэнзія № В № 3. 220600, Мінск, праспект
Машэрава, 11.

Друкарня «Перамога», 222310, Маладзечна,
вул. В. Таўлая, II.

© OCR: Камунікат.org, 2010 год
© Інтэрнэт-версія: Камунікат.org, 2010 год
© PDF: Камунікат.org, 2010 год